XXVII. évfolyam 3. szám

zeneKar

WWW.AHO.HU
WWW.ZENE-KAR.HU

Közintézményekből gazdasági társaságok

Szimfonikus zenekarok karanténban

Európai akciók a járvány idején

2020
03

NKA
Nemzeti Kulturális Alap

TARTALOM

KALENDÁRIUM

3

ZENEI KÖZÉLETÜNK

JUBILEUM

75 éves a MÁV Szimfonikus Zenekar
Az együttes útja a II. világháború után, a Gördülő Operával kezdődött, Szőke Tibor karmester vezetésével, akinek nevét ma a zenekar Mesterbérlete őrzi. A kezdeti nehézségek hamar közösséggé kovácsolták össze a muzsikusokat, a zenekar pedig megtalálta a helyét a magyar zenei életben.
5 *(Kiss Eszter Veronika)*

SAVARIA

„Mindent el kell követnünk, hogy visszataláljunk majd a régi kerékvágásba"
Kiss Barnával, a régi-új vezetővel, a kürtművész-zenepedagógussal a következő esztendők terveiről beszélgettünk, arról, miért döntött úgy, hogy átmenetileg nem választanak új vezető karmestert, hanem öt dirigensre támaszkodnak, valamint arról, hogy a most kialakult helyzet hogyan érinti a társulatot, milyen új tennivalókat hozott, és ennek milyen tanulságai vannak a számukra. 13 *(Réfi Zsuzsanna)*

KÖRKÉP PANDÉMIA IDEJÉN

Magyar szimfonikus zenekarok járvány idején
A társadalom minden tagját érzékenyen érintette a COVID-19 következtében életbe lépett korlátozás, a koncertéletet pedig egyenesen ellehetetlenítette. Sokakban felmerült a kérdés, hogy a járvány lecsengése után hogyan indulhat majd újra a hangversenytermekben az élet, hiszen a közönség nagyobb része éppen a veszélyeztetett korosztályból kerül ki. 16 *(Kiss Eszter Veronika)*

Mennyire „immunisak" a hazai szimfonikus zenekarok a koronavírusra?
A koronavírus gazdasági hatásai egyelőre felmérhetetlenek, de egyértelmű, hogy jelentős a bevételkiesés a szimfonikus zenekarok esetében is. Az „immunitás" megszerzéséhez a működés újragondolása, innovatív megoldások alkalmazása, valamint a digitalizáció által nyújtott lehetőségek kihasználása elengedhetetlen. 20
(Szedmák Borbála, Dr. Szabó Zs. Roland)

COVID–19 – európai kitekintő
Az Európát is drámai léptékben sújtó koronavírus-járvány, valamint az annak megelőzésére hozott radikális korlátozó intézkedések egyik-napról a másikra felforgatták eddigi életünket. Szakértő elemzők szerint már most biztosra vehető, hogy a világjárvány elmúltával nem folytathatjuk az életvitelünket ugyanúgy, ahogy abbahagytuk, és csak remélni tudjuk, hogy a várható változásnak nem csak negatív, hanem pozitív következményei is lesznek. 23
(Összeállította Kaizinger Rita)

Európai megoldások a kieső bevételek és jövedelmek okozta károk enyhítésére
Az Európai Előadó-művészeti Munkaadók Szövetsége (Pearle*) körkérdéssel fordult tagszervezeteihez, hogy az egyes országok kormányai milyen intézkedéseket hoztak annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a munkahelyek megőrzését, valamint a bevétel nélkül maradt intézmények és előadóművészek támogatását. 27 *(Összeállította Kaizinger Rita)*

EJI

„Dráma, ami történik…"
A koronavírus, a járvány megjelenése a kulturális területre is óriási csapás mért, bevétel nélkül maradt az előadóművészek jelentős része, sok ezren kerültek elkeserítő helyzetbe. Az Előadóművész Jogvédő Iroda (EJI) a leghamarabb, rendkívüli szociális támogatás lehetőségét nyitotta meg, a kérelmezők közül közel 400 művész már meg is kapta a gyorssegélyt. 29 *(Réfi Zsuzsanna)*

VÉLEMÉNY

„Aki a kulturális szférában dolgozik, az erre a hivatásra tette fel az életét"
„Miért gondolják azt, hogy ha valaki közalkalmazottá válik az Operaházban vagy egy zenekarban, attól kezdve elkényelmesedik?" – teszi fel a kérdést Kovács János, Kossuth-díjas karmester. 33 *(Réfi Zsuzsanna)*

MŰHELY

HANGVERSENYEK FELVÉTELRŐL

„A felvételekkel továbbra is élményt adhatnak a közönségnek"
Mióta bezártak a koncerttermek, még inkább felértékelődtek a felvételek, számos együttes teszi közzé a különböző internetes platformokon a korábbi produkcióit. Arról, hogy mitől lesz jó egy hangversenyfelvétel, hogyan lehet a képernyőn keresztül is átadni az élő előadás varázsát, s hogy a hazai zenekarok mennyire figyelnek arra, hogy rendszeresen rögzítsék az előadásaikat, Várbíró Judit szerkesztővel beszélgettünk. Arról is szót ejtettünk, hogy az NKA Zeneművészet Kollégiumának vezetőjeként miként látja, a pályázati kiírások mennyire reagálnak a mostani helyzetre. 35
(Réfi Zsuzsanna)

MŰVÉSZETOKTATÁS

„Mindig kell kompromisszumokat kötni!"
Lakatos Péter, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának dékánja tovább árnyalta a felsőoktatás helyzetéről készülő körképet, amikor a debreceni sajátságokról nyilatkozott. 36 *Mechler Anna)*

PORTRÉ

„Gyerekként rögtön karmester szerettem volna lenni"
Maxim Vengerov nevét minden klasszikus zenét művelő és kedvelő ismeri, hiszen a világ egyik legjobbjának tartott, legismertebb hegedűművészéről van szó. Azt viszont kevesen tudják, hogy milyen pályára készült gyerekkorában, vagy miért választotta pont ezt a hangszert. Minderről és sok másról is faggattuk budapesti fellépése apropóján. 39
(Hörömpöli Anna)

EGÉSZSÉG

Alexander-technika – egy módszer a fájdalommentes zenéléshez
Hátfájás, kézfájás, ínhüvelygyulladás, fokális disztónia, stressz…
Egy nemrégiben végzett felmérésem szerint a megkérdezett zenészek 75 százalékának volt már a felsoroltakhoz hasonló, a hangszerjátékát akadályozó testi fájdalma, tünete. De mi a fájdalmak valódi oka, és hogyan szüntethető meg a probléma forrása? 42 *(Kovács Kinga)*

ZENETÖRTÉNET

Planctus et consolationes – emlékmű zenekarra
Farkas Ferencet, aki közismerten a költészet és az énekhang szerelmese volt, aligha nevezhetnénk par excellence zenekari szerzőnek. Hiszen műveinek döntő többsége vokális kompozíció, hangszeres darabjai pedig általában kis apparátust igényelnek. Olykor azonban ő is a sokszínű szimfonikus zenekarban találta meg gondolatai kifejezőeszközét. 44
(Gombos László)

KRITIKA

HANGVERSENY

A MÁV Szimfonikus Zenekar, a Savaria Szimfonikus Zenekar, a Szegedi Szimfonikus Zenekar, a Győri Filharmonikus Zenekar, a Miskolci Szimfonikus Zenekar és a Pannon Filharmonikusok koncertjeiről. 49
(Fittler Katalin, Malina János)

TISZTELETJEGGYEL

A karmester szeme
A bezártság, az emberi kapcsolatok közvetlen ápolásának ellehetetlenülése egy olyan időszakban, amikor máskülönben csúcsra jár a koncertszezon, a böjt és a húsvét pedig önvizsgálatra indít, pótcselekvésre késztetett mindenkit, akinek nemcsak a szakmai kötelességtudat és a rutin szempontjából, hanem érzelmileg is fontos a zene. 52 *(Prőhle Gergely)*

A címlapon: A 75 éves MÁV Szimfonikusok „Nyiss ablakot a zenének" autós kampánya. Fotó: Geberle Berci Photography

KITÜNTETÉSEKET ADOMÁNYOZOTT Magyarország köztársasági elnöke a nemzeti ünnep, március 15. alkalmából

KOSSUTH-DÍJAT kapott többek között

Berczelly István Liszt Ferenc-díjas operaénekes, kiváló és érdemes művész, a Magyar Állami Operaház örökös tagja, Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során a magyar operajátszás egyik legnagyobb formátumú, markáns színpadi egyéniségeként főként basszbariton szerepekben nyújtott sikeres alakításai mellett példaértékű szakmai alázatról is árulkodó előadóművészete elismeréseként;

Káel Csaba Nádasdy Kálmán-díjas rendező, érdemes művész, a Müpa vezérigazgatója, Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során klasszikus és kortárs zeneszerzők operáinak kimagasló színvonalú interpretációit, valamint reklám- és dokumentumfilmeket, illetve színházi darabokat is magába foglaló, sikeres rendezései, továbbá sokrétű művészeti szervezőtevékenysége elismeréseként;

Kolonits Klára Liszt Ferenc-díjas operaénekes, Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során virtuóz énektechnikájával és egyedülálló belcanto repertoárjával nemzetközi színpadokon is sikereket arató, az opera mellett a klasszikus és kortárs oratóriumok megszólaltatása terén is kiemelkedő előadóművészete elismeréseként;

Várjon Dénes Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során klasszikus és kortárs zenei remekműveket egyaránt magas szintű szakmai igényességgel, virtuóz módon megszólaltató, gazdag repertoárt magába foglaló zongoraművészi, valamint kimagasló színvonalú művésztanári munkája elismeréseként.

SZÉCHENYI-DÍJAT kapott

Berlász Melinda Szabolcsi Bence-díjas zenetörténész, a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Zenetudományi Intézetének nyugalmazott főmunkatársa, Magyarország számára kivételesen értékes tudományos pályája során a 20. századi magyar zenetörténet területén folytatott hiánypótló kutatásai, valamint az emigrációba kényszerült, és emiatt kevésbé ismert hazai zeneszerzők, illetve előadóművészek életművének széles körű megismertetése érdekében végzett munkája elismeréseként.

A MAGYAR ÉRDEMREND NAGYKERESZTJE polgári tagozata kitüntetésben részesült:

Kobajasi Kenicsiró karmester, zeneszerző, a Japán Filharmonikusok vezető karmestere, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar örökös elnök-karnagya, a MÁV Szimfonikus Zenekar tiszteletbeli vendégkarmestere, a magyar-japán zeneművészeti kapcsolatok ápolását és erősítését évtizedek óta elkötelezetten szolgáló, kiemelkedő művészi pályafutása elismeréseként.

MŰVÉSZETI KÖZÉPDÍJAKAT adományozott Kásler Miklós, az emberi erőforrások minisztere nemzeti ünnepünk, március 15-e alkalmából

LISZT FERENC-DÍJAT kapott kiemelkedő zenei előadó-művészeti tevékenysége elismeréseként **György Ádám** zongoraművész, **Pfeiffer Gyula** karmester, **Ruppert István** orgonaművész, a Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus tagja, **Szamosi Szabolcs** orgonaművész, **Várnagy Andrea** zongoraművész.

ERKEL FERENC-DÍJAT kapott kiemelkedő zeneszerzői, zenei szerkesztői, zenei rendezői, hangmérnöki tevékenység elismeréseként **Barabás Árpád** zeneszerző, **Demény Attila** zeneszerző, zenei rendező, a Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus tagja.

SZABOLCSI BENCE-DÍJAT kapott kiemelkedő zenetudományi, zenekritikai és zenei ismeretterjesztő tevékenység elismeréseként **Dr. Czagány Zsuzsanna** zenetörténész.

A MÜPA a látogatók, művészek és munkatársak egészségét szem előtt tartva a 2019/2020-as évad hátralévő részében zárva tart, azaz minden tervezett előadását lemondja július 7-ig. Az évad hátralévő részére megvásárolt jegyeket és bérleteket a Müpa egy kifejezetten erre a célra létrehozott online felületen váltja vissza. A rendkívüli helyzetre való tekintettel a megszokottnál hamarabb, április 22-én és 23-án bontják meg bérleteiket, így ekkortól szólójegyeket is lehet vásárolni a jövő évad világsztárjainak koncertjeire. A Müpa 2020/2021-ben is olyan legendás karmestereket, világklasszis szólistákat és kiemelkedő együtteseket vonultat fel többek között, mint Sir Antonio

Pappano és a római Santa Cecilia Akadémia Zenekara, a Philharmonia Orchestra és Esa-Pekka Salonen, a Mahler Chamber Orchestra és Daniele Gatti, a Bécsi Filharmonikusok és Daniel Harding, Várdai István vagy a Győri Balett.
Az ideiglenesen zárva tartó Müpa regisztráció nélkül elérhetővé tette HD-minőségű felvételeket tartalmazó médiatárát. Az intézmény a Müpa Home című online közvetítéssorozatával az elmúlt évek legemlékezetesebb koncertjeinek világsztárjait mutatja be. A képernyők előtt ülők többek között az Orfeo Zenekar és a Purcell Kórus Mozart-estjét, valamint Grieg Peer Gyntjét tekinthetik meg, de újra átélhetik a Kobajasi Kenicsiró vezényelte Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának koncertjét, Diana Damrau és Nicolas Testé bel canto gáláját és a Recirquel Újcirkusz Társulat ikonikus előadását, A Meztelen Bohócot is.

AZ ONLINE ÉNEKOKTATÁST SEGÍTI AZ ÓBUDAI DANUBIA ZENEKAR. A muzsikusok rövid videókban magyarázzák el karmesterük, Hámori Máté vezetésével a klasszikus zene alapjait, a karmester szerepétől a népdalok fontosságán át egészen a számítógépes játékzenéket inspiráló nagy klasszikus művek bemutatásáig. A kisfilmek a zenekar weboldalán, Facebook-oldalán és YouTube-csatornáján lesznek elérhetők. Az első részben arra a kérdésre adnak választ, hogy mire jó a karmester, a következő rész a népdalokkal foglalkozik.

ONLINE KOMOLYZENEI SOROZATOT INDÍT KameraZene címmel a Budapesti Filharmóniai Társaság. A műsor Mona Dániel zenetörténész vezetésével heti rendszerességgel dolgoz fel zenei témákat, interjúkat, klasszikus zenei mémeket és animációs kisfilmeket mutat be az együttes YouTube-csatornáján. A narrációt szórakoztató animációk kísérik.

TÖBB AMERIKAI KÓRHÁZBAN zenével próbálnak javítani a betegek és az orvosok kedélyállapotán az új koronavírus okozta járványban.

MEGJELENT A MAGYAR KÖZLÖNYBEN a Kormány 1161/2020. (IV. 17.) Korm. határozata a Nemzeti Komolyzenei Stratégia alapjairól szóló program megvalósításához szükséges intézkedésekről. Eszerint a Kormány egyetért a Nemzeti Komolyzenei Stratégia alapjaival és annak megvalósítása érdekében az egyes zeneművészeti szervezetek támogatásával, valamint azzal, hogy az állami fenntartású, a minősítéssel rendelkező, valamint egyes minősítéssel nem rendelkező zeneművészeti szervezetek számára működésükhöz és szakmai feladataik ellátásához központi költségvetési többletforrás kerüljön biztosításra.
A Kormány felhívja a pénzügyminisztert, hogy az emberi erőforrások minisztere bevonásával gondoskodjon a 2020. évben szükséges 4 668 692 363 forint biztosításáról.

AZ ELŐADÓMŰVÉSZI JOGVÉDŐ IRODA EGYESÜLET (EJI) megkezdte a segélyek folyósítását a COVID-19 járvány hatásainak enyhítésére létrehozott rendkívüli szociális támogatási keretből, a rászoruló előadóművészek első 400 fős csoportjának tagjai számára pedig már átutalta a megítélt összegeket. A gyorssegély a rászorultság mértékétől függően néhány tízezer forinttól akár 128 ezer forintig terjedhet. Az egészségügyi veszélyhelyzet miatt országszerte elmaradó élő előadások az előadóművészek ezreinek okoz megoldhatatlan egzisztenciális gondot, mert szándékaik ellenére nincs semmilyen reális esélyük munkajövedelemre. Az EJI elsősorban azoknak nyújt gyors segítséget, akiknek semmilyen egyéb jövedelmük nincs és a járvány miatt legalább négy, közönség előtti előadásuk maradt el. Összesen mintegy 1000 művész számíthat erre a segélyre.
Az egyesület a támogatások mértékének megállapításánál kizárólag objektív szempontokat (például az eltartottak számát) vett figyelembe, a segélyek legkisebb összege havi 32 ezer, a legnagyobb 128 ezer forint, az átlag több mint havi 70 ezer forint volt. A támogatásokat, amelyek egy vagy két hónapra kérelmezhetőek, az EJI gyorsított eljárásban ítéli oda és május közepéig összesen 90 millió forintot fizet ki ezen a címen. Azok, akik kérelmüket március 31. napját követően nyújtották be, egy hónapra vonatkozó támogatásban részesülhetnek. Az ő kérelmeik feldolgozása még folyamatban van, április 30-ig fogadják ezeket. A juttatás fedezetét a jogdíjak biztosítják, amelyeket az előadóművész társadalom termel meg.
Az EJI, túl ezen, olyan rászoruló előadók igényét is befogadta, akik más okok miatt feleltek meg a segélyezés feltételeinek: rögzített előadásuk maradt el (pl. szinkron), vagy a fellépésük helyszíne a vendéglátásban, turizmusban bezárt, vagy külföldi turnéjukat mondták le (pl. artisták). Itt a szakmai szervezetek és az előadóművész szakszervezetek segítettek az igényeket közvetíteni. Az így támogatott előadóművészek száma megközelíti a 450 főt. Részükre az EJI az előzőnél szerényebb összegű, egyszeri segítséget tudott biztosítani, amelynek összesített értéke mintegy 20 millió forint.
A szolidaritási intézkedéssel kapcsolatban az EJI ismételten hangsúlyozta, hogy alapfeladatának tartja a hazai előadóművészek egzisztenciális, jogi és szociális helyzetének javítását, amelyhez hozzátartozik a rendkívüli helyzetben nyújtott aktív, jelen esetben esetenként életmentő segítség is.

75 éves a MÁV Szimfonikus Zenekar

„A közönségnevelés olyan, mint a wimbledoni gyep gondozása. Hosszú évtizedekig kell játszani magas színvonalon igényes műsorokat, mint ahogy a gyepet is 150 éve rendszeresen locsolják és nyírják”

Az együttes útja a II. világháború után, a Gördülő Operával kezdődött, Szőke Tibor karmester vezetésével, akinek nevét ma a zenekar Mesterbérlete őrzi. A kezdeti nehézségek hamar közösséggé kovácsolták össze a muzsikusokat, a zenekar pedig megtalálta a helyét a magyar zenei életben. A nagy futballklubok szurkolóival vetekszik törzsközönségének kitartó hűsége és ragaszkodása, bérleteik apáról-fiúra szállnak. A 75 éves jubileumi évadot sajnos kettévágta a COVID-19 járvány miatt szünetelő koncertélet, de a zenekar feltalálta magát ebben a helyzetben is, és az egykori Gördülő Opera mintájára zenélő autókkal járja Budapestet és a vidéket. A jubileumról a zenekar három igazgatóját kérdeztük, Fenyő Gábort, Kovács Gézát, és a jelenlegi ügyvezető igazgatót, Lendvai Györgyöt.

Sok különleges pont van a MÁV Szimfonikusok történetében. Az egyik legérdekesebb az alapítása: a zenekar és a Gördülő Opera kezdeményezése indította útjára 75 évvel ezelőtt.

Fenyő Gábor: Ez egy nagyon szép és romantikus történet. Az alapító karmesterünket Szőke Tibornak hívták, aki 1912-től 2009-ig, közel 100 évet élt. Furcsa, de a hetvenes években, amikor én a MÁV zenekarhoz kerültem, igazából már senki sem emlékezett az alapítás körülményeire, csak egy idősebb muzsikus, Pusztai Ferenc timpani-művész, aki nekem szólamvezetőm volt. Szőke Tibor a II. világháború idején a harmincas éveiben járt, az Operaház fiatal karmestere volt, Ferencsik János asszisztense. 1944-ben, még Budapest ostroma előtt, amikor az Operaház már nem tartott előadásokat, de a Vigadóban még koncertszerűen játszottak, Szőke Tibor vezényelte egy alkalommal a Figaro házasságát. Az előadás után odament hozzá gratulálni egy magas, nyúlánk, elegáns úriember, Varga László, a MÁV később a koncepciós perek sorában, koholt vádak alapján kivégzett elnök-vezérigazgatója. Ekkor vetette fel elsőként, hogy a háború után szeretné, ha a vasút hozzájárulhatna az újjáépítéshez lelki értelemben is, és a MÁV nemcsak építőanyagot és élelmiszert szállítana, hanem a lelkek táplálékát, zenét, operát is. Elmondta, hogy ezt úgy gondolja, hogy létre kellene hozni egy professzionális zenekart, amihez a MÁV biztosít megfelelő kocsikat, és a vasút költségén szállítja a zenészeket az ország különböző településeire előadásokat tartani. Szőke Tibort nagyon ambicionálta ez az ötlet, így amikor 1945-ben véget ért a háború, az első napokban sietett megkeresni Varga Lászlót a MÁV székházában az Andrássy úton.

Így indult a MÁV zenekar története, ami ma már történelem.

F. G.: Ahogy befejeződtek a harcok, Szőke Tibor szó szerint összetrombitálta a Vasutasok egykori fúvószenekarának tagjait, akik az 1945. május 1-i díszfelvonuláson, mint a MÁV zenekarának első zenészei már ott meneteltek a dolgozókkal együtt, ezért ezt a napot tekintjük a zenekar születése napjának. Részben ebből a fúvószenekarból, részben olyan muzsikusokból, akik ekkor állás nélkül voltak, nagyon hamar összeszerveződött egy szimfonikus zenekar. Szőke Tibor vezetésével elkezdtek próbálni, és 1946 őszén már bérleti hangversenysorozatot indítottak, majd eljutottak Bécsbe is. Ekkorra alakult ki a pontos terve a Gördülő Operának is. Közel tíz évig működött, ez alatt 544 előadást tartottak az ország különböző pontjain. Elsősorban a nagy Verdi-, Puccini, Mozart-operákat játszották. Ez akkoriban nagyon komoly hőstettnek számított. Sokszor fordult elő, különösen az első időszakban, hogy olyan termekben kellett játszani, amelynek még ki voltak törve az ablakai, nem volt fűtésre lehetőség, dermesztő hidegben kellett zenélni, egészen borzasztó körülmények között. Viszont volt lelkes hallgatóság, és a zenekar művészei elhivatottan vállalták ezt a küldetést.

Pusztai Ferenc és Szőke Tibor

Kobajasi Kenichiro

❙ *Ezek a kezdeti nehézségek is biztosan hozzájárultak ahhoz, hogy a zenekarnak egyik különleges védjegyévé vált a közösség, a zenészek között és a közönségben is.*

F. G.: Saját tapasztalatból mondom, hiszen '73-ban kerültem a zenekarhoz, és akkor még javában folytak a vonatos vidéki koncertek, bár már Szőke Tibornak hírehamva sem volt az országban, 1949-ben távozott nyugatra, és nem volt meg a Gördülő Opera sem. Akkoriban úgy működtünk, hogy kéthetente péntekenként volt hangversenyünk a Zeneakadémián, mindig új műsorral, a rá következő hétfőn aztán vonatra szálltunk, és elvittük ezt a műsort valamelyik vidéki városba, sokszor két-három napig úton voltunk, és több helyszínen is előadtuk. Az, hogy egy vasúti kocsiban összezárva töltöttünk nagyon sok időt együtt – a zenészek sakkoztak, kártyáztak, társasoztak, beszélgettek –, sokat segített abban, hogy jobban megismerjük egymást, és ebből egy bajtársias közösség alakult ki.

❙ *Miben volt igazából más a MÁV, mint a többi zenekar?*

F. G.: A kezdeti időszakban még nem volt ennyi együttes Budapesten. Az Állami Hangversenyzenekar volt a kulturális élet egyik fő szereplője, volt a Rádiónak egy nagyszerű zenekara, természetesen az Operaháznak is, és rögtön utánuk következtek a MÁV Szimfonikusok. Mi egész mások voltunk, a többiek hozzánk képest profi körülmények között dolgoztak, és valamivel jobban meg is fizették őket. Azt hiszem, különleges volt nálunk a zenekarnak a mindenkori művészeti vezetőkhöz való viszonya is. Szőke Tibor után, 1949-től két karmester vezette a zenekart párhuzamosan: Lukács Miklós és Pécsi István. Amikor én a zenekarhoz kerültem, 1973-ban, még ők voltak ott, és mindketten a muzsikusokat nagyon tisztelő, őket munkatársnak tekintő stílusban dolgoztak. Utánuk 1976-ban jött egy igazán nagy egyéniség, Oberfrank Géza, aki izzó ambícióval és nagyon igényesen, rövid idő alatt szembetűnő fejlődést ért el, olyan meggyőző módon, hogy minden muzsikus partnere volt, pedig sokat követelt. Közben megismertük Kobajasi Kenicsirót, az 1974-es, első televíziós karmesterversenyen. Mi játszottunk a verseny első fordulójában, utána sokszor elmondta, hogy mi voltunk az első zenekar életében, amelyet hazáján kívül vezényelt, és ez az első találkozás kitörölhetetlen nyomot hagyott benne. És ez nem üres szó, az utána következő években gyakran játszottunk vele, most pedig tiszteletbeli vendégkarmesterünk, minden évben vezényel bennünket, turnéztunk vele Japánban is. Gál Tamás húsz évig volt vezető karmester, a zenekar és ő egymás lélegzetét is ismerte. Ma pedig az aktuális művészeti vezető mellett három olyan kiválóságunk van, mint Takács-Nagy Gábor, Csaba Péter és Kesselyák Gergely, mindhármuk más-más egyéniség, mindegyiküktől lehet újat tanulni és azt sem felejthetjük el, hogy az ő révükön micsoda vendégművészek jártak nálunk: Menahem Pressler, Jesus Lopez Cobos, Jean-Eflam Bavouzet, Maxim Vengerov, Kirill Truszov, Charles Dutoit. A jelenlegi művészeti vezető, Daniel Boico, aki amerikai, meghatóan személyes, baráti hangú levelet írt a zenekari kollégáknak a járvánnyal kapcsolatban. Egyszóval, elmondhatjuk, hogy nálunk soha nem a karmesternek volt zenekara, hanem a zenekarnak volt és van karmestere.

Kovács Géza.: Amit szomorúan látok, hogy továbbra is a képességei és a teljesítménye alatt van az együttes finanszírozása. Ez az együttes első osztályú világsztárokkal működött együtt, azok legnagyobb megelégedésére. ilyen volt például a tokiói Három tenor koncert, de hosszan sorolhatnánk, ki mindenki fordult meg a zenekarnál a legkiválóbb művészek közül már a rendszerváltás előtt és utána is. Ez azért komoly mérce. Nem csak a közönségnek, a döntéshozóknak is jobban meg kellene becsülnie ezt a zenekart.

F. G.: A mi körülményeink speciálisak voltak, és ez egy nagyon összetartó közösséget eredményezett. Tudok is erre egy példát mondani. A '90-es évek elején az egyik kollégánk gyereke gerincbeteg volt, és szüksége lett volna egy speciális fűzőre, egy korzettre. Ezt akkoriban még Svájcból kellett behozatni, és az akkori fizetésekhez képest nagyon drágának számított. Írtunk egy felhívást, hogy segítsünk neki összegyűjteni az árát, és

nemcsak a MÁV zenekarból, de más zenekarokból is sokan adakoztak, hamar összejött a pénz. A zenekari muzsikusok közötti szolidaritást sokszor megtapasztaltuk.

K. G.: Rám máig nagy hatással van, hogy mennyire meghitt családi közösség a MÁV zenekar. Azelőtt is kórusokkal, zenekarokkal foglalkoztam, de igazgatóként ez volt az első állomásom. Úgy tudom, Magyarországon én voltam az első zenekarigazgató, akit nyilvános pályázat útján neveztek ki. Számomra ez egy nagyon jó iskola is volt, mert a zenekar valóban családias, segítőkész közösségként volt híres a zenei életben, és ez nagyon sok pozitív energiát adott. Többnyire szerény, de tehetséges embereket ismertem meg a zenekar tagjaiban, és most, amikor 27 év után újra összehozott bennünket a sors, legalábbis földrajzi értelemben, hiszen a jelenlegi munkahelyem a Bródy Sándor utcában van, alig néhány méterre a Múzeum utcától, örömmel öleljük át egymást ismét a zenekar régi muzsikusaival. Nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy azokat az éveket ott tölthettem.

❙ *Ettől a közösségtől nem független, hogy a zenekar törzsközönsége is nagyon hűséges, talán a lehűségesebb a hazai kulturális életben. A zenekarokra világszerte sem igazán jellemző, inkább csak a nagy futballklubokra, hogy generációkon átívelő lenne a törzsközönsége, ahol nagyapáról fiúra, fiúról unokára szállnak a bérleti helyek.*

F. G.: Ennek a generációkon átívelő bérletöröklésnek magunk is tanúi voltunk. Ehhez hozzájárult, hogy mi, zenészek mindig is úgy tekintettünk a vasutasok társadalmára, mint aminek mi magunk is a tagjai vagyunk, annak ellenére, hogy nem a váltókat kezeltük és a tehervagonokat pakoltuk. Nagyon sokszor tapasztaltuk, hogy ők is úgy tekintettek bennünket, hogy mi is a vasutasok nagy családjához tartoztunk. A vasutasok a kezdetektől mindig kaptak kedvezményt, és emiatt nagyon sokan váltottak bérletet. Hozzájuk csatlakoztak a pedagógusok nagyon nagy létszámban. Belőlük alakult ki a törzsközönség, amely nagyon jól meghatározható volt: viszonylag kisebb keresetű, a kultúra iránt nagyon fogékony, konzervatív ízlésű, hűséges bérlőkből állt. Hamar kialakult a gyakorlat, hogy a bérleteket a következő évben is ugyanarra a székre újították meg. Olyan is volt, hogy még meg sem hirdettük a műsort, már jelezték, hogy megbíznak bennünk, és megújítják a bérletet.

K. G.: Olyannyira, hogy annak idején az évadfüzetekben meg is említettük, hogy egy hűséges zenebarátunk 1947-ben váltott először bérletet a zenekar koncertjeire, és amikor én ott voltam, már az unokája is oda járt. Generációk tartottak ki és tartanak ki a zenekar mellett a mai napig. Világszerte probléma az úgynevezett „ősz hajú közönség" problematikája, egyáltalán a közönségutánpótlás. Ennek tükrében különleges adomány az, hogy a MÁV zenekarnál ez a csoda megtörtént, és tényleg szó szerint generációkon átívelő közönségről beszélhetünk.

LENDVAI GYÖRGY: A bérleteseinkről nagyon pontos statisztikáink vannak, ismerünk olyat is, aki negyven-négy éve veszi meg ugyanarra a helyre a bérletét. A kö-zönségnevelés olyan, mint a wimbledoni gyep gondozá-sa. Hosszú évtizedekig kell játszani magas színvonalon igényes műsorokat, mint ahogy a gyepet is 150 éve rend-szeresen locsolják és nyírják.

❙ *A 75 évvel a 150-nek a fele már megvan…*

L. GY.: Számomra azt üzeni a 75 év, hogy az örök értékek minden korban örök értékek, és mi a MÁV zenekarral ezek mellett tettük le voksunkat. A mai világban mindenki megpróbál kitörni valamilyen irányba, hogy felhívja magára a figyelmet. Van, aki a koncertekre behoz egy artistát, van, aki népszerű filmzenét játszik, van, aki könnyűzenészekkel működik együtt, hogy megtartsa, vagy egyáltalán behozza a közönségét, ezek csak pillanatnyi megoldások, de kétségtelen, hogy többségük jól hoz a konyhára. A 75 év és a 75 éve kitartó, hűséges közönség azt bizonyítja, hogy az örök értékek önmagukban képesek fenntartani az érdeklődést. Az innováció most különösen divatos hívószó. Az én innovációm az idei Beethoven-évre az volt, hogy Beethoven összes szimfóniáját eljátsszuk, és rendezünk a Müpában egy olyan sorozatot, ahol öt koncerten csak Beethoven-műveket lehet majd hallani. Semmi extra, semmi kiegészítés, semmi látványelem, frakkban és estélyiben, ahogy 250 éve, és a kotta szerint játszunk Beethovent. Magam is tartottam tőle, hogy esetleg nem lesz sikeres ez a koncepció, de mi történt? 25 százalékkal nőtt a bérleteladások száma. Ugyan sok a bérletesünk, de a Müpában a ház jó részét jegyértékesítéssel adjuk el, most viszont itt is megugrott a bérletvásárlók száma. Ez is azt mutatja számomra, hogy nem feltétlenül különlegességeket kell kitalálni, hanem egyszerűen jót és jól kell játszani. Ez nem jelenti azt, hogy ne kellene innovatívnak lennünk abban, hogy hogyan hozzuk be a közönséget, ahogy azt sem, hogy ne játszanánk kortárs zenét.

❙ *Sőt, vannak kifejezetten kortárs művekből álló hangversenyeik.*

L. GY.: Igen, ezeket fontosnak is tartom, ugyanakkor nem vagyok a szendvics-koncertek híve. Ha kortárs műveket játszunk, akkor szóljunk ahhoz a közönséghez, amelyiket kifejezetten ez érdekli. Évi két-három ilyen koncertet adunk többek közt a Magyar Rádióban. Azért, mert ott rögzíteni is lehet a műveket. A rádiósok is örülnek, hogy nem kell a technikával kiszállni, és nagyon hálásak érte a kortárs szerzők, hiszen nagyzenekarral ritkán szólalhatnak meg a műveik, és így bekerülnek a rádió archívumába, ahonnan kiajánlják őket az európai adóknak is. Viszont, ha Beethovenre hívjuk be a közönséget, akkor tiszteletben tartjuk az ízlésüket, és azt nyújtjuk nekik, amit várnak.

F. G.: Azt gondolná az ember, hogy a zenekar alapvetően konzervatív hallgatóságát úgy lehetett megnyerni,

hogy olyasmiket játszottunk nekik, amit szerettek. Sok Beethovent, sok Mozartot, sok Csajkovszijt. Ez valóban igaz, de a MÁV zenekarnak mindig nagyon nagy számban voltak koncertjei, és ebbe a sok különböző műsorba azért bele lehetett csempészni olyan műveket is, amelyek kevésbé voltak ismertek, mégis jól fogadta ezeket a közönség. Nagyon sok kortárs zeneszerzőtől játszottunk, Bartókról és Kodályról nem is beszélve, akiknek lényegében minden zenekari művét bemutattuk. Nagyon változatos volt a szólistáink sora is, a már befutott nagy művészek mellett a fiatal tehetségek is gyakran léptek fel velünk, rengetegen közülük mesélik ma is, mennyire sokat jelentett számukra pályakezdőként az, hogy a mi koncertjeinken mindig nagyon pozitívan fogadta őket a közönség.

❙ *Hagyomány volt, hogy hegedűművész-karmesterek vezették a zenekari munkát. Ez a zenekar egyfajta névjegyének tekinthető?*

L. Gy.: Nem, csupán a véletlen műve, hogy eddigi tíz művészeti vezetőnkből hárman is – Mark Gorenstein, Takács Nagy Gábor és Csaba Péter – hegedűművészként kezdték pályafutásukat. A zenekar névjegyének azt tekintem, hogy kik azok, akik a művészi munka színvonalát meghatározzák. Jelenlegi zeneigazgatónk, Daniel Boico mellett állandó vendégkarmestereink Kesselyák Gergely, Takács Nagy Gábor és Csaba Péter, tiszteletbeli vendégkarmesterünk pedig Kobajasi Kenicsiro, akihez közel ötven éves barátság fűzi együttesünket. Ez egy olyan névsor, amire méltán lehetünk büszkék, és fémjelzi a nálunk folyó munkát. Ha a 75 évről beszélünk, olyan karmesterek jutnak hirtelen eszembe, mint Kurt Masur, James Levine, Jiri Belohlavek, Hans Swarowsky, Franco Ferrara, Lamberto Gardelli, Herbert Blomstedt, Jesus Lopez Coboz, Charles Dutoit, vagy a magyarok közül Erdélyi Miklós, Ferencsik János, Fürst János, Kocsis Zoltán, vagy a zeneszerző Kodály Zoltán és Rózsa Miklós, akik mind vezényelték zenekarunkat. Azt hiszem, kevés magyar zenekar dicsekedhet hasonló névsorral. És akkor a szólistákról, énekesekről még nem is beszéltem. Ez alatt az időszak alatt három kontinens legnagyobb presztízsű hangversenytermeiben játszottunk. Lemezeink mindenütt kaphatóak. Erről mindig személyesen is meggyőződöm turnéink alkalmával. Japántól Chiléig mindenütt találkoztam felvételeinkkel a lemezboltokban.

❙ *Már elhangzott az „ősz hajú közönség" kifejezés. A MÁV Szimfonikusokat is érinti az a világszintű tendencia, hogy öregszik a közönség.*

L. Gy.: Így van, de én ezt nem tartom problémának. Az egész európai populáció öregszik, miért pont a közönség lenne a kivétel? Az átlag életkor is növekszik. Amikor középiskolás voltam, a várható átlag életkor 67 év volt, most 80. Tehát egy mai nyugdíjas több mint 10 évvel hosszabb ideig jár koncertre, mint a pár évtizeddel ezelőtti. Ma arányaiban is sokkal több nyugdíjas van. Ez az egyik oka. Tekintve, hogy lassan én is nyugdíjas korba kerülök, visszatekintve az életemre, pontosan érzékelem a másik természetes okot: 30-40 éves koromban szinte képtelen voltam eljutni a koncertekre. Az ember több állásban dolgozott, egyikből rohant a másikba, mi például három gyereket neveltünk, a munkám után mentem az egyikért az óvodába, vittem a másikat egy különórára. Tudomásul kell vennünk, hogy nem olyan életmódot folytatunk, mint egy svájci vagy belga állampolgár, aki délután négy órakor hazamegy a munkából, és azt tervezgeti, hogy is töltse el az estét, melyik étterembe menjen vacsorázni, melyik előadást válassza, moziba üljön be vagy színházba, koncertre. Magyarországon olyanok az életkörülmények, hogy elsősorban a nyugdíjasoknak van szabadideje és lehetősége arra, hogy koncertekre járjanak. Ez persze magában foglalja azt a problémát is, hogy a nyugdíjasoknak alacsony a jövedelme, és a nyugdíj összege limitálja a vásárlóerejüket. Ha elolvasok egy-egy jelentést a MÁV zenekar archívumában, már a hatvanas években is keseregtek azon, hogy öregszik a közönség…

❙ *Az a közönség lecserélődött, volt tehát utánpótlás, de vajon ki fog koncertekre járni húsz év múlva?*

L. Gy.: Szerintem az, aki most 40-50 éves. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy a fiatalokat is folyamatosan megszólítsuk. Nem azért mondom, hogy nem tragédia, ha öreg a közönség, mert lemondok a fiatalokról. Szó sincs erről. Azok a hatások, amikkel most találkoznak, egyszer csak beérnek, és majd később ők lesznek a törzsközönségünk, de ehhez kellenek a fiatal korban kapott impulzusok.

❙ *A MÁV zenekar a gyermek- és ifjúsági koncertekből rendesen kiveszi a részét. Mik a tapasztalatok?*

L. Gy.: Nagyon fontos lenne, hogy ezt az általános zeneoktatással karöltve csináljuk. Olyan helyeken, ahol a pedagógusok lelkesek, fontosnak tartják, és vállalják is a vele járó plusz fáradtságot, megszervezik, elviszik a gyerekeket, foglalkoznak a művekkel, ezek a koncertek remekül működnek, szeretik a gyerekek és szívesen jönnek. Ahol az igazgató azt mondja a tanárnak, hogy jó, tegye ki a plakátot a hirdetőtáblára a dzsúdó, az angoloktatás és a számítástechnika mellé, onnan nem igazán jönnek. Ugyanezt látjuk a középiskolás korosztálynál. Őket tényleg nehéz megszólítani, tele vannak mindenféle elfoglaltsággal, nem is sikk Beethovent hallgatni, de ahol olyan énektanár van, aki erre energiát szán, onnan mégis teli buszokkal, lelkesen érkeznek. Volt olyan gimnázium, ahol az énektanár végig sem tudta kérdezni az osztályokat, mert már az iskola felénél betelt a busz. Ehhez ilyen énektanárra van szükség. Ezt azért látjuk ennyire világosan, mert ahol nyugdíjba megy az énektanár, vagy váltás van, megszűnik a kapcsolat. És nem a gyerekek változnak egyik évről a másikra, akik előző

évben még lelkesen jöttek, hanem az iskolai szervezőmunka hiányzik.

❙ *Óvodásoknak is tartanak koncerteket.*

L. Gy.: Ezeket úgy kezdtük, hogy az óvodákat kértük meg, hogy jöjjenek ide, a próbatermünkbe. Fontosnak tartottuk, hogy ne mi menjünk az óvodába, ahol a tízórai és a gyurmázás-festés között nyomunk egy kis zenét, hanem ők jöjjenek ide. Ennek az lett a következménye, hogy a szülők felöltöztetik a gyerekeket, fehér ingbe, ünneplő ruhába, mert ők is tudatosítják magukban, hogy ma hangverseny van. A koncertre jövet már a villamoson erről beszélgetnek. Ha jó az óvónéni, akkor előre kicsit mesél nekik a hangszerekről, felkészíti őket. Bejönnek hozzánk, megnézhetik és megüthetik a nagydobot, az mindig érdekes, látják a sok hangszert, a plakátokat, és hazafelé is tudnak erről beszélgetni.

❙ *Ebben a korosztályban még a szülőkön múlik a folytatás.*

L. Gy.: Ezen a téren igazából a gyerekek végeztek nekünk egyfajta marketing munkát. Amikor hazamentek, lelkesen meséltek az élményeikről a szüleiknek, és ragaszkodtak ahhoz, hogy ők is eljöjjenek a koncertre. Ezért kellett egy szombati sorozatot is indítani. Innentől kezdve egész családok vesznek részt ezeken a hangversenyeken, utána otthon is beszélnek a hallottakról, és szép lassan sokaknak beépült a mindennapjaiba a zenehallgatás. Ezek az igazi eredmények.

❙ *Beszéltünk a pedagógusok felelősségéről, de a szülőké is óriási. Aki kicsi korában jár hangversenyre, annak természetes lesz később is.*

L. Gy.: Nagyon fontosnak tartom, hogy a szülő vagy a pedagógus segítse ebben a gyereket. Hibásnak gondolom azt a szemléletet, hogy mindent pozitív élményen keresztül kell a gyereknek adni, úgy, hogy szinte észre se vegye, hogy tanult valamit. Tudomásul kell venni, hogy az életben vannak olyan dolgok, amit csak úgy tanulhatunk meg, hogy erőfeszítésünkbe kerül. Oda kell figyelnünk, koncentrálnunk kell, az is előfordul, hogy időnként unatkozunk közben, vagy, hogy elfáradunk.

❙ *Ezzel a problémával küzdenek a zeneiskolák, hiszen ilyen a hangszertanulás is. Lehet az óra élményszerű, de a gyakorlást nem lehet megspórolni.*

L. Gy.: Így van, és ilyen az első koncertélmény is. Nyilvánvaló, hogy akármennyire vigyázunk arra, hogy a gyermekek korának és figyelmének megfelelő hosszúságú legyen a műsor, a művek az ő befogadóképességükhöz igazodjanak, a gyerekek fele elfárad az első 20 perc után. Mi történik? Elfárad, feszeng, és könnyen lehet, hogy azt mondja majd a végén, hogy jó volt, de azért a végére már unalmas lett. Itt jön a szülő és a pedagógus felelőssége, aki nem hagyja ezt rá a gyerekre, hanem újból elviszi, és a gyerek szép lassan felnő ahhoz a feladathoz, amit egy ilyen koncerten az odafigyelés jelent. Meggyőződésem, hogy ezzel a hozzáállással többet lehet elérni, mintha perzsa vásárrá változtatjuk a gyerekkoncerteket, és folyamatosan újabb és újabb látványossággal bombázzuk őket. Az nem koncert, hanem performansz, showműsor. Ha kijön a gyerek, azt fogja mondani, hű de klassz volt, de nem a zenére érti majd, mert amit kapott, az nem klasszikus koncertélmény. Ez a feladat különösen nehéz, mert a gyerekek kezében egész nap ott a mobiltelefon, ami aztán tényleg semmilyen erőfeszítést nem igényel.

❙ *A szülők, pedagógusok sincsnek könnyű helyzetben. Az elmúlt évtizedekben a közismereti ének-zeneoktatás elég meredeken zuhant, akár a minőségét, akár a mennyiségét, akár a megbecsültségét tekintjük.*

L. Gy.: Ez azoknak a törvényalkotóknak a felelőssége, akik most dolgoznak a komolyzenei stratégián. Be kellene látni, hogy minőségi ének-zene oktatás nélkül nincs komolyzenei stratégia. A közoktatás minősége pedig a tanárképzés egyenes következménye, így a felsőoktatással kellene kezdeni. Ott dől el, hogy tudunk-e zeneszerető, zeneértő, esetleg zenét művelő közönséget nevelni. Ezen múlik ugyanis a jövő.

❙ *Bár nyilván összetett a probléma háttere, az igazi nagy változást a zenei életben és a zeneoktatásban a rendszerváltás hozta el.*

K. G.: 1990-től 1995-ig vezettem igazgatóként a MÁV Szimfonikusokat, ebben a nehéz és egzisztenciálisan bizonytalan időszakban. Kettős volt a szorongásunk oka, hiszen a rendszerváltás mindannyiunkat állampolgárként is érzékenyen érintett, és csak a változás volt biztos, azt viszont nem lehetett pontosan tudni, hogy lesz ezután. Egyfelől bennünk volt a demokrácia, a szabadság részegsége, a remény, de egyben egy nagyfokú bizonytalanság is. Most már történelem, hogy sikerült megmenteni az önkormányzati fenntartású előadóművészeti intézményeket, zenekarokat, de éppen a MÁV Szimfonikusok speciális státuszából eredt a szorongásunk, hiszen nemcsak az állami támogatások rendszere vált egyik napról a másikra bizonytalanná, de az sem volt egyértelmű, hogy a vasúttársaság, amelyik akkoriban óriási anyagi nehézségekkel küzdött, egyáltalán igényt tart-e a zenekarra. Az volt a nagy szerencsénk, sem a MÁV vezetésében, sem az akkori közlekedési miniszterekben nem fogalmazódott meg az, amit annak idején egy középvezető jegyzett meg: „egy vonósnégyes is sok a MÁV-nak". Szerencsénkre a döntéshozók partnerek voltak a zenekar fenntartásában, majd a piaci körülményekhez igazodó átalakításában. Én még a MÁV Szimfonikusok Zenekari Főnökségének lettem az igazgatója. MÁV főtisztként még le kellett tennem az esküt is. Előnye volt a MÁV-alkalmazotti létnek a szabadjegy, ezt akár fizetéskiegészítésként is lehetett értelmezni, de hátránya volt a nagyvállalati működés. Hosszú beszél-

A MÁV Szimfonikusok stílszerűen mozdonyokkal

getések, viták során jutottunk el oda 1994-ben, hogy a MÁV egy alapítványt hozott létre a zenekar működtetésére. Akkoriban még nagyon reménykedtünk a szponzorokban, akadt is egy-kettő, de nem volt komolyabb részük a zenekar finanszírozásában. Ma is ez az alapítvány működteti a zenekart.

❙ *Volt ennek a váltásnak bármi érezhető következménye?*

K. G.: Művészi tekintetben semmifajta zökkenőt nem okozott, munkajogi tekintetben is csak annyit, hogy a régi munkavállalóknak még járt a menetkedvezmény, de az új felvételeseket ez már nem illette meg. Ugyanakkor nagy előnyt jelentett, hogy Európában továbbra is ingyen utazhatott a zenekar, ezt ki is tudtuk használni, koncertturnékra mentünk nyugatra. A MÁV a rendelkezésünkre bocsátott két kusettet, amit éjszakára át lehetett alakítani hálókocsivá, és egy paklikocsit a hangszereknek. Ezek a régi szép emlékeket élesztették újra a tagokban, akiket a vonat zakatolása rázott össze egy nagy családdá, a Gördülő Operától kezdve a későbbi rendszeres vonatos vidéki koncertekig.

F. G.: A MÁV zenekar 1945-től 1990-ig 45 év alatt megkérdőjelezhetetlen, stabil része lett a hazai kulturális életnek. Ugyanakkor a kulturális kormányzat mindig úgy tekintett rá, hogy ezt örömmel veszi, de nincs vele dolga, mert a MÁV tartja el a zenekart. Aztán amikor bekövetkezett a rendszerváltás, a MÁV visszaalakult részvénytársasággá, és neki is piaci alapon kellett működni, akkor szinte az első percben közölték velünk, hogy azt a mértékű támogatást, amiből a zenekar rendesen meg tud élni, nem fogják tudni tovább biztosítani. Adnak valamennyit, de folyamatosan csökkenteni fogják ennek a mértékét. Mit tehettünk? Megkerestük a kulturális élet vezetőit, és elmondtuk, hogy mi nem csak a vasutat szolgáljuk, hanem az egyetemes kultúrát.

K. G.: A kulturális tárca széttárta a karját azzal, hogy a zenekar a MÁV-hoz tartozik, a közlekedési tárca szintén széttárta a karját, hogy ez egy kulturális intézmény. Szerencsénk volt, mert sem a miniszterek, sem a vezérigazgatók nem fenyegettek bennünket megszűnéssel.

F. G.: Kicsit hasonló volt ez a helyzet ahhoz, mint amikor valaki két szék között a pad alá esik, vagy még inkább az elvált szülő gyermekéhez, akit egyik szülő sem akar igazán vállalni. Ebből a szempontból hátrányban voltunk. Nagyon sokat kellett küzdeni azért, hogy ebből a kétfelé kötődő állapotból össze tudjunk szedni annyi támogatást, amennyiből a zenekar fenn tudott maradni.

K. G.: Nem volt pénz az országban, hatalmas volt az eladósodottság, és akkor még szó sem volt Európai Unióról, kohéziós alapokról. De nemcsak anyagi nehézségekkel szembesültünk. A Filharmónia és az Interkoncert szép lassan megszűnt. Korábban a zenekarok, művészek külföldre utaztatását 95 százalékban az Interkoncert intézte. Azzal, hogy megszűnt, egyik napról a másikra meg kellett tanulni azt, amit korábban csak ők tudtak: az impresszálást. A zenekarok külföldre utaztatását, külföldi művészek meghívását. Akkoriban ez számunkra egy jószerivel járatlan út volt. A zenekarnak voltak saját hangversenyei, de nagy arányban voltak a Filharmónia szervezésében is. A 90-es évek elején erősen megingott a Filharmónia, nem tudott rendesen fizetni, hiszen maga is pénzszűkében volt. A zenekarnak a saját piacát kellett megteremteni. Ebben nagyon nagyszerű partnerre találtam Fenyő Gábor barátomban, akivel az a furcsa helyzet állt elő, hogy tőle vettem át az igazgatói stafétabotot, és neki is adtam vissza. Nagysze-

rű kollégáim voltak az irodában. Horányi Jánosnéról, Éva néniről mindenképp szeretnék megemlékezni. Ő nem muzsikus volt, hanem igazi úriasszony, hatalmas műveltséggel és nyelvtudással. Volt korábban rádiós bemondó és a Filharmóniánál végzett adminisztratív munkát. Amikor titkárságvezetőnek szerződtettem, már hetvenen felül volt. Mindannyiunknak példát mutatott munkabírásból, intelligenciából. Ki kellett építenünk a menedzsmentet. Korábban a zenekaroknál csak néhány bérszámfejtő és munkaügyes dolgozott az irodán. Ebből kellett egy profi, önmagát menedzselő együttest faragni. Úgy érzem, a szerencsén túl az is az oka volt annak a sikernek, hogy nagyon tehetséges zenészek és nagyszerű munkatársak vettek körül, és az akkori zeneigazgatóval, Gál Tamással is harmonikusan együtt tudtunk működni.

F. G.: A rendszerváltás a létbizonytalanság mellett valóban szabadságot és lehetőségeket is hozott a számunkra. Mindez alkalmat adott arra, hogy megalakuljanak szakmai szervezetek. Azelőtt a szakszervezetek szigorúan pártirányítás alatt álltak. A '90-es évek egyik legnagyobb eredménye, hogy létrejött 1993-ban a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, hiszen kizárólag a zenekari életet belülről ismerő szakemberekből állt, és ők vették kézbe a zenekari muzsikusok érdekképviseletét. Nagyon nagy eredmény volt az előadóművészeti törvény, amelynek a létrehozásában és megszövegezésében komoly szerepe volt a szövetségnek.

Sok-sok nehézségről beszélhetnénk még a zenekar története kapcsán, az egyik legaktuálisabb mégis a jelenlegi kijárási korlátozás, amely a zenekar jubileumi évadát vágta ketté.

L. Gy.: A mi koncertünk volt az első, amit nem tartottak meg a Müpában, már ott voltunk, próbáltunk, amikor bejelentették, hogy bezárnak, és egy ideig nem lesz

75 éve zenében utaznak

Varga László, MÁV elnök

A MÁV Szimfonikus Zenekart 1945-ben alapította Varga László, a MÁV Magyar Államvasutak Zrt. akkori elnök-vezérigazgatója azzal a céllal, hogy az ország újjáépítéséhez a vasút kultúrát is szállítson. A zenekar első vezető karmestere Szőke Tibor volt, aki rövid idő alatt valódi szimfonikus társulatot hozott létre, amely 1947-től Gördülő Opera elnevezésű országjáró hangversenysorozatával hamar az egyik legismertebb művészegyüttessé vált.

A MÁV Szimfonikusok azóta is a hazai élvonalba tartoznak, koncertjeiket évente 50 ezren látogatják, bérletes közönségük hűsége, a bérletmegújítások több évtizedes folyamatossága világviszonylatban is kimagaslónak számít. Olyan világsztárokkal dolgoztak együtt, mint Kiri Te Kanawa, Roberto Alagna, Ruggiero Ricci, Dudu Fischer, Lucia Aliberti, Lazar Bermann, Jeanne-Marie Darré, Gertler Endre, Tsuyoshi Tsutsumi, David Geringas, Jevgeni Buskov, Ramzi Yassa, Ránki Dezső, Ruha István, Onczay Csaba, Jandó Jenő, Miklósa Erika, Rost Andrea, Vásáry Tamás, Kocsis Zoltán, Perényi Miklós, Baráti Kristóf, Bogányi Gergely, Alexander Markov, Frankl Péter, Menahem Pressler, Helen Donath.

Számos világhírű karmesterrel dolgoztak együtt, mint Ferencsik János, Lamberto Gardelli, Franco Ferrara, Uri Mayer, Nikolai Anosov, Roberto Benzi, Angelo Ephrikian, Franz Konwitschy, Ottmar Suitner, Arwid Janszonsz, Vladimír Válek, Hans Swarowsky, Carlo Zecchi, Herbert Blomstedt, Moshe Atzmon, Kurt Masur, Jurij Szimonov, Irwin Hoffman, James Levine, Fürst János és Carlo Ponti Jr., Charles Dutoit.

A világ számos országában koncerteztek. Rengeteg turnéjuk és a nemzetközi figyelem által is kísért koncertjük közül kiemelkedik a Három Tenor produkcióban való részvételük, 1999-ben Japánban, a Tokyo Dome-ban 32 ezer néző előtt hangversenyeztek José Carreras, Placido Domingo és Luciano Pavarotti partnereként, de a zenekar állandó szereplője volt Pavarotti európai búcsúkoncert-sorozatának is. Játszottak 1999-ben II. János Pál pápának, és ők rögzítették a Himnusz eredeti, Erkel-féle változatát a Nemzetközi Olimpiai Bizottság megbízásából, így az olimpiai játékokon az ő előadásukban csendül fel a Himnusz minden magyar aranyérem átadásánál.

A MÁV Szimfonikusok vezető karmesterei voltak: Szőke Tibor, a zenekar alapítója, majd Lukács Miklós, Pécsi István, Oberfrank Géza, Nagy Ferenc, Mark Gorenstein, Gál Tamás, Kollár Imre, Takács-Nagy Gábor, Csaba Péter, jelenleg pedig Daniel Boico vezeti az együttest.

A MÁV Szimfonikus Zenekar igazgatói mindössze hárman voltak a 75 év alatt, mivel ez a poszt 1989 óta létezik. Fenyő Gábor volt az első, aki mindössze fél évre vállalta ezt a feladatot, amíg az igazgatói székre kiírt pályázatuk lezajlik. Őt követte Kovács Géza, az ország első nyílt pályázaton választott igazgatója, aki 1989-1995, a rendszerváltás nehéz időszakában töltötte be ezt a posztot. A stafétát Fenyő Gábornak adta vissza, aki 1995-2004-ig igazgatta a zenekart. A jelenlegi ügyvezető igazgató 2005 óta Lendvai György.

A zenekar számos elismerésben részesült, többek között 2011-ben az egyik legrangosabb hazai zenei elismerést, a Bartók Béla-Pásztory Ditta Díjat ítélték meg neki, kétszer kapta meg a Széchenyi emlékérmet, 2013-ban pedig szakmai munkássága, kiemelkedő közösségi és közéleti tevékenysége elismeréseként az MSZOSZ díját vehette át. Ugyanebben az évben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét adományozták Lendvai Györgynek, a zenekar ügyvezető igazgatójának „Magyarország egyik vezető szereppel bíró, közel hetven éves kultúramegőrző és kultúrateremtő múlttal rendelkező együttese sikeres irányításáért, az ifjúság zenei nevelésének előtérbe helyezéséért".

„Nyiss ablakot a zenének". A MÁV Szimfonikusok akciója pandémia idején

több koncert. A turnékat lemondták, egy olaszországi és két tengerentúli utunk lett volna, és nagyon sok tervezett hangversenyünk elmarad.

❙ *Ha ősszel újraindul a koncertélet, mit lehet ebből megmenteni?*

L. Gy.: Kész van az őszi szezonunk. A pótlásnak sok akadálya van, egyrészt nincs elég játszóhely, másrészt a vendégművészek sem érnek rá máskor, és mi is nagyon be vagyunk táblázva. Ráadásul az is nagy kérdés, hogy egy ilyen járványveszély után, ha mondjuk, szeptember 1-én újra nyitnak a koncerttermek, egy idős ember vállalja-e, hogy beül a zsúfolt koncertterembe, amikor előtte hónapokig ennek a veszélyeiről hallott. Azon viszont gondolkozom, hogy ha az olimpiát átrakták 2021-re, mi is átrakhatjuk a jubileumunk megünneplését 2021-re, ha nem is ugyanazokkal a szólistákkal, karmesterekkel, de valamit átmenthetünk belőle.

❙ *Minden zenekar a maga módján szolgálja tovább a közönségét, a MÁV a Gördülő Opera emlékét idézve mozgó, zenélő autókkal járja az országot és Pest megyét.*

L. Gy.: Ennek nagy sikere van, különösen a lakótelepek közepén, az emberek kijönnek a parkba, kiállnak az ablakba, hallgatják, táncolnak, vezényelnek és tapsolnak. Külföldi visszhangja is volt. A The Guardianban nagy cikk jelent meg a „Nyiss ablakot a zenének" című kampányunkról, és a Reuters hírügynökség is tudósított róla szerte a világban. Az online közvetítésekbe is bekapcsolódtunk, a Magyar Rádió lehetővé tette, hogy 15 koncertünk felvételét felrakjuk a honlapunkra, ők is kirakják a maguk felületére, így ezeket is hallgathatja a közönségünk.

❙ *Mennyire fenyegetőek a járvány zenekarokra gyakorolt egzisztenciális veszélyei?*

L. Gy.: Úgy tudom, a kormány készül egy mentőcsomaggal ebben a szektorban is. Elengedik például a közterheket és a járulékokat. Így az intézményi keretek között működő együttesek léte nem hiszem, hogy veszélyben forogna. Sokkal nagyobb probléma lehet abból, ha a járvány elhúzódik, és ennek következtében komolyabb gazdasági válság alakul ki.

K. G.: Nekem erős a hitem, hogy az embereknek nagy szüksége lesz élő zenére, minden szorongás és félelem ellenére közösségi élményre vágynak majd. Ugyanakkor nyilván van bennem egyfajta félelem is attól, hogy fenekestől felfordul a világ, és a járvány végével egy soha nem látott gazdasági válság söpör végig a világon, és ennek nagyon sokan áldozatul eshetünk a kultúra területén is. Ebben a pillanatban ez csak egy spekuláció, mert jelenleg ellentétes folyamatok zajlanak, a magyar kormány éppen készít egy kultúrát megsegítő csomagot, ami az újrakezdést támogatná, és a kormányok más országokban is jelentős összegeket pumpálnak a zenei életbe. Adja az ég, hogy ez a gondolkodásmód így is maradjon, és ne történjen olyasmi, ami eltérítheti ezt az irányt.

❙ *Milyen a zenekarnak ma a kapcsolata a vasúttársasággal?*

L. Gy.: Nagyon hálásak vagyunk – és azt hiszem, a magyar zenei élet is az lehet – a vasút jelenlegi, és minden korábbi vezetőjének azért, hogy magukévá tették elődjük, Varga László célkitűzését, hogy a vasút vállaljon szerepet a kultúra terjesztésében is. Azért, hogy a 75 év alatt biztosították a zenekar létét, támogatták működését. Az utóbbi évtizedben pedig a MÁV Szimfonikusok a vasút társadalmi felelősségvállalási stratégiájának zászlóshajójává vált. Ez a világon egyedülálló, és jól mutatja a komolyzene fontosságát és megbecsülését hazánkban. 1945-ben, amikor romokban hevert az ország, ki volt fosztva és még háborús jóvátételt is kellett fizetni, akkor egy felvilágosult humanista gondolkodó, Varga László, a MÁV akkori elnök-vezérigazgatója úgy gondolta, hogy az egyik legfontosabb dolog egy szimfonikus zenekar, ami segíthet az ország talpra állásában. Ma, amikor ez a válság nem is hasonlítható a '45-ös állapotokhoz, véletlenül sem szabadna abban gondolkodni, hogy bármelyik zenei együttest megszüntessük.

Kiss Eszter Veronika

„Mindent el kell követnünk, hogy visszataláljunk majd a régi kerékvágásba”

Kiss Barna öt karmesterről, különleges szombathelyi évadról és védőmaszk-csomagolásról

Amikor átvette az együttes irányítását, sikerült helyreállítania a financiális egyensúlyt, megőrizte, sőt emelni is tudta a zenekar művészi színvonalát, emellett pedig sikerült jelentős eszközfejlesztéseket is megvalósítania. Már ez is mutatja, miért kapott újabb öt esztendőre bizalmat Kiss Barna a Savaria Szimfonikusok élén. A régi-új vezetővel, a kürtművész-zenepedagógussal a következő esztendők terveiről beszélgettünk, arról, miért döntött úgy, hogy átmenetileg nem választanak új vezető karmestert, hanem öt dirigensre támaszkodnak, valamint arról, hogy a most kialakult helyzet hogyan érinti a társulatot, milyen új tennivalókat hozott, és ennek milyen tanulságai vannak a számukra.

❙ *Új feladatot vállalt a Savaria Zenekar is, segédkezett a védőmaszkok csomagolásában…*

– A jelenlegi helyzetben, mikor a zenekari művészek a koncerttermi fellépések helyett az otthoni gyakorlásra kényszerülnek, fontosnak éreztük, hogy továbbra is jelen legyünk Szombathely életében. A fenntartó jelezte, hogy szüksége lenne ügyes és dolgos kezekre a védőmaszkok csomagolásánál. Az első szóra mozdultunk, és a számunkra kijelölt időszakban 10 000 darab maszkot zacskóztunk be. Ez a maszkcsomagolás egyébként kicsit csapatépítő tréningként is működött – hiszen annak ellenére, hogy a jelentős előképzettséget, érzékenységet és kreativitást igénylő előadó-művészethez viszonyítva egy nagyon egyszerű, hosszútávon „lélekölő”, monoton tevékenységet folytattunk, mégis igyekeztünk – mint egy zenekar – csapatként, közösségként működni: segítettük egymást munka közben, például nekem is adtak tanácsot, miként lehet ezt a viszonylag egyszerű mozdulatsort gyorsabban, ügyesebben megoldani.

❙ *Újabb öt éves ciklusnak kezd most neki. Tekintsük át először is az első igazgatói ciklusának az eredményeit, és térjünk ki arra is, mely téren nem sikerült elérnie, amit akart, s mi az, ami ezek közül erre a ciklusra maradt.*

– Ami biztos, hogy nem maradt bennem sok hiányérzet. Az induláskor azt mondtam, hogy helyre kell állítani a financiális egyensúlyt – a hiánypótlásban komoly szerepet vállalt a fenntartó, én pedig kialakítottam egy olyan működési rendszert, amelyet a város elfogad és finanszíroz, ráadásul a szeptembertől augusztusig tartó kulturális évadot támogatják, ami eltér az általánosnak tekinthető költségvetési év fogalmától. Úgy gondolom, hogy ez egy olyan bizalmi tőke kialakulását tükrözi, amelyre büszke lehetek. Szakmai szempontból fenn kívántam tartani az egyre nagyobb számú közönségünk által elvárt minőséget, s azt hiszem, itt is pozitív a mérleg. A fellépők sorában kiváló, hazai és nemzetközi viszonylatban is elismert művészek és együttesek léptek fel Szombathelyen, de meghívásaink esetében is tudtuk tartani magunkat ehhez az elváráshoz. Részben az elmúlt 5 évben történt támogatási átalakulásnak és részben a korábban említett, ügyesebben koordinált működésnek eredményeként sikerült jelentős eszközfejlesztéseket is produkálnunk – például a hangszerállomány komoly fejlődésen ment át, a Bartók Terem színpada is felújításra került, most éppen a világítás korszerűsítése van napirenden. Amivel nem lehetek elégedett, az úgy vélem, nem csak szombathelyi probléma. Továbbra sincs megoldva a zenekari művészek bérének – magasabb szintre emelő, akár bizonyos szempontok és elvárások alapján történő – rendezése, a közalkalmazotti jogviszonyban ez különösen kellemetlen. Természetesen intézményvezetői lehetőségeimet kihasználva igyekeztem a legtöbbet kihozni a költségvetés megfelelő sorából, de ez egyelőre még nem az a nívó, amivel elégedettek lehetnek művésztársaim. Emellett talán még a közösség egységének minősége az a terület, ahol hiányokkal küzdünk.

❙ *Oboa próbajátékot hirdettek idén. Hogyan állnak zenészek terén? A Zenekar újságba készített, 2018-as beszélgetésünkben említette, hogy az alacsony fizetések miatt gondokkal küzdenek, s ezek szerint a helyzet nem sokat változott…*

– A minimális létszámmal működünk, főleg vonós szólamokban lenne szükségünk új társakra, 2 hegedűst és egy csellistát azonnal tudnánk alkalmazni. Az oboapróbajáték pedig azért vált szükségessé, mert egy külföldre távozott kollégánk helyét kell betöltenünk. Bár történtek változások a személyi állományban, mint mondtam, a fizetések sajnos továbbra sem túl vonzóak, így nehéz betölteni az üres álláshelyeket.

❙ *Akadt önön kívül más aspiráns is az igazgatói posztra?*

– Nem volt más jelentkező, ennek okait nem tudom, de nem is keresem. Úgy érzem, hogy mások jelentkezése esetén is megkaphattam volna a bizalmat, az elmúlt öt év eredményei talán mellettem szólnak.

❙ *Amikor először megválasztották, 2015-ben nem könnyű helyzetben vette át az irányítást, s hiába gondoltuk még az év elején, hogy a következő időszak jobb lesz… Mik voltak a tervei, s a jelenlegi helyzetben mennyire kell átstrukturálnia az elképzeléseit?*

– Pontosan a napokban fogalmaztam meg, hogy nincs szerencsém a cikluskezdetekkel. De 2015 már a múlt, nem szabad és talán már nem is kell odáig visszatekinteni. Azt gondolom, most még komolyabbak a problémáink, hiszen jelenleg minden bizonytalan. A működés érdemi részét, a koncerttevékenységet felfüggesztettük, és egyre több kérdés fogalmazódik meg bennünk: Mikor indulhatunk újra? Mit tehetünk az elmaradt koncertjeinkkel? Az esetleges pótlások milyen telítettséget eredményeznek a következő évadban-évadokban? Ez csak néhány az alkotótevékenységünk kapcsán felmerülő kérdések közül, és akkor még nem beszéltünk a várhatóan átalakuló forrásviszonyokról, melyek minden más egyéb területet is befolyásolni fognak. Egyelőre szeretném megtartani a következő évadra kialakított terveinket, legalábbis mindenképpen ez fog alapként szolgálni, de szerintem amíg nem látjuk a jelenlegi helyzet várható végét, addig nem tudunk egyértelmű és végleges koncepcionális döntéseket hozni.

❙ *Hogyan tudnak próbálni, hogyan tudják karbantartani magukat a muzsikusok ezekben a hetekben – s ahogy a helyzet tűnik –, hónapokban?*

– Próbálni sajnos nem tudunk. Így a zenekari művészek élete a művészeti törvény által biztosított és előírt „otthoni felkészülés” jegyében zajlik. Az intézmény kényszerű bezárásakor a májusban tervezett hangversenyek szólamanyagait biztosítottuk számukra, remélve a krízis gyors lefutását. Természetesen mindig aktualizáljuk majd a feladataikat. Emellett megkértem őket, hogy az „online – életmód” idején is kapjak információt róluk, vagy például egy kollégám ötlete alapján készítsenek olyan rövid „karanténfelvételeket”, melyek bemutatják az otthoni gyakorlást vagy éppen a hangszerkarbantartást. Ezek a kis felvételek akár a zenekar online felületein nyilvánosságot is kaphatnának, jelezve a külvilágnak: létezünk.

❙ *A szezon végén Madaras Gergely távozik a zenekartól – az együttműködést nem megszakítják, de ebben a formában befejezik, ahogy már az évad eleji sajtótájékoztatón elhangzott. Mi lesz a folytatás?*

– Madaras Gergely irányításával tartalmas hat szezon van mögöttünk. Mindkét fél gazdagodott a kapcsolat során, és ha ehhez hozzávesszük azt is, hogy a szombathelyi közönség nagyon szereti Gergőt, akkor egyértelmű, hogy továbbra is fenn kell tartanunk a kapcsolatot. Ennek mennyiségét a mostani szituációban nem tudjuk még tervezni, de biztos vagyok abban, hogy Gergővel nem végleges az elválásunk.

❙ *Az egyik interjúban említette, hogy több szezonon keresztül keresnek hosszabb távra új vezető karmestert. Volt már olyan időszak a zenekar életében, amikor nem volt állandó dirigensük…*

– A Savaria Szimfonikus Zenekar működése során – azt hiszem, kimondhatjuk – immár csaknem egy évtizedre tekint vissza az az állapot, ahol a vezető-karmesteri pozíció nem a klasszikus értelemben van betöltve. A funkció a meghatározott, nem túl magas koncertszám mellett leginkább az évadok tervezésében, a programok összeállításában kíván együtt gondolkodást, iránymutatást. Feltétlen elvárás, hogy ezek a programok ne csak a közönséget szolgálják ki, hanem a zenekar színvonalát is fejlesszék. Tudom, hogy az új struktúra, melyben öt magyar karmesterrel szeretnénk megvalósítani az évad bérletes hangversenyeit, kissé szokatlan, de meggyőződésem, hogy mind a közönség, mind a zenekar igényeit ki fogja elégíteni. Úgy gondolom, nem baj, ha nevesítem a felkért karmestereket: Kovács János kapja a legnagyobb részt a feladatokból, őt kértem fel az évad művészeti tanácsadójának is. Mellette Vajda Gergely, Cser Ádám, Dobszay Péter és jelenlegi asszisztens karmesterünk, Thomas Kornél vezényli majd jelentős szombathelyi hangversenyeinket, előreláthatólag a következő két évad során.

❙ *Két éve éppen arról beszélt, hogy milyen jó, hogy lett asszisztens karmesterük, most pedig megszűnik ez a pozíció.*

– Kornél nem kívánta ezt a posztot a továbbiakban betölteni, és én is úgy érzem, hogy annál ő sokkal értékesebb művész, mint hogy „beleszürküljön” ebbe a szerepkörbe. Emellett a következő évadok koncepciójában nincs is feltétlenül szükség erre a pozícióra, egyúttal a

koncertmesterek és szólamvezetők felelőssége is jobban előtérbe kerülhet.

❙ *Miért emellett az átmeneti megoldás mellett döntöttek, ön és a zenekar?*

– Az ötlet alapvetően tőlem származott, de teljes egyetértésre talált. Az elsődleges szempont az volt, hogy semmi nem kényszerít minket a sietségre, és nekünk nem idegen helyzet, ha gyakorta változik a karmester személye a pulpituson. A társulattal folytatott beszélgetések után alakult ki a fenti névsor. A kiválasztott művészekkel többször volt szerencsénk már együtt dolgozni, de szinte kizárólagosan vendégkarmesterként. Egy vendégdirigens általában kissé lágyabb, megengedőbb, hiszen fontos számára az, hogy a kapcsolat megmaradjon. Most viszont talán kicsit a „szigorúbb én" is felszínre kerülhet. Az együttműködés kémiáját szintén jobban megtapasztalhatjuk a több közös produkció során. Egy biztos, a kiválasztott karmesterek garanciát jelentenek a művészi színvonal és a szakmai minőség fejlődésére.

❙ *Koncerteket és fejlesztéseket is magával rántott a vírus - mondta el egy interjúban. Mi az, amit biztosan elveszítettek?*

- Néhány külföldi fellépés már biztosan elúszott, sajnos, ezek kapcsán már megkaptam a lemondásokat. Mást viszont nem szeretnék nevesíteni, hiszen a remény hal meg utoljára. Az elmaradt koncertek pótlása vagy elengedése nagyban függ a lehetséges újraindulás időpontjától. Az állami támogatásról, mely jelentős szerepet kapna a fejlesztéseknél és a kedvezőbb bérstruktúra kialakításánál, valószínűleg hosszabb ideig nem lesz határozott információ. Az utolsó utáni pillanatig szeretném remélni, hogy a Bartók Terem világításkorszerűsítését, melyről már fenntartói költségvetési rendelet is szól, nem kell beáldoznunk a járvány oltárán.

❙ *Elmarad az Iseumi Szabadtéri Játékok - írja az egyik mostanában megjelent cikk. Az augusztusi sorozat elhagyásának mi az oka? Hiszen akkor talán már lehet előadásokat tartani…*

- Az Iseumi Játékok elmaradásának oka nem kizárólag a krízishelyzet, a 2020. évi kulturális fesztivál idei sorsát már korábban átbeszéltük Szombathely kultúráért felelős alpolgármesterével. A Játékoknak helyet biztosító Iseum területén építkezés zajlik, a Képtár épületét renoválják, míg egy másik épület most nyeri el új, múzeumi funkcióját. Nem lehetett megbecsülni, meddig tartanak ezek a tevékenységek, máshol viszont nem rendezhetjük meg az Iseumi Játékokat, a közönség teljességgel helyszínfüggő. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy most minden szabaddá tehető forrást biztosan a kríziskezelésre kell fordítani, talán érthető az elengedés, amely természetesen csak az idei évre szólhat.

❙ *Mennyiben tervezik, hogy népszerű előadásaikat online közvetítéssel rendszeresen hozzáférhetővé teszik? Mennyire rendelkeznek ehhez felülettel, felvételekkel?*

- Várhatóan heti rendszerességgel teszünk majd teljes igényű felvételeket nyilvánossá. Arról, hogy ezek mindig elérhetőek lesznek-e, vagy csak bizonyos ideig, arról még nincs végső döntés. Felvételszámban nem állunk rosszul, hiszen kiemelt koncertjeink nagy többségét DVD minőségben rögzítettük, ha csak az elmúlt 6 évre gondolok vissza, akkor is legalább 30 minőségi felvétellel számolhatunk. A legnagyobb videómegosztó oldalon lesznek ezek megtalálhatóak, honlapunkról és Facebook oldalunkról egyből oda lehet majd navigálni.

❙ *Éppen két évvel ezelőtt nyilatkozta a Zenekar újságnak, hogy szerencsére azok a vészhelyzetek, amelyeket korábban megtapasztaltak, mára teljesen elmúltak. Most pedig…*

- Most pedig egy olyan előre nem tervezhető szituációval állunk szemben, aminek sem a végét, sem a hatásait még csak megbecsülni sem tudjuk. Én sem szeretném.

❙ *Pedig, ahogy a korábbi beszélgetésünkben is szó esett róla, a közönségük létszáma is egyre növekszik, sikerült új bérletsorozatot indítaniuk. E téren mennyire történt előrelépés?*

- Normális életünk során valóban sikerült előreléppünk ezen a téren. A régi koncertlátogatók mellett egyre gyakrabban találkoztunk új arcokkal, akik rendszeres hallgatóinkká váltak. Kis lépésekkel haladva fenn szeretném tartani ezt a fejlődést, keresve és megszólítva reménybeli új közönségünk tagjait. Bízom abban, hogy a jelenlegi törés és az ezt övező bizonytalanság csak „kiéhezteti" az élő koncertek kedvelőit, és a zenebarátok már az első lehetséges alkalommal megtöltik majd a Bartók Termet.

❙ *Bízzunk abban, hogy a következő évad már zavartalan lesz. Milyen műsorokat, vendégeket emelne ki a kínálatból?*

- Különleges évad elé nézünk, hiszen öt karmester közreműködésével valósítjuk meg a bérletes hangversenyeinket, így nehéz bármit is kiemelni. Egyet-egyet azért említenék a sorból. Kovács Jánossal a Beethoven év jegyében összeállított nyitókoncert mellett még számos alkalommal találkozhat közönségünk, például terveink között szerepel vezényletével Puccini: Pillangókisasszony című operájának bemutatója is, az Operaház művészeinek közreműködésével. Vajda Gergőnél talán a 2021 májusi koncertet említeném meg, ahol Copland és Ravel művei mellett Csajkovszkij Diótörő című művének Duke Ellington-féle feldolgozását szeretnénk műsorra tűzni. Biztosan nagy közönségkedvenc lesz Verdi: Requiemjének előadása Dobszay Péter vezényletével húsvét előtt, de nagy érdeklődéssel várom Cser Ádám

bemutatkozó hangversenyét, amelyen Smetana, Wieniawski és Dvořák egy-egy műve hangzik majd el. Thomas Kornél irányításával adjuk koncertünket a Zene Világnapja tiszteletére, ami igazi nemzetközi program lesz: Respighi, Prokofjev, Richard Strauss és Ravel alkotásaiból áll össze a „Zeneszerzők visszapillantása".

❙ *Mikor lenne elégedett ennek az öt esztendőnek a végeztével?*

Most nem tekintenék még ennyire előre. A jelenlegi állapot megszűnése után mindent el kell majd követnünk azért, hogy ismét visszataláljunk a régi kerékvágásba. Mindezt annak érdekében, hogy muzsikusként újra átélhessük a közönség előtt megvalósított koncertek mindig egyedi atmoszféráját, érezhessük a publikum figyelmét és szeretetét, láthassuk a koncert végén a közönség boldog megelégedettségét, ami azt jelzi majd: ma is érdemes volt szimfonikus koncertre látogatni!

R. Zs.

Magyar szimfonikus zenekarok járvány idején

Online tér, alkalmazkodás: interneten folyik a koncertélet

A társadalom minden tagját érzékenyen érintette a COVID-19 következtében életbe lépett korlátozás, a koncertéletet pedig egyenesen ellehetetlenítette. Sokakban felmerült a kérdés, hogy a járvány lecsengése után hogyan indulhat majd újra a hangversenytermekben az élet, hiszen a közönség nagyobb része éppen a veszélyeztetett korosztályból kerül ki. Még azt sem tudjuk, mikor engedélyezik ismét a „tömegrendezvényeket", a koncertek a többszáz fős közönséggel ugyanis ebbe a kategóriába esnek, és ha engedélyezik is, milyen feltételekkel.

Tovább nehezíti az együttesek munkáját, hogy a hosszabb távon várható gazdasági válság mennyire érinti majd a kultúra támogatását és a koncertek iránti fizetőképes keresletet, illetve a fenntartókat, amelyek közül néhány már jelezte, hogy a támogatás csökkentése jelen helyzetben felmerült. Egyelőre inkább az a tendencia látszik, hogy plusz forrásokat csatornáznak be az egyes kormányok a kulturális életbe a járványok okozta leállás átvészelésére és az újraindulás segítésére, ugyanakkor hazai viszonylatban a részletek – összegek, feltételek – még pontosan nem ismertek.

A zenekarok feltalálták magukat, és az internet segítségével igyekszenek új utakat találni a közönséghez. Megkerestük a zenekarok igazgatóit, akiket arról kérdeztünk, hogyan próbálják meg az együttesek átvészelni ezt az időszakot, hogyan próbálják a kapcsolatot tartani a közönséggel, amíg a hangversenytermi koncertélet szünetel, és hogyan készülnek a – várható – őszi újrakezdésre?

Herboly Domonkos – Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar

A járvány egyrészről nagyon nehéz helyzet elé állított bennünket is, a mi műfajunk az élő zene élvezetére épül, és minél jobb minőségben játszunk élőben, annál kevésbé vonzó felvételről hallgatni bennünket. A Bartók Rádióban, az M5 csatornán, a MÜPA webcast oldalán, a YouTube-on jó pár koncertünk megtekinthető, meghallgatható, de ha arra gondolok, hogy számítógép hangfalakon szólalnak meg múltbeli koncertjeink, amiknek akkor és ott elképesztő atmoszférájuk volt, érzem, nem ez a megoldás a jelenlegi helyzetre. Másik oldalról jelentős kreatív energiák felszabadulásának lehetünk tanúi. Az új helyzetben kollégáim kiváló ötletekkel álltak elő, önálló kezdeményezésből nagyszerű videófelvételeket kezdtek készíteni, amiket a saját közösségi médiafelületükön tettek és tesznek közzé. Most elkezdtük kialakítani annak mechanizmusát, hogy ezeket az alkotásokat együtteseink kommunikációs felületeire csatornázzuk be.

Nagyon jólesik a közönségünk visszajelzése, szinte alig váltottak vissza jegyeket. Rengetegen írtak és kerestek bennünket telefonon azzal, hogy együtt éreznek velünk, és nem kérik vissza az elmaradó koncertekre vásárolt jegyek árát. A visszaváltók közül pedig nagyon sokan azért írtak, hogy megköszönjék a visszaváltás során tapasztalt kedves és korrekt kiszolgálást. Ez nagyon sokat jelent nekünk.

Sajnos nagyon korainak tartom annak megbecsülését, hogy mikor tudunk elkezdeni „rendesen" dolgozni, de természetesen folyamatosan készítünk forgatókönyv-

veket. Nagy kérdés, hogy amikor már lehet koncerteket (tömegrendezvényeket) tartani, hajlandó lesz-e a közönségünk újra visszatérni a koncerttermekbe. Kollégáim felhívták a figyelmemet ennek a kockázatára, én mégis úgy érzem, hogy a vírus utáni felszabadulás érzése, a minőségi zenei élmény utáni vágy erősebb lesz, mint a félelem, vagy az addigra kialakuló bezárkózás megszokása.

Gyüdi Sándor – Szegedi Szimfonikus Zenekar

A mai zenekedvelő számára gyakorlatilag a teljes zeneirodalom elérhető felvételeken, legnagyobb részt kitűnő előadásban és egyre növekvő mennyiségben, gyakorlatilag ingyen. Ha a koncerten való jelenlét nem adna jelentős többlet élményt, akkor legfeljebb vadonatúj, rögzítésre még nem került műveket lenne érdemes hangversenyen játszani. Az élő koncerthez képest az élő közvetítés is csak pótszer; rádión hallgatva, képernyőn nézve szerintem az egyidejűségnek sincs jelentősége. Külön térben ülő muzsikusok ügyes trükkökkel szinkronizált játékának „élő" közvetítése ugyan érdekes lehet, de zenei élményként többet nyújt a minőségi módon elkészített „konzerv" felvétel hallgatása. A mi módszerünk: a világhálón megtalálható felvételeinkből két-három naponta, személyes bevezetővel, az aktualitásokhoz kapcsolódva ajánlunk egyet-egyet meghallgatásra levelezőlistánk címzettjeinek, továbbá a honlapunkon és a Facebook-oldalunkon. Rengeteg hálás visszajelzést kapunk.

Jó lenne tudni, hogy mikor is lesz az az újrakezdés…! Nem valószínű, hogy minden elmaradt koncertet azonos műsorral és közreműködőkkel pótolni tudunk, ehhez például koncerttermi kapacitás sem lesz, de fokozott aktivitásra készülünk, mert hiszünk abban, hogy a művészi élményre szüksége van az embereknek a világjárvány okozta lelki trauma feldolgozásához.

Kovács Géza – Magyar Rádió Művészeti Együttesei

A kialakult helyzetben az MRME is megpróbál alkalmazkodni a megsokszorozódott digitális igényekhez, és az MTVA Archívumával közösen hozza nyilvánosságra koncertjeit. Ebben a pillanatban 12 hangversenyünk hangfelvétele nyilvános, melyeket a https://archivum.mtva.hu/stories/mrme oldalról érnek el az érdeklődők. Heti két alkalommal a Facebook oldalunkon egyenként is közzétesszük a hangversenyek linkjeit, hiszen az előbbi egy gyűjtőoldal. Nagy örömünkre az MTVA képfelvétellel is megajándékozta követőinket, hiszen elérhetővé tette Kobajasi Kenicsiró egy 1974-ben elhangzott koncertjének felvételét, ahol Kobajasi mester Beethoven Pastorale szimfóniáját vezényli. A Müpa Home kezdeményezésében 2020. április 22-én este ugyancsak Kobajasi Kenicsiró vezényletével egy Beethoven-koncertünk volt nyilvánosan megtekinthető a Müpa Facebook és YouTube csatornáján, valamint a mupa.hu oldalon.

A Fidelio portál hangszerbemutató sorozatában eddig két művészünk is ismertette saját hangszerét: Csuti Dávid nagybőgőművész és Bettermann Jákob fagottművész, mindketten szimfonikus zenekarunk fiatal tehetségei.

A Magyar Rádió Művészeti Együttesei 2020/2021-es évadra meghirdetett bérleteit hamarosan ismét aktívan hirdetni kezdjük. Az évad végén elmaradt előadások jegyeit visszaváltjuk, vagy becseréljük a jövő évad koncertjeire.

Kiss Barna – Savaria Szimfonikus Zenekar

Együttesünk Facebook-oldala és honlapja jelenleg a kapcsolattartás elsődleges eszköze. A Facebook-oldalunkon tervezett rendszerességgel – hétfő, szerda ritmusban – frissítjük a kínálatot. Rézfúvós együttesünk várhatóan április végéig hétfőnként egy virtuális turnéra invitálja közönségünket, a home office technikával feljátszott és összeillesztett kis videók egy-egy várost idéznek meg. A szerdai kínálatban frissen készített egyéni, családi, valóban az otthoni muzsikálást bemutató opuszok szerepelnek, mellettük pedig asszisztens-karmesterünk, Thomas Kornél néhány átiratát is megpróbáljuk rögzíteni és bemutatni. Pénteken egy-egy teljes koncertfelvétel látható archív felvételeink közül, ezt a Facebook-oldalunkról és a honlapunkról elérhető YouTube link segítségével kínáljuk közönségünknek. Ezek a kis videók és a teljes koncertfelvételek egyelőre korlátlan ideig megtekinthetőek. Májustól várhatóan a fenntartónk, Szombathely város is igényt tart majd ilyen típusú mini-karanténvideókra a saját honlapján történő megjelentetésre, úgyhogy lesz lehetőségünk bemutatni otthoni munkánkat. Egyelőre a kis videók nagy sikernek örvendenek, a közönségünk kedves kommentekkel fogadja bemutatásukat és a komplett koncertfelvételek is viszonylag szép számmal kerülnek megtekintésre.

Szeretnénk a következő évadra tervezett bérletkonstrukciókat megtartani, bízunk a szeptemberi indulásban. Remélem, ez nem túl optimista elképzelés! Az elmaradt hangversenyek közül nagy valószínűséggel néhányat még az ősszel, de bérleten kívül megvalósítunk, ám lesznek olyanok is, melyeknek a helyét csak a 2021/2022-es szezonban tudjuk megtalálni. Ha kell, majd tovább gondolkozunk. Pontosan a jelenlegi bizonytalanság miatt, a bérleteket viszonylag későn, augusztus közepén szeretnénk meghirdetni. Az egyéb programegyeztetések szintén folyamatosak, de egyelőre minden szigorúan tervként kerül bejegyzésre. De a krízishelyzet nem csak negatívumot hoz számunkra! A csendes és üres, jelenleg bezárt Bartók Terem az elkövetkező hetekben megkaphatja azt az új, korszerű LED alapú világítást, ami amellett, hogy jelentősen javítja a zenekar tagjainak kottaolvasáskor szükséges komfortérzetét, a közönség számára is megszünteti az eddigi „sötét foltokat" a színpadon. Remélem, ez a valódi fény eloszlatja majd a jelenlegi helyzetben érezhető szomorú szürkeséget is.

Somogyi Tóth Dániel – Kodály Filharmonikusok Debrecen

Az egészségvédelem és a járvány lassítása mindenkinek a legfontosabb felelőssége és feladata most, de rögtön utána az következik, hogy azt a missziót, amiért zenészek lettünk és amire szerződtünk – hogy a társadalmat zenei értékekkel és élményekkel gazdagítsuk – a lehető legjobban betöltsük. Ezt nehezíti, hogy várhatóan a fenntartó önkormányzat újabb elvonásokat fog eszközölni, ami a jelen helyzetben érthető is.

Leghatékonyabban két módon tudunk eljárni. Egyrészt rengeteg meglévő hangversenyfelvételünket elővesszük, felépítjük az együttesek YouTube-csatornáját; ezzel összpontosítunk arra, amelyre korábban nem jutott kapacitás. Ebben jelenleg jobban hiszek, mint a – sokszor érvénytelen üzenetet adó és gyorsan unalmassá váló – online hype-ok versenyében. Másrészt szisztematikusan megtanuljuk otthon az évad elmaradó hangversenyeinek anyagát. Jelenlegi álláspontom szerint minden elmaradó koncertet pótolunk, amint rendeződik a helyzet – ezt kommunikáljuk a várható költségvetés módosítás kapcsán az önkormányzat és a minisztérium felé is. Ha a járványnak egyszer vége lesz, jelenlegi terveink szerint fesztivál-szerűen, rövid idő alatt fogunk mindent pótolni, ebből adódóan rövid próbaidőszak várható. Tehát egyrészt munkáltatói felelősség szempontjából, másrészt szakmai szempontból is kiemelt jelentőségű, hogy az otthoni felkészülést nagyon komolyan kell venni. Soha nem volt időnk ennyit gyakorolni, most van, viszont e célból a zenekar helyiségeit egyelőre nem szabad igénybe vennie a művészeknek.

Összefoglalva, a kényszerszabadságot igyekszünk a lehető legjobban kihasználni, hogy mire új időszak köszönt ránk, elégedettséggel nézzünk vissza arra, amivel gazdagabbak lettünk ez idő alatt. Pénzzel úgysem, de talán pont jön egy olyan időszak a világra, amiben a fogyasztás korlátlan és mértéktelen hatalmának letelik a mandátuma. Arra pedig külön készülünk, hogy a veszélyeztetett korosztály egyben a mi piacunk egy jelentős részét teszi ki, ezért az újraindulás tekintetében úgy számolunk, hogy a hangversenytermekbe és a színházakba más iparágaknál akár jóval lassabban tud visszatérni az élet...

Hollerung Gábor – Budafoki Dohnányi Szimfonikus Zenekar

A közönséget elsősorban online igyekszünk megtartani, részben 1-2 most készült felvétellel. Volt ugyanis olyan koncertünk, amit még eljátszottunk, de már csak az internet közönsége előtt. Nekünk nem olyan nagy az archívumunk, de a Müpa és a Zeneakadémia jóvoltából megjelentek sorozatok, ezekből is tűzünk műsorra. Abban is gondolkozunk, hogy új felvétel készüljön, nyilván kisebb létszámú együttesről lehet csak szó, de van olyan elképzelés is, hogy én magam beszélek, magyarázok a művekről, és ezekhez vágunk a korábbi felvételekből részleteket. Egyébként mindenki otthon gyakorol.

Bár tudjuk, hogy az online közvetítéseket a legtöbb esetben nem nézik végig, de 3-4 ezren belenéznek. Ha csak egy rövid időre is, az mindenképp jelentős. Ilyen értelemben lényegesen szélesebb közönséget érünk el adott esetben, nyilvánvalóan igyekszünk a helyzet előnyére koncentrálni.

Félő ugyanis, hogy ősszel, ha újra is indul az élet, a magyarországi, döntően 65+-os hangversenylátogató közönség nehezen lesz rávehető, hogy újra beüljön a nézőtérre. Ez még nem kiszámítható. Ha már a zenekar összeültetése nem jelent gondot, de az emberek még nem jöhetnek be a hangversenyre, keresünk rá új módokat, hogy fennartsuk a közönség érdeklődését és eljuttassuk hozzá a zenét.

Ács Péter – Óbudai Danubia Zenekar

Gyakorlatilag az első pillanattól sikerült alkalmazkodnunk a kialakult helyzethez: március 13-án a Zeneakadémián már közönség nélkül játszottuk a bérletes koncertünket, amelyet élőben közvetítettünk, ezután teljes mértékben online működésre voltunk kénytelenek átállni. Egyrészt korábbi hangversenyeink koncertszerűen újra nézhetőek adott időpontban – szombat esténként fél nyolctól –, másrészt az otthonukba kényszerült zenészeink előadásában mini videókat készítünk különböző tematikák mentén. A *Tavaszi szél* című népdal szimfonikus átiratára készült videónkat közel másfél millióan látták, azóta pedig készítettünk a követőink által megszavazott könnyűzenei slágerekre klasszikus zeneszerzők stílusában íródott átiratokra videókat, de jelenleg például az ének-zene oktatását szeretnénk segíteni sok zenei részlettel színesített kisfilmjeinkkel. Mindez amellett, hogy sok rugalmasságot igényel, lehetőséget ad új dolgok kipróbálására, a zenekar „egyben tartására", ugyanakkor a közönségünkkel való kapcsolattartásra, sőt, újabb közönségrétegek megszólítására is a közösségi oldalakon.

Jelenleg mi sem látjuk a mostani helyzet végét, de folyamatosan azon is dolgozunk, hogyan tudjuk majd megtartani az elmaradt koncerteket. Emellett természetesen készen van az őszi évadunk műsora: szeptembertől folytatni szeretnénk zeneakadémiai bérletsorozatunkat, a Budapest Music Centerben ebben a félévben Csajkovszkij műveivel foglalkozunk majd háromrészes zeneszerző-sorozatunkban, és természetesen a gyerekek számára is vadonatúj előadásokkal készülünk.

Ignácz Ervin – Szolnoki Szimfonikus Zenekar

„Elhalasztva!" – Piros felirat mutatja a Szolnoki Szimfonikusok honlapján is, hogy rövid időre átalakulni kényszerült az élet. Felelősségteljesen kezelve a helyzetet,

március óta néma a próbaterem, s minden koncertterem, ahol játszottunk volna. De el lehet-e hallgattatni a folyton áradó zenét, az adni akarást? Lehet élni a közönség szeretete nélkül? Mi nem is szeretnénk!

A Szolnoki Szimfonikus Zenekar fiatalos, lendületes társaság. Elindult hát az ötletelés, első körben azért, hogy mit tehetünk ilyen helyzetben a közönségért? Önkéntes alapon több tagunk bevásárolt, gyógyszertárba ment, és házhoz vitte annak, aki nem tudott, vagy nem akart kimozdulni otthonából. Hálás köszönetnyilvánítások jelezték, milyen sokat jelen, hogy ebben a helyzetben, és ilyen módon is gondoltunk rájuk.

Amikor már tisztán látszott, sokáig leszünk távol egymástól, és a közös zenélés örömétől, kerestük az utat, hogyan alkothassunk mégis. Így aztán „Egy jó zenész mindenhez ért!" - felkiáltással hamar apró stúdiókká alakultak otthonaink, hangmérnökké egyes kollégáink, és operatőr lett a feleségekből, férjekből. Az első különegyütt játszott darab katartikus élmény volt, s a közönség a képernyők előtt, kitörő örömmel és szeretettel fogadta a produkciót. Azóta nem egy kamaraformációnk mutatkozott már be Facebookon.

Mindeközben lázasan tervezzük a jövőt, s ugrásra készen várjuk az áhított egészséggel teli szabadságot. A zenekar vezetése dolgozik a következő évad programján, és a Parti-Túra Fesztivál koncertjeinek szervezésén is. Igyekszünk minél költséghatékonyabban, mégis magas színvonalon folytatni a munkát.

A következő évadban olyan különlegességgel készülünk, mint a gyermekek történeteiből írt, szolnoki kötődésű Tisza-parti mesék megzenésített darabjai, bennük például városunk legfinomabb süteményéről, a habos islerről szóló dallamokkal. Balog Sándor zeneszerző asztalán már ott pihennek a zongorakivonatok, s hamarosan a hangszereléssel is elkészül. A fesztivál koncertjeivel pedig időben kicsit eltolva ugyan, de ismét végigjárjuk a város legnagyobb tereit, hogy ha már máshogy nem lehet, a zene segítségével vigyük kirándulni közönségünket. Mert nálunk csak pár koncert, de nem az élet van „Elhalasztva"! Dolgozunk, zenélünk, szervezünk, adunk, és amint lehet, mindenkit szeretettel várunk, nem csak a képernyők elé!

Horváth Zsolt – Pannon Filharmonikus Zenekar

A Pannon Filharmonikusok 1811-es alapító hangversenyét a muzsikus árvák és özvegyek megsegítésére adta annak idején. Az alapító szellemiségéhez híven első dolgunk az volt, hogy a kollégáim személyesen felhívják a zenekar nyugdíjasait, örökös tagjait és bérleteseit. Több ezer telefonon vagyunk túl, és megnyugtató, hogy mindenkinek tudtunk segíteni, aki kérte. Ezen felül a muzsikusok egyedi, kreatív elgondolásai nyomán jelentkezünk online zenei tartalmakkal. A zenészek otthoni munkavégzésen, illetve szabadságon vannak. Ez idő alatt az otthonukban felvett kamara és szólódarabokkal, korábbi koncertfelvételekkel a hagyományos online csatornáinkon (honlap, YouTube, Facebook, Instagram) tartjuk a kapcsolatot. Mindezen felül hetente küldünk elektronikus hírlevelet a közönségnek, hogy azok is találkozzanak a híreinkkel, anyagainkkal, akik nem használják a közösségi csatornákat.

Nehéz megmondani, hogy mikor állunk vissza rendes kerékvágásba. Az egyik előzetes megérzés szerint a veszélyhelyzet elmúltával nem áll azonnal helyre a közönség abbéli bizalma, hogy beüljön egy ezer fős hangversenyterembe. A terveink szerint kamaraestekkel, korlátozott közönségszámmal és szabadtéri eseményekkel fogjuk kezdeni a programjainkat, hogy újra egymásra találjunk. Az évad kezdését is rugalmasan kívánjuk kezelni annak megfelelően, hogy a hatósági rendelkezések mit engednek meg.

Szklenár Ferenc – Duna Szimfonikus Zenekar

Tekintettel arra, hogy állandó hangversenytermünket, a Duna Palotát is be kellett zárni, hasonlóan más kulturális intézményekhez, követve fenntartónk, az EMMI utasításait, otthoni munkavégzéssel tölti idejét a zenekar. A Duna Palota vezetői fenntarják a működéshez szükséges feltételeket.

Más együttesekhez hasonlóan minden külső felkérésünket is lemondták, reméljük, az elmaradt koncerteket sikerül hiánytalanul pótolnunk.

Az otthoni munkavégzés irányelveit kidolgoztam, és eljuttattam minden zenekari tagnak. Ezzel párhuzamosan megnöveltük a Facebook aktivitásunkat. Honlapunkon is havi rendszerességgel kiküldjük a hírleveleket, amikben beszámolunk az internetes újdonságokról. Heti rendszerességgel több posztot készítettünk otthoni muzsikálásról, kamara produkciókkal, melyből egy fúvósötös felvétel napok alatt elérte az 5000-es nézettséget. Elindítottunk egy kvízjátékot „Játék, és muzsika KISTERCBEN" címmel, melyben hétfőnként 3 kérdést tesznek fel a zenekar művészei, és pénteken a heti játék lezárásakor koncertjegyeket sorsolunk ki – remélhetőleg – ősszel elinduló új évadunkra.

A zenekar három vezetője otthon elkészített prózai, verses felvételeivel részt vett a Duna Palota közel egy órás Költészetnapi műsorában.

Szerencsére olyan sok felvételünk van talonban, hogy hosszú időre fenn tudjuk tartani zenebarátaink érdeklődését, amíg újra indulhat a koncertélet.

(A MÁV Szimfonikus Zenekar ügyvezető igazgatója, Lendvai György is beszélt ezekről a kérdésekről a lapszámban található, a zenekar 75. jubileumáról szóló interjúban.)

(Kiss Eszter Veronika)

Mennyire „immunisak” a hazai szimfonikus zenekarok a koronavírusra?

A koronavírus gazdasági hatásai egyelőre felmérhetetlenek, de egyértelmű, hogy jelentős a bevételkiesés a szimfonikus zenekarok esetében is. Az „immunitás” megszerzéséhez a működés újragondolása, innovatív megoldások alkalmazása, valamint a digitalizáció által nyújtott lehetőségek kihasználása elengedhetetlen.

A járványhelyzet hatásai

A koronavírus kihívások elé állítja az egész világot. A járvány egészségügyi hatásai mellett a gazdasági károk is jelentősek: számos szakértő szerint a jelenlegi helyzet még a 2008-as globális pénzügyi válságnál is nagyobb sokkot jelent. A világ valamennyi országa és a gazdaság összes szektora lett egyszerre érintett, és az is tisztán látszik, hogy a krízishelyzet nem néhány napig vagy hétig áll fenn. A turizmus, vendéglátás – amely az ország GDP-jéhez jelentős mértékben hozzájárul – szinte megsemmisült, de a többi szektorban is lassulás érzékelhető. Számos termelővállalat ideiglenesen felfüggesztette működését, az oktatás alapjaiban megváltozott – ahol csak lehet, a munkavégzés „home office”-ban zajlik. A válság nem csupán a kínálati, hanem a keresleti oldalon is alapvető változásokat indukál: a fogyasztói szokások is várhatóan visszafordíthatatlan változásokon esnek át. A vállalatok leállása, a termelés és szolgáltatások ideiglenes szüneteltetése, illetve a műszakok csökkentése következtében sokan vesztették el munkájukat, vagy csökkent a fizetésük, amely pedig a kereslet csökkenéséhez és az árérzékenység nagymértékű növekedéséhez vezet. A hatások jelentős része még lappang, de egy negatív spirál indult el, amiből egyelőre nem látni a kiutat.

A járványhelyzet különösen nehéz helyzetbe hozza a kultúra szegmensét, azon belül is az előadóművészettel foglalkozó szervezeteket, hiszen a működésük alapját jelentő élő koncertek, előadások megtartása a hagyományos keretek között jelenleg akadályokba ütközik. A szimfonikus zenekarok a kijárási korlátozás, valamint a társas érintkezések minimalizálása értelmében próbatermi munkájukat felfüggesztették, a zenészek jellemzően otthoni munkavégzés keretében gyakorolnak, készülnek a későbbi előadásokra, illetve egyes együttesek esetében kötelező szabadságolás lépett érvénybe. Azon zenekaroknál, ahol a muzsikusok nem státuszban vannak, a próbák, koncertek elmaradása egyúttal bevételkiesést is jelent a zenészek számára. Kihívás továbbá, hogy az előadásokat mikor és hogyan lehet pótolni, hiszen a szólisták naptára évekre előre tele van, illetve a koncerthelyszínek limitált száma is határt szab a lehetőségeknek. A bizonytalan helyzetben a legtöbb zenekar a következő évad programjának meghirdetésével még vár, hiszen a következő időszak fejleményei még nagymértékben befolyásolhatják a terveket.

Ahogyan a Vezetéstudomány c. folyóiratban megjelenő cikkünkben (várható megjelenés 2020. július – augusztus) kifejtjük, a magyar szimfonikus zenekarok finanszírozási forrásai között a támogatások dominálnak. Ebből fakadóan a jelenlegi helyzetben talán „védettebbek” a szolgáltatószektor többi szereplőjével szemben, hiszen nem kizárólag a jegybevételből kell fedezniük költségeiket. Felmerül azonban a kérdés, hogy ez a modell mennyire fenntartható, ugyanis a gazdaság egésze került válságba, a kultúra megsegítése pedig – bármennyire is fontos és alapvető lelki szükséglet a zene vagy bármelyik művészeti ág – sajnos jellemzően hátrébb sorolódik. Emiatt kulcsfontosságú, hogy a zenekarok új bevételi forrásokat tudjanak mozgósítani, amelyhez a működés és a fogyasztók számára nyújtott értékajánlat újragondolása elengedhetetlen. A jelenlegi helyzet egyúttal kényszer és lehetőség is arra, hogy innovatív megoldásokat találjanak az együttesek a közönség elérésére. A magyar piacot vizsgálva számos ilyen kezdeményezésnek lehetünk tanúi.

A „digitálisan érett” szervezetek „immunisak” a koronavírusra

A koncertek, előadások megosztásának, a közönség elérésének egyetlen módja az internet lett. Szinte kivétel nélkül minden zenekar közzéteszi korábbi felvételeit, illetve többen közönség nélküli előadásokat tartanak online közvetítéssel, ingyenesen. Ebben a helyzetben a „digitálisan érettebb” szervezetek, zenekarok jelentős előnyben vannak azokkal szemben, akik még csak most kezdenek ismerkedni a lehetőségekkel, ugyanis a koncertközvetítés alapvető feltétele a megfelelő minőségű felvételek megléte. A *Berlini Filharmonikus Zenekar* a Digital Concert Hall kialakításával a magas minőségű online koncertközvetítés egyik első megvalósítója, úttörője, így természetesen a jelenlegi helyzetre is könnyeb-

ben tud reagálni: a platform és a korábbi, kiváló minőségű felvételek adottak. A lehetőség azonban a többi, hazai zenekar számára is nyitott: néhányan a honlapjukon alakítottak ki egy külön felületet a koncertközvetítésre, míg mások a YouTube-csatornájukat kezdték el sokkal aktívabban használni. A Müpa Home, illetve az MTVA Archívuma is számos korábbi felvételt tesz elérhetővé az érdeklődők számára. Ezeket a koncerteket az érintett zenekarok jellemzően közösségi oldalukon, a karmester, igazgató vagy valamelyik zenekari tag személyes ajánlásával teszik közzé. Több zenekar rádióműsorokban, riportokon keresztül is igyekszik tartani a kapcsolatot a nézőkkel: például a *Magyar Rádió Művészeti Együttesei* a Kossuth Rádió kapcsolódó tartalmait teszik közzé, többen pedig a helyi televízióban vagy rádióban adtak interjút.

„Home office"-ban a zenekari művészek

A legtöbb együttes az új tartalomkészítéssel sem hagyott fel: kamarazenei felvételeket osztanak meg közönségükkel, a zenészek életét bemutató interjúkat, képeket tesznek közzé, de többen játékokat, kvízeket is szerveznek, valamint az oktatásban is igyekeznek szerepet vállalni. Jelen cikk néhány ötletes példát mutat be, válogatva a zenekarok sokszínű megoldásaiból. A *Duna Szimfonikus Zenekar* „Üzenetek a karanténból" – sorozatában egy-egy zenész vagy kamaracsoport „üzen" zenével a nézőknek, a „KaranténKvíz" pedig játékos formában szólítja meg a közönséget: minden héten feltesz a zenekar három zenésze egy-egy zenei műveltségi kérdést, a heti nyertes pedig koncertjegyet kap a következő évad valamelyik estjére. A *Budafoki Dohnányi Zenekar* online „hangversenyeket" tart – természetesen zenekar nélkül: többek között a Megérthető zene – koncertsorozat éppen aktuális előadását vette fel és tette közzé oldalán. A zenekar online mozipremiert is tartott; Élet, öröm, zene c. szimfonikus dokumentumfilmjüket korábban a mozik is vetítették, most azonban széles tömegek számára vált elérhetővé. A következő évi bérletvásárlást is elindította az együttes, amely népszerűsítéséhez online kvízt is készített. A *Győri Filharmonikus Zenekar* „Karanténnapló" – rovatában a zenekar művészei nyilatkoznak arról, hogy hogyan élik meg az új helyzetet, mivel töltik napjaikat, többen pedig kamaraműveket dolgoznak fel. A *Liszt Ferenc Kamarazenekar* rajongói „Nem maradhatnak zene nélkül" – ahogyan az újonnan indított sorozat címe megfogalmazza. Ennek keretében koncertrészleteket, illetve próbavideókat tesznek közzé, a „Csattanó – Zenészgondolatok" – sorozat pedig a zenekar művészeit igyekszik személyesebben bemutatni és közelebb hozni a nézőkhöz. Személyes képek, videók a mindennapokról, családi életről a *Miskolci Szimfonikus Zenekar* és az *Óbudai Danubia Zenekar* közösségi oldalán is feltűnnek. Az ODZ továbbá nagy sikert aratott a „Symphony orchestra at home office / Szimfonikusok karanténban" – videóval, amely a Tavaszi szél c. népdal szimfonikus zenekari átiratára készült, valamint az „O(tthonról) D(olgozó) Z(enészek) – Komolyra fordítva" elnevezésű projekttel, amely keretében a Facebook-oldal követői által megszavazott könnyűzenei darabot adja elő a zenekar néhány művésze valamely zeneszerző stílusában. Az így született nagysikerű videókból többen szeretnének a karantént követően koncertet is, annyira tetszett nekik a kezdeményezés. A zenekar az online zeneoktatásban is igyekszik a tanárok és a diákok segítségére lenni „A zene, az kell" elnevezésű projektjük által. A *Pannon Filharmonikusok* „Minden napra egy zene" online játéka zenehallgatásra buzdítja a közönséget, az anagramma-játék nyertesei pedig koncertjegyet kapnak a következő évadban. A zenekar a társadalmi felelősségvállalást is igen fontosnak tartja: egyik első dolguk volt a járványhelyzetben, hogy a bérletes nézőiket felhívják, hogy jól vannak-e, illetve segítségre szorulnak-e bármiben. A *Savaria Szimfonikus Zenekar* életében is fontos szerepet kapott az utóbbi időben az önkéntes munka: a zenekar tagjai közül többen részt vettek védőmaszkok csomagolásában. A zenekar – több társához hasonlóan – vicces képeket, montázsokat tesz közzé a zenészek hétköznapjairól, illetve az együttes rézfúvós csapata virtuális „karanténturnéra" indult: a zene segítségével, egy-egy népszerű sláger feldolgozásával kalauzolják el a hallgatókat különböző tájakra. A *Szolnoki Szimfonikus Zenekar* művészei is részt vesznek önkéntes tevékenységekben, például időseknek segítenek a bevásárlásban. Az oktatás segítése érdekében a zenekar ifjúsági koncertjeit teszi elérhetővé mindenki számára, illetve a különböző hangszercsoportok képviselői és a kamaracsoportok közkedvelt darabokat dolgoznak fel a követők számára. A *Budapesti Fesztiválzenekar* „Karanténpercek" – sorozatában az érdeklődők személyes beszámolókat, interjúkat olvashatnak, amelyek a zenészek mindennapjaiba engednek bepillantást, a „Karanténestek" so-

Piukovics Gábor, Duna Szimfonikusok

ODZ – Szimfonikusok karanténban

rán pedig élő, a zenekar székházából közvetített kamarakoncertek hangzanak fel. A zenekar továbbá logókészítő versennyel és zenei asszociációs játékkal is igyekszik tartani a kapcsolatot a nézőkkel.

Több zenekar – kilépve az online térből – személyes élményekkel is igyekszik örömöt csempészni az emberek életébe. Különösen népszerű kezdeményezés a *MÁV Szimfonikus Zenekar* „Nyiss ablakot a zenének" projektje, amely keretében a zenekar korábbi felvételei hangzanak fel a Budapest és több vidéki város különböző pontjai között cikázó autókra szerelt hangszórókból. A zenekar ily módon olyan településeket, külvárosi területeket is felkeres, ahol az akciónak túl nagy reklámértéke nincs, hiszen az ottani lakosok élethelyzetükből fakadóan nem valószínű, hogy ennek hatására koncertjegyet vennének; a cél csupán az emberek felvidítása. A *Győri Szimfonikus Zenekar* hasonló koncepció mentén alakította ki „A zene házhoz megy" c. programját, amely során a zenekar kisegyüttesei lépnek fel kamarafelállásban a város különböző pontjain.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy mindegyik zenekar a lehetőségeihez mérten igyekszik a krízishelyzetben is fenntartani közönségével a kapcsolatot és társadalmi értéket teremteni. Mivel a nézők elérésének szinte egyetlen módja az internet lett, azok az együttesek helyzeti előnyben vannak, amelyek korábban is rendelkeztek online közvetítésre alkalmas platformmal, megfelelő minőséget biztosító technikai felszereltséggel, valamint promotálták is online koncertközvetítéseiket. Általánosságban kijelenthető, hogy azok a szervezetek (köztük zenekarok), amelyek gyorsan tudnak reagálni – vagy egyáltalán reagálni tudnak – a megváltozott körülményekre, képesek lesznek „túlélni" ezt az időszakot, illetve versenyelőnyhöz is juthatnak, míg a többi szervezet esetében mindez kérdéses.

A zenekarok ötletes megoldásai jelenleg bevételt ugyan nem generálnak, azonban egyfajta jövőbe való befektetésként is értelmezhetőek, hiszen segítenek megtartani a törzsközönséget, egy-egy különösen innovatív kezdeményezés pedig akár jövőbeli fogyasztókat is generálhat. Ezt támasztja alá, hogy több zenekar Facebook-oldalán is megjelentek olyan hozzászólók, akik életükben nem jártak még szimfonikus zenekari koncerten, azonban egy-egy videó hatására kedvet kaptak hozzá. Az online tér továbbá lehetővé teszi korlátlan számú néző „fogadását", akár olyanokat is beleértve, akik valamilyen körülményből kifolyólag – például távolság, időpont, anyagi helyzet – élőben nem tudtak volna részt venni az előadáson.

Több kezdeményezés igyekszik megsegíteni a kulturális élet szereplőit, ilyen például a #neváltsdvissza kampány, amely arra buzdítja a nézőket, hogy megvásárolt koncert-, vagy színházjegyüket ne váltsák vissza, így támogatva a nehéz helyzetbe került szervezeteket. A válság azonban az élet minden területén és a gazdaság minden szektorában megjelenik, így fontos, hogy a zenekarok ne hagyatkozzanak csupán a közönség jóin-

dulatára: a jelenlegi helyzet átvészelését követően a hosszú távú sikeresség innováció, kísérletezés és a működés újragondolása nélkül nem lehetséges. A krízishelyzet után, ahogy helyreáll a világ rendje, várhatóan túlkínálat lesz a kultúra piacán is: minden zenekar, színház igyekszik majd elmaradt előadásait bepótolni. A sikeresség feltétele, hogy a tömegből az adott szervezet ki tudjon tűnni egyedi értékajánlatával, működési modelljével. Továbbá azt is érdemes szem előtt tartani, hogy hasonló válsághelyzetek is bármikor előállhatnak, amelyekre fel kell készülni. Az újszerű megközelítések, kísérletezések természetesen nem garantálják az azonnali sikert, azonban az, hogy egy kezdeményezés nem talál jelenleg kedvező fogadtatásra, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a jövőben ne válhatna sikeressé; a korral haladni kell. Gondoljunk csak arra, hogy a legtöbb, ma nagy népszerűségnek örvendő zeneszerző a saját korában úttörőnek számított!

A cikk szerzői:

Szedmák Borbála kutató, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont tagja a Budapesti Corvinus Egyetemen. Közel húsz éve foglalkozik klasszikus zenéléssel, fő kutatási területe a kultúramenedzsment. bori.szedmak@gmail.com

Dr. Szabó Zs. Roland digitális transzformációs, üzletimodell-innovációs és változásvezetési szakértő, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont vezetője, egyetemi docens a Budapesti Corvinus Egyetemen. zsoltroland.szabo@uni-corvinus.hu

COVID–19 – európai kitekintő

Az Európát is drámai léptékben sújtó koronavírus-járvány, valamint az annak megelőzésére hozott radikális korlátozó intézkedések egyik-napról a másikra felforgatták eddigi életünket. Szakértő elemzők szerint már most biztosra vehető, hogy a világjárvány elmúltával nem folytathatjuk életvitelünket ugyanúgy, ahogy abbahagytuk, és csak remélni tudjuk, hogy a várható változásnak nem csak negatív, hanem pozitív következményei is lesznek a jövőnkre nézve. Kicsit lelassulunk talán. Megfontoltabbak leszünk. Türelmesebbek, megértőbbek egymáshoz. És remélhetőleg intelligensebben fogjuk használni a rendelkezésünkre álló ijesztően önjáróvá vált technológiai vívmányokat. Természetesen a megváltozott viszonyok az előadó-művészetre is hatással lesznek. Ennek pozitív irányban történő előmozdításához készítettük az alábbi összeállítást az Európai Előadó-művészeti Munkaadók Szövetsége (Pearle*), dokumentumainak felhasználásával a munkavállalók megsegítése, illetve a szerzői jogok témájában.

Közös európai akciók az előadó-művészeti ágazat szereplőinek érdekében a koronavírus-járvány idején

Az Európai Előadó-művészeti Munkaadók Szövetsége – közismert nevén Pearle* –, a koronavírus-járvány európai megjelenésével csaknem egy időben jelentette meg az érintett szakszervezetekkel közös állásfoglalását az előadó-művészeti ágazatban foglalkoztatott munkavállalók és szabadúszó művészek egzisztenciájának védelmében. A gyors reagálás nem véletlen, hiszen a karantén, illetve a többé-kevésbé részleges vagy szigorú kijárási tilalom fokozatos elrendelése legelőször a nagy befogadóképességű kulturális intézményeket, koncerttermeket, színházakat, továbbá az azokban csoportos próbákat tartó együttesek művészeinek egzisztenciáját érintette. Ráadásul ez az ágazat az, ahol a közalkalmazotti jogviszony megszűnését követően egyre több a szabadúszó vállalkozó, nemcsak a művészek, hanem a háttérben, a kulisszák mögött dolgozó szakemberek között is. Az alábbi összefoglaló azokról a célokról és javaslatokról tudósít, amelyeket a Pearle* európai léptékben, az Európai Unió döntéshozó fórumainak különböző szintjein képvisel, nemcsak az ágazatban dolgozók, hanem tágabb értelemben az európai kultúra gazdagságának és sokszínűségének megmentése érdekében.

Pearle*

„A koronavírus-járvány kínai és más ázsiai országokban bekövetkezett januári terjedése óta az előadóművészeti ágazatra is hatással voltak a sorozatosan visszamondott turistautak. Amint a járvány legutóbb Európát is elérte, a kormányok elsőként azzal reagáltak, hogy először csak a nagy befogadóképességű rendezvényeket tiltották be, majd nem sokkal később mindennemű csoportos rendezvényt, aminek következtében ez a hatás a lemondott koncertek, előadások és show-műsorok miatt is sújtotta a szektort.

A Pearle* (Európai Előadó-művészeti Munkaadók Szövetsége) tagjai vállalni óhajtják a felelősségüket és segíteni akarnak a vírus terjedésének megakadályozásában. Követik a kormányok utasításait és tanácsait, továbbá erős elkötelezettségüket fejezik ki a társadalom és a polgárok egészségének védelme iránt. Az Európai Unió és a nemzeti kormányok e rendkívüli helyzetre vonatkozó intézkedéseinek azonban globális mértékű gazdasági következményei lesznek és a Pearle* örömmel fogadja azokat a már meghozott döntéseket, amelyek a gazdasági szektorra irányulnak.

Az előadó-művészeti szektornak különleges és célzott intézkedésekre van szüksége mind azonnal, mind a válságot követően, mindazok védelmében, akiket ez hátrányosan érint. Ezeknek az intézkedéseknek magukban kell foglalniuk az állami támogatásokra, vis maior esetére, és a fogyasztóvédelemre vonatkozó szabályok egyértelművé tételét is, és kezdeményezni kell a határokon átívelő művészi tevékenységek adójának felfüggesztését. A tagállamokat felszólítjuk, hogy hozzanak célzott intézkedéseket a munkavállalókra – különös tekintettel a szabadúszókra –, továbbá az adópolitikára, a pénzügyekre, valamint az ösztöndíjakra vagy támogatásokra vonatkozóan.

Az ágazat szükségletei megkövetelik, hogy valamennyi szakpolitikát bevonják, mivel nagyon fontos, hogy fenntartsák az előadó-művészeti ágazat szervezeti rendszerét, és a koronavírus-járvány következményeként megóvják az intézményeket a bezárástól."

Európai Unió

„Kötelességünk, hogy forrásokat találjunk annak érdekében, hogy fenntartsuk az európai kultúrát, amikor mindannyian összefogunk, hogy átvészeljük a nehéz időket. Ugyanis a kultúra az, ami felemeli a lelkünket, hogy erőt adjon és inspiráljon a folytatáshoz." – mondta Mariya Gabriel, innovációért, kutatásért, kultúráért, oktatásért és ifjúságért felelős biztos az Európai Tanács kulturális minisztereinek tanácskozása után.

2020. április 8-án az Európai Unió 27 tagországának kulturális miniszterei videókonferenciát rendeztek annak érdekében, hogy megvitassák milyen közösségi és nemzeti intézkedések szükségesek a kulturális szektor támogatására a koronavírus-járvány idején a válság következményeinek mérséklésére. A videókonferenciát a Miniszterek Tanácsának horvát elnöksége szervezte.

A megbeszélést követően Nina Obuljen Koržinek horvát kulturális miniszter hangsúlyozta, hogy rendkívül nehéz helyzetben van a kulturális és kreatív ágazat, amelyet különösen érzékenyen súlyt a válság. Elmondta, hogy valamennyi tagállam hozott intézkedéseket, közülük néhányan olyan szociális intézkedéseket is foganatosítottak, amelyek a szabadúszó vagy független művészek egzisztenciáját védik. Megemlítette továbbá, hogy néhány tagállam krízis alapot is létrehozott.

Morten Gjelten a Pearle* elnöke úgy nyilatkozott, hogy a nemzeti intézkedések mellett az Unió szintjén is sürgősen szükség van közös intézkedésre, ha sínre akarjuk tenni az előadó-művészeti szervezeteket. Biztosítani szeretnénk, hogy a polgáraink ismét élvezhessék a kultúrát, ezért kell most cselekednünk, és rendkívüli pénzügyi támogatásra kell gondolnunk, valamint hatékony, fenntartható intézkedésekre a foglalkoztatás, az adópolitika, a határokon átívelő mobilitás és más területeken.

Horizontális intézkedések

Az Európai Bizottság részéről Vera Jourová, alelnök, valamint Thierry Breton, belső piaci biztos, továbbá Mariya Gabriel, innovációért, kutatásért, kultúráért, oktatásért és ifjúságért felelős biztos vett részt az Európai Unió kulturális tanácsában. Ők három horizontális uniós intézkedés bevezetéséről tájékoztatták a minisztereket, amelyekből a kulturális szektor profitálhat:

- 37 milliárd eurós koronavírus elleni beruházási kezdeményezésről (CRII)
- 100 milliárd euró értékű határozott idejű támogatásról (SURE), ami a munkanélküliség kockázatainak támogatását célozza
- állami támogatásokat érintő határozott idejű keretrendszerről

Arról azonban maguk a tagállamok határoznak, hogy ezeket a támogatási formákat bevonják-e a kulturális ágazatba, tekintve, hogy a közösségi támogatási programok felhasználásáról nemzeti hatáskörben döntenek.

A Pearle* amellett érvelt, hogy mindhárom támogatási formát vonják be a kulturális ágazatba, különösen a beruházási kezdeményezést, mivel úgy tűnik, hogy azt nem minden tagállam tette hozzáférhetővé a kulturális szervezetek számára.

A kulturális miniszterek aggodalmukat fejezték ki arra vonatkozóan, hogy vajon sikerül-e a kulturális szektornak gyorsan felzárkóznia, ezért szükségesnek tartották egy válság utáni, úgynevezett „posztkrízis" időszak megállapítását, amelyben összehangolt intézkedésekre kerülhetne sor az ágazat helyzetének mielőbbi rendezése érdekében.

Megállapodtak abban is, hogy szoros kapcsolatban maradnak az elkövetkező hetekben, annak érdekében, hogy előkészítsék a Tanács május 18-19-re tervezett ülését.

Creative Europe program

A Tanács megbeszélésén Gabriel biztos arról is tájékoztatatta a kulturális minisztereket, hogy a szektorra vonatkozó speciális intézkedéseket hoztak a Creative Europe programra vonatkozóan. Bejelentette, hogy a rendkívüli körülményekre való tekintettel meghosszabbították az egyes programokra való jelentkezés határidejét. Gabriel asszony arról is határozott, hogy átcsoportosítják a határokon átívelő előadóművészi együttműködések támogatási rendszerét a digitális kultúra és a virtuális mobilitás területére. A program több mint 2 millió euró felett rendelkezik és a pályázati felhívás közzététele májusban esedékes. A belső piaci tárcáért felelős Breton biztossal együttműködve kívánja felmérni, hogy a kulturális és kreatív ágazatok számára milyen garanciális eszközöket lehet alkalmazni válsághelyzetben. A Tanács megbeszélése után Mariya Gabriel felhívta a figyelmet arra a körülményre, hogy a kulturális és kreatív ágazatban 95%-ban kis- és középvállalkozások, valamint független művészek dolgoznak, és hogy a kulturális szervezetek hangolják össze tevékenységüket.

Cseretapasztalatok két platformja

A Bizottság két platformot állít fel, egyet a tagállamok részére, annak érdekében, hogy megoszthassák egymással a bevált gyakorlatok terén szerzett tapasztalataikat, egyet pedig a kulturális ágazat részére, ahol előterjeszthetik javaslataikat a felmerülő problémák megoldására.

Amint azt a Pearle* sajtóközleményében kifejtette, úgy értékeli, hogy a két platform már túl késő a válság kezeléséhez, és szívesebben fogadná egy Task-force létrehozását, amely segíthetne abban, hogy az ágazat visszakerüljön a helyes vágányra.

Pearle* akciók

A Pearle* készített egy dokumentumot a Tanács részére, hogy konkrét javaslatokkal segítse annak munkáját a rövid- és a hosszú távú (2020 utáni) válság-kezelésben.

A dokumentumot elküldték az Európai Unió valamennyi tagállamának állandó képviseletére, éppúgy, mint – a Pearle* tagjain keresztül – az uniós tagországok kulturális minisztereihez. Figyelemmel kísérik az állandó képviseletek és a Bizottság találkozóját és kérik, hogy továbbítsák kéréseiket a kulturális minisztériumok, és más, támogatási rendszerekért felelős minisztériumok, mint a belügy-, munkaügy-, gazdasági és pénzügy felé is.

A Pearle* egyéb lobby tevékenysége időrendben a járvány kitörése óta:

- március 12. közös állásfoglalás a szakszervezetekkel
- március 17. Tourism Manifesto állásfoglalás a támogatási intézkedésekről
- március 19. Pearle* állásfoglalás
- március 19. levelek a bizottsági tagokhoz: Gabriel (kultúra), Schitt (foglalkoztatás), Breton (belső piac), Gentiloni (gazdaság) valamint a vezetésük alá tartozó főigazgatókhoz. Válaszlevél érkezett Schmitt biztostól, kapcsolatfelvétel Gabriel biztos kabinetjével, levél a horvát elnökséghez – válaszlevél a horvát kulturális minisztertől.
- április 2. közös levél a zeneművészeti ágazattal
- április 3. javaslatok a Tanács kulturális miniszteri üléséhez
- április 6. európai parlamenti kezdeményezés: nyílt levél az Európai Bizottsághoz és a Tagállamokhoz, kérve a Kulturális és Kreatív Ágazat támogatását, különös tekintettel a COVID-19 válságtól sújtott alkotókra #save EUculture
- április 9 sajtóközlemény az Európai Unió Tanácsa kulturális miniszteri tanácskozásáról

Digitális kínálat és copyright engedélyek a járvány idején

Az egész Európát érintő járványmegelőző intézkedések és korlátozások idején az előadó-művészeti ágazatban jelentős mértékben megnőtt az online közvetítések száma, ideértve az előadások élő sugárzását (live streaming), az archívumok nyilvános elérését és az olyan, „kulisszák mögött" készült vizuális dokumentumok, mint az alkotókkal készített interjúk, személyes történetek online megosztását.

A digitális kínálat – szinte minden esetben – ingyenesen férhető hozzá a nagyközönség számára. A digitális térben való közzététel révén az előadó-művészeti szervezetek az egész társadalom számára elérhetővé teszik a kultúrát, amelynek élő előadásaitól a járványhelyzet idején az meg van fosztva. Az online közvetítések miatt óhatatlanul felvetődik a kérdés, hogy milyen tekintet alá esik a szerzői jog és a szomszédos jogok enge-

délyezése olyan időszakban, amikor a kulturális szervezetek gyakorlatilag bevétel nélkül maradnak.

A Pearle* által közzétett alábbi rövid áttekintésben szeretnénk megosztani néhány információt az európai szerzői jog alapelveire vonatkozóan.

Európai Szerzői Jogi Törvény

Az Európai Unió szerzői jogi törvénye hozza létre azokat a kereteket, amelyek között a művek és más védett szellemi alkotások felhasználhatók. Ez az összehangolt jogi keret az Unió belső piacának szabályos működését célozza, magas szintű védelmet nyújt a jogtulajdonosok számára, és az engedélyezés megkönnyítését szolgálja.

Az Európai Unió szintjén egy sor mentesítő körülmény jött létre, a kereskedelmi forgalomba nem kerülő, az árva művek, vagy az archív anyagok esetében.

A jogok tényleges engedélyezése, a jogtulajdonosok díjazása, valamint a szellemi tulajdon tiszteletben tartása nemzeti hatáskörben van. A határokon átívelő produkciók vagy körutak (turné) esetén a rendező ország közös jogkezelő szervezete veszi fel a kapcsolatot az érintett országok illetékes partnereivel.

A művek online terjesztése

Az előadás online közvetítése (live streaming) során a szerzői jogokat és a szomszédos jogokat ugyanúgy kell engedélyeztetni, mint az élő előadások esetében. A művészek és más jogtulajdonosok szerződéseik záradékában gyakran rendelkeznek az online közvetítés jogáról az előadás rendezője számára.

Néhány ország belső joga úgy rendelkezik, hogy kivételt lehet tenni a szerzői jog szabályainak alkalmazásában abban az esetben, ha az előadásra fogyatékkal élő személyek részére, jótékonysági céllal, vagy iskolai tevékenység részeként kerül sor (utóbbira ld. A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról szóló EU 2019/790 irányelv 5. bekezdését). Ezek azonban nagyon sajátos esetek és legtöbbször a jogdíjak megfizetése elengedhetetlen marad.

Néhány európai országban a jogtulajdonosok az előadó-művészeti ágazatban lemondtak a szerzői jogdíjakról a nonprofit digitális archívumok javára, ami lehetővé tette a történeti anyag elérését.

Érvek az alacsonyabb jogdíjak mellett a koronavírus válság idején

A koronavírus járványt a legtöbb európai ország „vis maiornak" minősítette. Következésképpen a járvány leküzdése érdekében módosítások, sőt változtatások is létrejöhetnek a nemzeti jogban vagy a szerződésekben. Ezért a nemzeti hatóságok és a jogtulajdonosok képviselői – mint a közös jogkezelő társaságok – közötti megállapodás függvénye, hogy a szerzői jogra vonatkozó szerződéses kötelezettségek vis maiorra való hivatkozással szüneteltetésre vagy módosításra kerüljenek.

Ebben a vonatkozásban az alábbi szempontok érvényesülhetnek:

Szolidaritás a válság idején

Az online közvetítések és a digitális archívumok megnyitása lehetővé teszi a szervezeteknek, valamint a színészeknek, táncosoknak és muzsikusoknak a nyilvánosság előtt való megjelenést és azoknak az embereknek az elérését, akik a járványból fakadó válság idején meg lennének fosztva a kultúrától. Ez lehetőséget teremt arra, hogy kapcsolatban maradjanak a közönséggel, illetve, hogy újabb nézőket szólítsanak meg. Például az OperaVision felület a koronavírus járványra adott válaszul megnövelte szabadon elérhető programjait, amelynek köszönhetően március hónapban 400%-kal emelkedett látogatóinak száma az előző hónaphoz viszonyítva.

Általában a kulturális szervezetek online kínálata díjtalanul élvezhető. Vannak olyan kulturális szervezetek, amelyek ingyenesen elérhetővé teszik azon digitális felületeiket, amelyek normális körülmények között csak előfizetés ellenében érhetők el.

A méltányos és arányos díjazás elve

Ezt az elvet a digitális egységes piacon a már hivatkozott szerzői és szomszédos jogokról szóló irányelv is átveszi a III. fejezet *Méltányos díjazás a szerzők és előadóművészek felhasználási szerződéseiben* 18. cikkében azzal a céllal, hogy erősítse a művészek jogait. A szerződésjog 14-16. cikke a díjazást a mű felhasználásából származó jövedelemmel hozza összefüggésbe.

A kulturális szervezetek többnyire díjtalanul sugározzák online közvetítéseiket és egyéb digitális szolgáltatásaikat. Ennek ellenére a Pearle* mindig is azt az elvet támogatta, hogy a művek online felhasználását tisztességes díjazás illesse meg.

A jelenlegi helyzetben a kulturális szervezetek nagyon nehéz helyzetben vannak. Az élő közvetítéseket nem használhatják fel konkrét előadásaik propagálására, mivel azokat a tömeges rendezvényekre vonatkozó korlátozás következtében nem rendezhetik meg. Megoldás lehet a díjak újratárgyalása a válság idejére a közös jogkezelő társaságokkal. Ez azonban meglehetősen nehéz lehet a kisebb jogtulajdonos szervezetekkel, vagy zeneműkiadókkal, mivel az ő gazdasági helyzetük is rosszabbra fordult.

Összeállította: Kaizinger Rita

Európai megoldások a kieső bevételek és jövedelmek okozta károk enyhítésére

Az Európai Előadó-művészeti Munkaadók Szövetsége (Pearle*) körkérdéssel fordult tagszervezeteihez, hogy az egyes országok kormányai milyen intézkedéseket hoztak annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a munkahelyek megőrzését, valamint a bevétel nélkül maradt intézmények és előadóművészek támogatását. A kérdések három témát érintettek, úgymint milyen kormányzati intézkedésekkel számolnak az ágazat intézményeinek és szabadúszó munkavállalóinak megsegítése érdekében, a válság várható gazdasági hatásai az intézmények és a zenekarok működésére, valamint, hogy várhatóan mikorra számítanak a hagyományos üzemmód visszaállítására. Alábbi összeállításunk a válaszok alapján mutat be néhány példát a rendkívüli helyzetből adódó válság kezelésére.

Finnországban közvetlenül húsvét előtt született meg a döntés, hogy a hivatásos művelődési ágazat számára 40 millió eurós alapot hoz létre a finn kormány. Ezen túlmenően döntés született arról is, hogy a járvány okozta veszteségekért kárpótolják a *Veikkaust,* vagyis a finn szerencsejáték monopóliumot, ami meghatározó tényező a finnországi sport, kulturális, tudományos és ifjúsági ágazat állami támogatásában.

Ami a zenekarok és koncerttermek bevételeinek elmaradásából fakadó veszteségeket illeti, arról még nincs pontos számvetés, de mintegy 3 millió euróra tehető.

Néhány zenekar kamarazene felvételeket készít, illetve kamarazenét közvetít. Egyelőre nem tudni, mi lesz az idei nyári fesztiválokkal, de remélik, hogy szeptember elsején megnyílnak a koncerthelyszínek.

A **Cseh Köztársaságban** hasonló a helyzet, mint a többi országban. A politikusok rendkívül óvatosan ugyan, de megpróbálják támogatni a gazdaságot és az embereket.

Dániában a kormány minden tevékenységet teljes egészében támogat, még a lemondott fesztiválok kiadásainak egy részét is. Ezen felül a kormány további támogatásként 40 millió eurót fordít a kultúrára, ami az állami és regionális intézmények, valamint a független kulturális szektor között oszlik meg. Speciális támogatásban részesülnek az új technológiák, mint például a streaming. Az intézmények élhetnek a „rövidített munkaidő" rendszerével, amelyben a fizetés egy hányadát az állam vállalja át, míg a szabadúszó zenészek azonnali 1000 eurós havi támogatásban részesülnek.

Június 8-tól lehetőség van 50 főt meg nem haladó események megrendezésére, a további engedményekről még nincs információ. Az évadnak vége, és nagyon valószínű, hogy a nyári rendezvényeknek is.

Számos kezdeményezés jött létre a társadalom valamennyi szegmensének megsegítésére – bevételkiesés, termeléskiesésből fakadó veszteség stb. A kulturális ágazatnak – bizonytalan kezdést követően – a támogatási csomagok számos változata áll rendelkezésére a különböző ágazatokban, annak felismeréseként, hogy az egyes intézmények nagyon különböző nehézségekkel szembesülnek.

Nagyon fontos az a csomag, ami a szabadúszó muzsikusokat támogatja. Az elmúlt 12 hónap bevételei, valamint a járványmegelőző intézkedések ideje alatt lemondott programok miatti bevételkiesés alapján az állam valamennyi muzsikust havonta 3500 eurós összeghatárig kárpótolja. 41 millió eurót tartalékolnak a színházaknak, múzeumoknak és a zenekaroknak a 2020-ban elszenvedett veszteségekért – a 2019. és a 2020. évi kimutatások alapján. Mindezek az intézkedések nagyon nagy bizalomra épülnek. A visszaéléseket ugyanakkor az összeg négyszeresével büntetik.

Nehéz megbecsülni, de a fenntartott 41 millió euróból mintegy 4.200.000 euró jut az öt regionális zenekarnak, az öt állami együttesnek és kisebb kamarazenekarok egy részének. A Royal Theatre ettől függetlenül külön támogatásban részesül. Ami az újranyitást illeti, május közepén kisebb felvételekre sor kerül, de a koncerttermek nem nyitnak ki szeptember 1. előtt.

Svájcban három fázisban határozták meg a gazdaság visszatérését a hagyományos üzemmódba. A koncerttermek újranyitásának dátumáról egyelőre nem döntöttek. A különösen nagy kockázatnak kitett munkavállalók védelme érdekében a Szövetségi Tanács módosította az érintett munkavállalói csoportok besorolását és az egyes kategóriákra vonatkozó egészségvédelmi rendelkezéseket. A munkáltatóknak kötelességük, hogy lehetővé tegyék a különösen nagy kockázatnak kitett munkavállalóknak, hogy távmunkában, otthonról dolgozzanak. Amennyiben a munkavégzéshez nélkülözhetetlen a munkavállaló fizikai jelenléte, akkor a munkáltató feladata, hogy gondoskodjon

a munkavállaló egészségének védelméhez szükséges biztonságos munkakörülmények megteremtéséről. A különösen nagy kockázatnak kitett munkavállaló azonban visszautasíthatja a munkahelyen történő munkavégzést, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az egészségét tekintve túl nagy kockázattal jár. Amennyiben a munkavállaló sem a munkahelyén, sem otthonról nem végezhet munkát, akkor a munkáltató eltávozást biztosít számára, mialatt továbbra is fizetni köteles a munkabérét. A munkáltató azonban kérhet orvosi szakvéleményt, ami igazolja, hogy az adott munkavállaló számára a munkavégzés ténylegesen különösen nagy kockázattal jár.

Bulgáriában 2020. május 13-ig tartják fenn a járványmegelőző intézkedéseket. Szófiában azonban június végéig minden nyilvános rendezvény elmarad. Az állami kulturális intézmények (színházak, operaházak, zenekarok) – a Minisztertanács határozata szerint – a művészek alapbérének és társadalombiztosítási járulékának fizetésére támogatást kapnak a rendkívüli helyzet 2020. március 13-án történt elrendelésétől kezdve a következő hat hónapra.

A kulturális és művészeti ágazat önfoglalkoztató – független – művészei számára három minimálbért és két havi növekményt biztosítanak a rendkívüli helyzet kezdetétől annak lejárta után egy hónapig. (Bulgáriában a minimálbér 610 leva, összehasonlításként a kulturális szektorban az átlagfizetés 1213 leva.) Ebből azok az önfoglalkoztató művészek részesülhetnek, akiknek az elmúlt évben a bevallott havi jövedelme nem haladta meg az 1000 levát. A Társadalombiztosítási Intézet statisztikája szerint Bulgáriában 2200 önálló művész tevékenykedik. Közülük mintegy 50 százalék élhet ezzel a lehetőséggel. Azok a művészek, akiknek a havi jövedelme meghaladja ezt az összeghatárt, más támogatásból részesülhetnek. Tíz éves visszafizetési periódusra havi 1500 bolgár leva értékben részesülhetnek kamatmentes kölcsönben, de egyszerre csak egy támogatási formát vehetnek igénybe. A Szociális Politikák Minisztériuma „Melpomena" programjának keretében 230 állást őriznek meg az állami és városi színházakban, a zenei és más rendezvényszervezőknél. A független szektor számára a Nemzeti Kulturális Alap és a Kulturális Minisztérium programjainak keretében további támogatások érhetők el projektek megvalósítására. Nem csak a projektek számát bővítik, hanem megvalósításuk határidejét is, annak érdekében, hogy a részt vevő csoportok nagyobb biztonságot élvezzenek. A szabályok mostantól lehetővé teszik a támogatás felhasználását a személyi kiadások 30 százalékára, illetve az adminisztratív költségek 10 százalékára is. A kulturális szervezetek számára lehetőség nyílik továbbá a munkahelyek megőrzésének 60:40 százalékos programjában való részvételre, ami egyébként valamennyi ágazat számára nyitott. A megállapított minimálbér és a szociális járulékok 60 százaléka az államot terheli, míg 40 százalékot a munkáltató fizet.

Spanyolországban 2020. március 11. óta szüneteltetik a zenekarok a tevékenységét, amikor a rendkívüli hatalommal felruházott központi kormányzat rendkívüli helyzetet rendelt el. Mivel a legtöbb zenekar állami fenntartású, ezért megszorításokra számítanak. A rendkívüli helyzetet 2020. április 26-ig hosszabbították meg, de nyilvánvaló, hogy ha ez meg is szűnik, a társadalmi távolságtartás miatt a zenekarok nem kezdhetik meg azonnal működésüket. Az ágazat arra számít, hogy már csak szeptember elsejétől, az új évad kezdetétől folytathatják hagyományos működésüket, de erre vonatkozóan még nem kaptak semmilyen hivatalos megerősítést. A nemzeti kormány általános bértámogatást rendszeresített az önfoglalkoztató munkavállalók részére, amelynek keretében a szabadúszó muzsikusok némi támogatáshoz juthatnak, de még nem hoztak konkrét intézkedéseket a kulturális ágazatra vonatkozóan. A Kulturális és Sport Minisztérium létrehozott egy különbizottságot az előadó-művészeti és zenei terület képviselőivel való párbeszéd céljára, hogy meghatározzák a legsürgősebb teendőket az ágazat megsegítése érdekében. Ennek ellenére a kulturális miniszter bejelentette, hogy nem kerül sor speciális intézkedésekre a nemzeti kormány részéről a művészet és a kultúra területén, hanem csak általános intézkedéseket hoznak a válságban lévő társadalom egészének támogatására, hangsúlyozva az ország egészségügyi és szociális rendszerének kritikus helyzetét. Ez a bejelentés az előadó-művészeti szektor minden oldaláról heves tiltakozási hullámot indított el, aminek eredményeként a pénzügyi és gazdasági miniszterek a kulturális ágazattal való együttműködést ígértek, a szektort segítő speciális intézkedések lehetőségének közös felkutatására. Ezt követően a kulturális miniszter találkozott az autonóm tartományok képviselőivel, ami kiváltképpen fontos a zenekarok tekintetében, mivel azokat elsősorban a helyi és regionális kormányzatok finanszírozzák, majd a pénzügyi és gazdasági miniszter vett részt egy virtuális megbeszélésen a kulturális ágazat képviselőivel, többek között a Spanyolországi Szimfonikus Zenekarok Szövetségének képviselőivel is, a konkrét intézkedések megvitatására.

Néhány magánzenekar az ERTE-ben való részvételt (Foglalkoztatás Időszakos Szabályozásának Eszközei) választotta, ami jogi lehetőséget teremt arra, hogy a munkáltató mindaddig felfüggeszthesse a munkaszerződést amíg a rendkívüli helyzet fennáll. A foglalkoztatottak ekkor munkanélküli támogatást kapnak a kormánytól az alapfizetés 70 százalékáig, a munkaszerződés felfüggesztésének időtartamára.

Összeállította: Kaizinger Rita

„Dráma, ami történik…“

Dr. Gyimesi László segítségnyújtásról, státuszokról és közalkalmazottakról

A koronavírus, a járvány megjelenése a kulturális területre is óriási csapás mért, bevétel nélkül maradt az előadóművészek jelentős része, sok ezren kerültek elkeserítő helyzetbe. Az Előadóművész Jogvédő Iroda (EJI) a leghamarabb, rendkívüli szociális támogatás lehetőségét nyitotta meg, a kérelmezők közül közel 400 művész már meg is kapta a gyorssegélyt. Emellett az EJI is csatlakozott azokhoz a levélírókhoz, akik Ursula von der Leyen asszonyhoz, az Európai Bizottság elnökéhez fordultak a segítségét kérve, hogy a művészek a felvételeik streaming bevételéből is megfelelő díjazást kaphassanak. Dr. Gyimesi László, az EJI elnöke, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke arra is javaslatot tett, hogy azt a másfél milliárd forintot, ami az üreshordozói jogdíjak 25%-a, és az NKA kulturális célokra fordít, csoportosítsák át a jogkezelőknek, hogy támogassák belőle a leginkább rászoruló, arra jogosult művészeket. Az elnökkel a segítségnyújtási lehetőségekről beszélgettünk, s arról, mennyit ér ilyenkor egy állandó munkahely. Hiszen az MZTSZ vezetőjeként sok esztendőn keresztül harcolt azért, hogy a zenei területen ne váljanak vállalkozóvá a muzsikusok, hanem továbbra is rendes állásban foglalkoztassák őket… Ekkor érkezett a hír a kulturális intézményekben foglalkoztatottak közalkalmazotti jogviszonyának rohamléptekben való átalakulásáról.

❙ *Gyorsan reagált az EJI a kialakult helyzetre, hiszen március 31-ig be is adhatták pályázatukra a művészek a támogatási kérelmüket, s két hónapra kapnak így segítséget…*

– Mi sem sejtettük előre, hogy ilyen komoly vészhelyzet alakul ki, hiszen egy világjárvánnyal a mi életünkben még senki sem találkozott. Nem tudtuk elképzelni, hogy megtörténhet, hogy az egyik napról a másikra bezárnak a színházak, a koncerttermek. Felkészületlenül ért minket, s ezektől a rendkívüli intézkedésektől mindenki nagyon megijedt, nem lehetett felmérni, hogy ez a közösségre, családokra milyen veszélyeket rejt. Amikor bejelentették a vészhelyzetet, akkor azonnal elkezdtünk azon gondolkozni, mit tehetünk ebben a beláthatatlan ideig tartó állapotban. Amikor túl voltunk az első sokkon, akkor a hozzánk tartozó terület munkavállalóira fókuszáltunk, akik egyik csoportja vagy munkaviszonyban, vagy közalkalmazotti jogviszonyban dolgozik, míg a másik csoportnak nincs státusza, és ez békeidőkben is komoly problémát okozott… Én mindig is kézzel-lábbal tiltakoztam az ellen, hogy a művészi foglalkoztatást átalakítsák vállalkozói piaccá.

❙ *Szerencsére ezt a zenekaroknál sikerült megakadályozni.*

– Igen, a döntő többségüknél igen, s egy idő után az ilyenfajta szándékok is mérséklődtek. Más területen azonban nem voltunk ilyen eredményesek, nem is volt meg rá az objektív lehetőség. Itt gondolok a könnyű műfajra, vagy a vendéglátós zenészekre. A színházak, az opera, operett terén már vegyesebb a kép. A dalszínházban máig nem értem, hogy miért működnek állandó énekesek, karmesterek vagy korrepetitorok nélkül. Szerencsére a kórus, a balett vagy a zenekar esetében megmaradt a közalkalmazotti jogviszony.

Viszont a piacon működő könnyűműfajhoz felzárkózott egy olyan csoport, a színészeké, az énekes szólisták, és más szólista jellegű foglalkozásúaké, amelynek az esetében a foglalkoztató előadóművészeti szervezetnek állami támogatása volt és van, s az állam most biztosítja a szervezetek támogatását, miközben az előzményekben nem védte meg őket jogilag, sőt segédkezett is a jogszerűtlen megoldások fenntartásában. Most pedig azok, akiknek csak szerepre, előadásra szóló szerződéseik voltak, lényegében földönfutókká váltak, holott az állam változatlan támogatása forrása lenne annak, hogy legalább előlegeket fizessenek a járvány utáni teljesítésekre.

❙ *De még akinek állása van, annak sem állandó a fizetése…*

– Igen, emellett a jogviszony mellett is – sokféle meggondolás mentén – de elkezdték a zenészek jövedelmét kettéválasztani. Egy része alapfizetés, a másik pedig a spielgeld, azaz előadások teljesítése után járó összeg. Most viszont, hogy minden bezárt, a jövedelmek kisebbek lettek. Mindez újfent rámutat arra, hogy mennyire kiszolgáltatottá tud válni egy művész még a rendezett

jogviszony keretében is. Egy vis maior helyzet vagy akár a munkáltató döntése alapján a jövedelme az egyik napról a másikra akár a felére is csökkenhet. De ez még mindig a jobbik lehetőség, hiszen van, akinek nincs egyetlen fellépése sem, s így semmi bevétele. Ezek komoly tanulságok. Minden elismerésem azoké a munkáltatóké a zenekari területen – s a többség így jár el – akik arra törekszenek, hogy a művészeiket csak annyi hátrány érje anyagilag, egzisztenciálisan, ami elkerülhetetlen. És elismerésre méltó módon van olyan foglalkoztató is, aki biztosítja az előbb említett előleget is a „számlás" művészeinek. Lényeges, hogy valaki ilyenkor az embereit vagy a saját állását akarja megvédeni… Arról nem is beszélve, hogy az anyagi gondok mellett szakmailag, mentálisan is súlyos problémát okozhat a bezártság, a közönség hiánya. Persze, az internet nyújt valamennyi pótlást, de ez nem olyan, mint egy élő fellépés, és teljesen félrevezető az, amikor azt sulykolják, hogy ez valamilyen valódi pótlási lehetőség. Nem, ez csupán kiegészítés, kényszer-játék, de hiányzik belőle az élő művészi munka lényege. Rossz hasonlattal: egy mesterszakács is főzhet kiváló ételeket az internet közvetítésében, sőt azt is láthatjuk, hogy mennyire ízlik esetleg a fogyasztóknak, de a lényeg elmarad: az internet se ízt, se illatot, hőfokot, se hangulatot nem képes átadni.

❙ *Hogyan látja a zenepedagógusok helyzetét a jelenlegi helyzetben?*

– A digitális oktatásra való átállás egészen jól sikerült, működik, s szerencsére ott sincs foglalkoztatási, fizetésbeli korlátozás, és ezt ma nagyon meg kell becsülni. A mi iskolánk, a Kőbányai Zenei Stúdió már a bevezetést megelőző napokban önként – a nem túl merész jóslatok valósággá válására készülve – megkezdte az átállást az online oktatásra, és az jelenleg is nagyon sikeresen működik. Természetesen az élő zenélés itt sem pótolható, de a technika széles lehetőségeket biztosít, és így utólag látjuk a hasznosságát annak is, hogy az iskola tantárgyai között a kezdetektől ott van a számítástechnika elméleti és gyakorlati oktatása is.

Viszont, ha a könnyűműfajt nézzük, tragédia, katasztrófa, ami most történik. A fiataloknak nincs fizetése, de nem is kerestek még annyi pénzt, hogy abból tartalékolni tudjanak. A középgeneráció építi a saját karrierjét, gondozza a gyerekét, odafigyel a szüleire napi 24 órában – mindez egyik napról a másikra, tartalékok és napi bevétel nélkül. Hiába volt korábban tele a naptára felkérésekkel, nincs bevétele és a tartalékai is limitáltak. Ebben az új helyzetben ezek az emberek támasz nélkül maradtak. És tízezres nagyságrendről beszélünk… Ezért is határoztunk úgy az EJI-nél, hogy amilyen gyorsan csak lehet, pályázatot írunk ki. A bevételünk jogdíjakból származik, ezzel néhány száz embernek tudunk segíteni, egyelőre legalább egy-két hónapra. Ennél azonban többre lenne szükség. Ráadásul idő, míg a segélyről mindenki tudomást szerez. Ha vannak is tartalékok, azok gyorsan fogynak, egyre többen lesznek nehéz helyzetben. Az EJI a bevételeit azok között osztja szét, akik ezeknek a bevételeknek a keletkezésében részt vettek.

❙ *Mi lesz azokkal a művészekkel, akik bár jelentős előadók, de nem születtek felvételeik?*

– Nekik is kellene segíteni. Igyekszünk kapukat nyitni, az MZTSZ-nél is van segélyezési lehetőség. Sajnos azonban végesek a lehetőségeink. A KATA elengedése persze segítség, ha valakinek valamennyi bevétele van, de ha nincs, akkor a nullából semmire sem jut pénz… Nem nagyon tudok olyan briliáns, központosított ötletekkel előállni, hogy milyen munkát végezzenek az emberek, ami segít pótolni a kiesett bevételeiket.

Könnyű dolog kormányzati pozícióból kijelenteni azt, hogy munkavégzésre, munkahelyek teremtésére adunk pénzt és nem segélyezésre. Ezeknek a kollégák-

nak a „munkahelye" bezárt és nem is lehet kinyitni, hiszen a járványhelyzet – jogosan és helyesen – ezt nem teszi lehetővé. Új munkahelyet pedig szükségtelen létrehozni, hiszen éppen az a probléma, hogy akár régi, akár új munkahely, nem lehet dolgozni, zenélni benne. Ebből a helyzetből alapvetően csak akkor másznak ki, ha feloldják a vészhelyzetet. Persze ilyen-olyan megoldásokkal lehet minimális pótlásokat kitalálni, de ez kevés.

❙ *Tett egy javaslatot azonban, hogy egy másfél milliárdos forrást oszthassanak szét…*

– Arra gondoltam, hogy azt a pénzt, ami az üres hordozók jogdíjának 25%-a, s az NKA kulturális célokra fordítja, most fordítsuk szociális célokra. Ugyanis most úgysem lehet kulturális célokat megvalósítani a helyzet miatt…Hiába akarunk koncerteket támogatni, ha nincsenek. Mi ezt szerettük volna, azonban a döntéshozók lesöpörték a javaslatot az asztalról… Közben pedig tragikus megkeresésekkel szembesülök nap mint nap. Tudom, hogy békeidőkben milyen segélykérő levelek szoktak érkezni, most látom, hogy mennyire szomorú és megdöbbentő kérelmek születnek. Számosan olyanok is jelentkeztek sajnos, akik egyébként sosem szoktak támogatást kérni. Amiket leírnak, olyan mértékben szembesít a valóságos helyzettel, ami több mint ijesztő. Nem tudom, hogy ez mennyire jut el azokhoz, akik a különböző megoldásokról döntenek…

❙ *Született egy levél is, amelyet Ursula von der Leyennek küldtek el, s Orbán Viktor miniszterelnöknek is postázták.*

– Nemzetközi összefogással íródott, azért, mert a zenészek túlnyomó többségét kihagyták a streaming (az internetes zeneszolgáltatás) bevételekből. Így ők és a családjaik nem támaszkodhatnak az ilyen internetes jövedelmekre, mert nagyon keveset, vagy semmit nem kapnak a legnagyobb, gyorsan növekvő és hamarosan talán az egyetlen bevételi forrást jelentő internetes zene után, amely a zeneipar bevételeinek akár 80%-át is elérheti. Ez ügyben fogtunk össze.

❙ *Érkezett válasz?*

– Még nem, és nincsenek is illúzióim. Az unió csak ösztönözni tudja a tagállamokat a segítségre. Egyébként a petíciót az ABBA együttes dobosa fogalmazta meg. Ha belegondolunk abba, hogy a könnyűzenei világ valaha volt egyik legismertebb és legnépszerűbb együttesének zenészéről beszélünk, amely együttes felvételeiből, dalaiból mások többezer bőrt húztak le, és szó szerint ugyanazt mondja, amit bármely magyar zenész is elmondhatna, akkor a dolog súlyossága aligha kétséges. A zenészek teljesítményeiből nagyon sokan gazdagodtak meg, így a kiadók is, akik a fülük botját sem mozgatják, miközben a járvány alatt még nő is a bevételük. Szégyennek tartom, hogy a magyar könnyűzenei élet zenészeit egyetlen foglalkoztatója sem segíti, se ténylegesen, de még jelképesen sem, pedig sokan köszönhetik a jelenlegi anyagi helyzetüket a muzsikusok teljesítményének. Sok mindennek változnia kell a jövőben. Át kell formálni a világot az alapján, hogy ki az, aki létrehozza az értéket, a sikert. Nem lehet, hogy ő járjon a legroszszabbul. A mostani ugyanis nagyon méltánytalan rendszer. Ha tisztességes jogdíj és díjazás jutna a zenészeknek, akkor ezekben a nehéz időkben mégis csak stabilabb lenne a helyzetük.

❙ *Azon is el kell gondolkodni, hogy szükség volna védőhálókra…*

– A könnyű műfaj a legpopulárisabb dolog a világon, népszerűségéhez csak a futballt lehet hasonlítani, hiszen nincs más, ami emberek milliárdjait vonzza és amiért az emberek annyi pénzt adnának. Normál viszonyok között nem az államtól kell várni a biztonságot, az azonban elvárható lenne, hogy egy tisztességes piaci elosztási rendszerrel működjön, s ne használják ki az erőpozíciójukat, akik ma ezt teszik. Ugyanakkor azon országok kormányai, amelyek megbecsülik az állampolgáraikat, segítenek túlélni ezt a nehéz időszakot minden foglalkozási csoport tagjainak.

❙ *Mi lesz a következő lépésük, milyen saját eszközeik vannak még, hogy segítsenek a művészeknek?*

– Lényeges, hogy a kollégáink érzékeljék: foglalkozunk a gondjaikkal, törődünk velük. Azon dolgozunk, hogy minél több javaslatot készítsünk a támogatásukra, és szövetségeseket szerezzünk a szakmán belül. Miközben a szolidaritás társadalmi szinten is komoly kívánnivalókat hagy maga után… Azokat az embereket, akik nem fértek bele az EJI pályázatába, „áttereltük" a jogdíjbizottságokhoz, van ugyanis ott is szociális keret. A jogdíjbizottságok kaptak is egy olyan feladatot, hogy a szakszervezetekkel, szakmai szervezetekkel együtt ők javasolhassanak művészeket a támogatásra. Ez jelentősen lerövidíti a folyamatokat. Hiszen sokan nem is tudják, hogy jelentkezni kellene, elektronikus formában nem tudnak pályázni. A bizottság szinte azonnal döntést is hozhat, ezáltal egyszerűbb és áttekinthetőbb a rendszer. Ha minden jól megy, ezeket a segélyeket néhány napon belül már utaljuk, közel 20 millió forintos nagyságrendben közel 400 kollégának- zenésznek, színésznek, táncosnak, artistának. Sajnos azonban arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy harapófogóban is vagyunk, idén ugyanis még a 2019-es jogdíjakat osztjuk szét, de a járvány miatt az üreshordozókból is kevesebb fogy, a zenefelhasználók, a vendéglátás, turizmus gazdasági helyzete is megrendült, így jövőre várhatóan kisebb összegből tudunk majd támogatás nyújtani…

❙ *Akad egy újabb, mostani gond is, hiszen húsvét előtt kiderült, hogy a kulturális területen a közalkalmazotti jogviszonyból munkavállalói lesz. Ön írt is*

Kásler Miklós miniszternek egy levelet – ez az MZTSZ weboldalán el is olvasható –, amelyben a törvénytervezethez általános észrevételeket írt, részletes javaslatokkal, indoklással és megjegyzésekkel. Hogyan látja, ennek az átalakulásnak mik a legnagyobb veszélyei?

– Az átalakulás, tehát az, hogy a közintézményből gazdasági társaság lesz, s a munkavállalók kikerülve a közalkalmazotti törvény hatálya alól a munka törvénykönyvének a hatálya alá kerülnek, ez a művészeti, zenekari életben nem új jelenség. Erre van már számos példa ezen a területen, hiszen az együttesek fele nem közalkalmazottként foglalkoztatja a muzsikusokat. Ezek a társulatok működnek, állami finanszírozással, nem voltak eddig nagy konfliktusok. Amit se szakszervezeti vezetőként, se jogászként nem tartok helyesnek, az az, hogy a mostani átalakulást nem a közalkalmazotti törvényben rögzített módon kívánják végrehajtani, ami pedig pontosan leírja, ilyen esetben kinek mit kell tennie. Ez egy korrekt eljárásrendszer, amely védi a munkavállalót és mozgásteret ad a munkáltatónak. Ráadásul sok mindent biztosít és egyben egyértelműen tisztáz, ami a későbbi jogviszonyhoz szükséges. A mostani tervezet azonban nem ezeket a szabályokat alkalmazza, hanem kialakít egy önálló, a közalkalmazotti törvénytől eltérő szövegezésű átalakítási rendszert, amely nem nyújtja maradéktalanul azokat a garanciákat, mint amit a közalkalmazotti jogállásra vonatkozó törvény. Nagyon meg lennék nyugodva, hogyha az ellenkezőjéről győznének meg…

❙ *Mondjon néhány példát arra, hogy a mostani tervezet miért hátrányosabb a munkavállalók számára, mint a Kjt.!*

– Az új tervezetben például van olyan szabály, hogy ha a munkavállaló írásban hozzájárul, számos dologtól el lehet térni. Tekintettel arra, hogy a munkáltató mindig erőfölényben van, egy ilyen hozzájárulást a gyenge pozícióban levő munkavállalótól igen könnyű megszerezni egy négyszemközti „egyeztetés” során. A szakszervezeteket teljesen kiszorítja a tervezet, semmilyen jogot nem biztosít számukra, se a véleményezés, se a részvétel, és így a segítségnyújtás lehetőségét sem. Míg a közalkalmazotti törvény egyeztetési kötelezettséget ír elő, s különböző részvételi jogokat biztosít, a mostani anyagban egyáltalán nem jelenik meg a szakszervezet. Kérdés, hogy így milyen tárgyalási pozícióban vannak a munkavállalók… Mi azt javasoltuk, hogy az átalakulás során az új szerződésekben a közalkalmazotti törvényhez képest csakis a munkavállalók javára lehessen eltérni. Tehát senki ne kerüljön rosszabb helyzetbe azért, mert már nem közalkalmazott. Úgy látom, az új szabályozás lehetőséget ad arra, hogy a munkavállaló jóval kiszolgáltatottabbá váljon. Számos pont alapján a munkavállaló kárára történhet az átalakítás. Az a fő kérdésem: ha ezzel az átalakítással nincs olyan szándéka a kormányzatnak, hogy az érintett munkavállalókat hátrányosabb helyzetbe hozza, akkor miért kell eltérni a közalkalmazotti törvény átalakulásra vonatkozó szabályaitól?!

❙ *Abban olyan konkrétumok is akadnak, hogy meg kell őrizni például az időbeliséget. Tehát ha valakit nyolc órában foglalkoztattak közalkalmazottként, akkor az átalakulást követően sem lehet rövidebb a munkaideje. Az új, tervezett szabályozás ezt nem garantálja…*

– Igen, erről a Kjt. nagyon határozottan rendelkezik, ahogy például arról is, hogy egy ilyen átalakulást követően próbaidő sem köthető ki, ami szintén lényeges. Ilyenkor – szakszervezeti vezetőként – óhatatlanul arra gondolok, hogy nem véletlenül lett átírva ez a rész az új szabályozásban… Akad még több ilyen problémás pont, például ami a cselekvőképességre vonatkozik, mert az új szabályozás kizárja például a gyerekszereplőket…

❙ *Érkezett egyébként arra a levelére válasz, amelyben felsorolja azokat a pontokat, amelyekkel nem ért egyet?*

– A többi szakszervezeti vezetővel együtt Fekete Péter kultúráért felelős államtitkártól kaptam egy azonos szövegű levelet, amely megköszöni az együttműködést, s kifejti, hogy a májusi zárószavazás előtt számítanak az észrevételeinkre, és addig van jogi lehetőség a módosításokra. Ez nem rajtunk fog múlni, hiszen ahogy a miniszternek írt levelemben is olvasható, szinte minden ponthoz indoklással kifejtett javaslatunk van arról, hogy azt miért lenne szükséges módosítani. Nagyon örülnék annak is, ha például elfogadnák a béremelésre vonatkozó javaslatunkat. Ami azért jelentősen több lenne, mint 6%, amely egyébként nem szerepel a törvénytervezetben és eddig csak a nyilatkozatok szintjén találkoztam a szándékkal… Az előadóművészeti törvény szerint a nemzeti minősítésű intézményben legalább 70% kell legyen a szakirányú, felsőfokú diplomával rendelkező munkavállalók száma, a kiemelt intézményekben ez 60%. A Munka Törvénykönyve alapján a terület munkavállalóinak bérére a középfokú végzettségűek garantált bérminimuma az egyetlen garanciális szabály. Szükséges, hogy ha a munkáltató magas művészi minősítésű, az tükröződjék a munkavállalók díjazásában is. Ezért javasoltuk, hogy ha a minősítés feltétele a felsőfokú végzettségek megléte, ezt fejezze ki a felsőfokú végzettségű munkavállalók minimális bére is, amely az előző évi országos átlagkereset legalább 100%-a lenne (2019-ben ez 326 ezer Ft volt). Egyébként szükség lenne a bérrendszer átalakítására, az életpálya-modellre is, de ennek kidolgozása, elfogadása több időt igényel. Természetesen tudjuk, hogy ezek az idők nem a bérharcok hónapjai, nem is bérkövetelést, hanem jogokat fogalmazunk meg, amelyek a remélt nyugalmi helyzetben már realitássá válhatnak. Véghez lehetne mindezt vinni, hiszen akár forrás is akadna rá, csak az akarat a kérdés…

R. Zs.

„Aki a kulturális szférában dolgozik, az erre a hivatásra tette fel az életét”

Kovács János tévhitekről, infernális fogalmakról és arról, valóban sok-e a zenekar

„Miért gondolják azt, hogy ha valaki közalkalmazottá válik az Operaházban vagy egy zenekarban, attól kezdve elkényelmesedik?” – teszi fel a kérdést a Kossuth-díjas karmester, aki 1973 óta a dalszínház tagja, és rendszeresen vezényli az ország számos együttesét. Kovács János úgy látja, hogy a művészek döntő többsége mindent megtesz azért, hogy estéről estére jobb teljesítményt nyújtson, mert a zenére, a művészetre tette fel az életét. Ezért is fontos, hogy közalkalmazottként anyagi biztonságban legyen, hogy a saját társulatának vezetői ‘helyzetbe hozzák’, és minél jobban kamatoztathassa a tehetségét.

❙ *Úgy tudom, határozott véleménye van arról, miért fontos, hogy a művészek közalkalmazottként tevékenykedjenek.*

– Hozzá kell tegyem, igazán az Operaházról – ahol 1973 óta vagyok tag – s azokról az együttesekről tudok nyilatkozni, amelyekkel dolgozom, de meggyőződésem, hogy a kulturális szférában dolgozó, valamennyi más közalkalmazottat ugyanígy érinti a problémakör. A dalszínházban a kezdetektől megtapasztaltam a művészeknek biztonságot nyújtó rendszert. A rendszerváltás előtt ütötte fel először a fejét az a hang, hogy a közalkalmazottiság ‘túlvédi’ az Operaház dolgozóit. Akkoriban ugyanis még mindez az összes munkatársra vonatkozott, az utóbbi években jutottunk el odáig, hogy ez csak a csoportos szereplőkre, a kórusra, a zenekarra, valamint a műszakra igaz. Úgy látom, hogy ‘túlvédettségről’ csak abban az esetben beszélhettünk, ha valaki már nem volt képes arra a színvonalra, ami alapján felvették az intézménybe, és tőle éppen a közalkalmazotti státusz miatt nem lehetett megválni. Például ez korábban az énekeseknél száz művészből ötöt érintett. Az akkori rendszerben is el kellett volna ezt magyarázni a művészeknek, bármennyire is fájdalmas, s szelíden, a lehető leghumánusabb módon el kellett volna köszönni tőlük. Abban az időben ugyan megvolt a lehetőség a szakmai nyugdíjazásra, de az akkori jogrend ezt az eljárást megnehezítette vagy lehetetlenné tette. Azóta azonban a rendszer oly módon változott, hogy ma már jócskán van lehetőség megválni azoktól, akik nem felelnek meg. Az együttesek ismeretében azt kell mondjam, ez elenyésző töredékét jelenti a művészeknek. Most ismét megjelent ez a vélekedés, hogy mennyi hátránya van a közalkalmazottiságnak… Ez több téveszmében gyökeredzik. Az első számú tévhit az, hogy a művészek „túl vannak védve”, így olyanok is a társulatokban maradnak, akiknek nem lenne ott a helyük. A második pedig – amit ma sajnos kiváló művészek is osztanak –, hogy közalkalmazottnak lenni egyenlő a nyugdíjas állással. Ha valaki bekerül egy társulathoz, „akkor a nyugdíjas koráig biztosítottnak látja az életét”, és ezért kényelmessé válik.

❙ *Gondolom, nem ez a sokéves tapasztalata.*

– Aki erre a pályára lép, a kulturális szférában dolgozik, az erre a hivatásra tette fel az életét. Ezek nem patetikus szavak, ez az igazság. Nagyon kevés olyan művész akad, aki nem tartja karban magát, nem végzi teljes odaadással a feladatát. De őket is lehet először figyelmeztetni, és ez a gond ily módon orvosolható. Hatalmas és szörnyűséges tévhit, hogy ha valaki bekerül egy közalkalmazotti állásba, attól kezdve nem tesz meg mindent, hogy jobbá váljon.

Állandó rettegésben pedig nem lehet jól művészi teljesítményt nyújtani! Két karmesterrel is beszéltem, akik szó szerint azt mondták, hogy nem baj, ha a zenész fél… Az énekesi vagy a balettművészi hivatás az egyik legveszélyesebb szakma, de egy karénekes, egy zenekari művész ugyanígy állandó feszültségnek van kitéve. Nagyon közelről megtapasztaltam, hiszen operaénekes volt a feleségem. Rengeteg a stresszforrás: a hangszalagok állapota, a partnerek, a zenekar aznapi diszpozíciója, a rendező elképzelései… Ezért ezeknek a művészeknek a közalkalmazottiság azt jelenti, hogy biztosított a létezésük, s a teljes koncentrációjukat a hivatásuknak szentelhetik. Annak a záloga, hogy normális művészi munka folyhat. Gyakran hivatkoznak arra, hogy például a zenekarban kedvetlen, unott arcokat látni. Fel sem merül a gyanúja annak a ténynek, hogy a darab nehézségének nem megfelelő mennyiségű, értelmetlen próbán kell részt venniük a művészeknek, vagy akár a próbavezetők alkalmatlansága miatt, rossz akusztikájú, levegőtlen szűkös próbatermekben, indokolatlan túlhajtásban, etc. Sajnos az utóbbi évtizedekben a művészeti intézmények élére is egyre többen kerültek olyanok, akiknek a hatalom birtoklása és gyakorlása a legfontosabb, s ezeknek a színházvezetőknek, karmestereknek is belopózott a szótárába két infernális fogalom: ‘a piacgazdasághoz való alkalmazkodás’ és a ‘költséghatékony működtetés’. Miközben mindenki tudja, hogy különösen az opera, de a „komolyzene” – bár gyűlölöm ezt a megjelölést, hiszen számomra csak a zene fogalma létezik – a legköltségesebb műfajok közé tartozik. Nem lehet olyan drága ope-

ra- vagy koncertjegyeket eladni, amelyek fedeznék egy-egy társulat működését… (Ezt már Rudolf Bing, a MET legendás menedzserigazgatója is megírta könyvében.) Egy zongoristának sem lehet azt mondani, hogy sokba kerül, ha mindkét kezét, és mindegyik ujját használja… A fenntartók azzal az átalakítással, hogy a művészek közalkalmazottakból munkavállalókká válnak, azt szeretnék elérni, hogy aki jó, az remekül keressen, aki pedig kevésbé kiváló, annak csökkenjen a fizetése. Igen ám, de szigorú a szűrő, bármely társulatba csak úgy kerül be valaki, hogy szakmai zsűri előtt próbajátékon vesz részt.

❙ *Amelynek megvannak a maga rigorózus szabályai.*

– Így igaz, és azt követően is csak próbaidőre veszik fel… Ha valaki tisztességes próbajátékkal kerül be egy együttesbe, utána nincs más dolga, mint karbantartania magát. Már csak a saját önbecsülése, ambíciója miatt is. A környezetemben mindenki rendszeresen gyakorol, legtöbben a megszállottságig. Nem kellene most olyan szemléletet bevezetni, hogy minden hamis hang után retorzió jár… A művészek 99%-a erre a hivatásra teszi fel az életét, és jól csinálja a dolgát. Ha valaki nem így gondolja, az szakmailag tájékozatlan. Éppen ezért mindez nem szociális, hanem szakmai kérdés. A művészek megpróbálják a legtöbbet kihozni a tehetségükből. A munkáltatónak pedig annyi lenne a dolga – amellett, hogy biztos megélhetést nyújt – hogy 'helyzetbe hozza' őket, azaz olyan munkakörülményeket biztosít, hogy meg tudják mutatni, mire képesek. Ez a döntő és nem az, hogy milyen státuszt biztosít nekik.

❙ *Miért látja veszélyesnek, ha megszűnik a kulturális területen a közalkalmazotti státusz?*

– Mert helyette olyan konstrukció lép életbe, ami kiszolgáltatottabbá teszi a művészt. A Rádió Művészeti Együtteseinél nem közalkalmazottak a muzsikusok, de Kovács Géza személyében olyan igazgató áll a társulat élén, aki hatalmas szakmai tapasztalattal irányítja a zenekart, s megvédi a művészeit. Határozatlan időre szóló szerződéssel dolgoznak, ugyanúgy próbajátékkal lehet bekerülni az együttesbe, s biztosan megkapják a havi fizetésüket. De ha nincsenek fékek és biztosítékok, akkor az adott igazgató, karmester autokrata módon járhat el, és sajnos az ilyen vezetőből van több… Olyanokból, akik ettől kezdve bármelyik művészüknek azt mondhatják: rád nincs szükségem. Visszatérve a Rádió együtteseire, a legborzasztóbb példa, hogy körülbelül tíz évvel ezelőtt országunk egyik legnagyobb büszkeségét, a nemzetközi hírű Rádióénekkart racionalizálás címén (spórolás miatt, hozzáértés nélkül) megfelezték. Ezzel gyakorlatilag a kórusirodalom jelentős részének megszólaltatásától fosztották meg… A mostani helyzet teljes létbizonytalanságot fog eredményezni. Arról nem is beszélve, hogy mióta megjelent a fizetésekben a mozgó bér, azaz a spielgeld, azóta van egy nem túl magas alapbér, s ehhez társul az előadások és próbák alapján a többlet. Ha egy együttes

sokat szerepel, jó a fizetés, ha nem, akkor nagyon kevés. A Rádiózenekarnál is volt egy olyan időszak, amikor a fenntartó úgy vélte, azzal kell csökkenteni a költségeket, hogy minél kevesebb koncertet adjanak, minél kisebb létszámmal, minél kevesebb próbával… Ez pedig bújtatott fizetéscsökkentés volt a muzsikusok számára.

Mióta már Kodály szelleme is eltűnt ebből az országból, a legnagyobb gond, hogy még az értelmesebb fenntartók is úgy vélik, a „komolyzene" a szórakoztatóiparba tartozik. Ennek fényében nemcsak a közalkalmazotti státuszok megszűnte fenyeget, hanem az állandó gazdasági gondok miatt ismét felmerülhet, hogy sok a zenekar.

❙ *Ezt sajnos mostanában ismét egyre gyakrabban lehet hallani…*

– Igaz, hogy a népesség 3%-a jár koncertre, pedig minden ember szellemi táplálékához hozzá kellene tartoznia a zenének… Már gyerekkortól rá kellene szoktatni mindenkit arra, hogy a kötelező irodalmi olvasmányok (Egri csillagok, Hamlet) mellett ugyanilyen kötelező jelleggel megismerkedjenek A varázsfuvolával, vagy Kodály Psalmus Hungaricusával. Ezt a szemléletet egészen idős korig el lehetne nyújtani, bölcsőtől a sírig. Akkor kiderülne, nemhogy sok, hanem kevés is a zenekar. Kérdés persze, hogy ezek az együttesek megfelelnek-e az elvárható színvonalnak és itt kerül a képbe a finanszírozás kérdése. Ki lehet számolni, hogy a remekművek méltó megszólaltatása mennyibe kerül, és erre biztosítani kellene a megfelelő összeget. Akkor máris nem azokon a pokoli fogalmakon kell gondolkodni, hogy piacgazdaság, költséghatékonyság. Hiszen nem lehet kevesebb próbával, kevesebb muzsikussal – és ezért rosszul – eljátszani Mozart g-moll szimfóniáját. Annak nincs értelme. Mindegyik zenekarnak van létjogosultsága, így nem a megszüntetés a megfelelő út… Végezetül nagyon fontosnak tartom azt hangsúlyozni, hogy mindaz, amit elmondtam, nem egy idealista fantazmagóriája, hanem egy két lábbal a földön álló muzsikus sokéves szakmai tapasztalata. *R. Zs.*

„A felvételekkel továbbra is élményt adhatnak a közönségnek”

Várbiró Judit a partitúra ismeretéről, korszerű technikákról, a pillanat megőrzéséről

Mióta bezártak a koncerttermek, még inkább felértékelődtek a felvételek, számos együttes teszi közzé a különböző internetes platformokon a korábbi produkcióit. Arról, hogy mitől lesz jó egy hangversenyfelvétel, hogyan lehet a képernyőn keresztül is átadni az élő előadás varázsát, s hogy a hazai zenekarok mennyire figyelnek arra, hogy rendszeresen rögzítsék az előadásaikat, Várbiró Judit szerkesztővel beszélgettünk. Arról is szót ejtettünk, hogy az NKA Zeneművészet Kollégiumának vezetőjeként miként látja, a pályázati kiírások mennyire reagálnak a mostani helyzetre.

❙ *Sok éven keresztül vezette a Magyar Televízió egykori zenei osztályát, 2008 óta a Müpa Stúdió szerkesztő-rendezője. Hogyan látja, mi kell egy jó minőségű koncertfelvételhez, hogyan lehet átadni a hangversenyélményt?*

– Először is érdemes áttekintenünk ennek a szakmának a kialakulását, amely messzire nyúlik vissza. A hangtovábbítás már 1893-ban elkezdődött, Puskás Tivadar Telefonhírmondójával. Koncerteket pedig 1925-től sugároztak ezen az eszközön, együttműködve a Magyar Rádióval, a stúdióban olyan nagy művészek adtak hangversenyt, mint például Bartók Béla vagy Dohnányi Ernő. A televízió 1957-ben kezdett el sugározni, s már a hatvanas években szerepeltek élő koncertközvetítések is a műsorban, igaz, eleinte fekete-fehérben. Ez a szakma azóta folyamatosan gyarapszik, fejlődik. Három-négy kamerás közvetítő kocsikkal kezdődött, s az eltelt évtizedekben a technikai eszközök ugyancsak komoly átalakuláson mentek keresztül. Az utóbbi években sokan kezdték el rendszeresen sugározni az előadásaikat, elsőként az operaházak, e téren élen járt például a New York-i MET. Most, a válsághelyzetben azt látjuk, hogy akinek akadnak felvételei, ezekkel a közvetítésekkel továbbra is meg tudja őrizni a közönségét, s el tudja látni zenei élményekkel. Ilyenkor derül ki az is, milyen sokat ér egy jó felvétel. A jó felvételhez pedig felkészült szakemberekre van szükség. A rendezőnek a partitúrát ugyanolyan pontosan kell ismernie, mint magának a karmesternek. Ezt egyszer Lehel György állapította meg, amikor látta, hogyan veszünk fel egy művet a stúdióban. Ha ugyanis nem jelöli ki pontosan, hogy mikor mit kell mutatnia a kamerának, akkor a nézők nem tudnak együtt lélegezni a zene folyamatával.

❙ *Más arcát mutatja a képernyőn keresztül egy zenemű, mintha az ember koncerthallgatóként ülne a hangversenyteremben…*

– Így igaz, hiszen egyes részleteket fel lehet erősíteni, s rá lehet irányítani egy-egy zenekari szólóra, egy-egy frázisra a figyelmet. Hatás szempontjából is fel lehet építeni egy darabot, láttatni az intimebb pillanatokat, megmutatni hogyan fejlődik a kompozíció a beteljesedésig, sőt néhány szép összegző képpel még erősebbé lehet tenni az élményt. A képnek együtt kell haladnia a zenével. Szerencsére a Müpában vagy a Zeneakadémián egyaránt szakavatott rendezők dolgoznak.

❙ *Bárhol lehet már jó felvételeket készíteni?*

– Ez drága műfaj, nagyon lényeges a korszerű hang-és videotechnika. A Müpa már 2013-ban komoly beruházással átállt a HD minőségre, s azóta teljesen élvonalbeli technikával dolgozik. A Zeneakadémia stúdiója ugyancsak kiváló. A Müpában havonta 8-15 felvétel születik, a saját előadásaink zömét felvesszük, aztán gondozzuk is ezeket az anyagokat. A MTVA részére már 2012-től készítjük a MüpaArt Classic-sorozatot, így a tévénézőkhöz is eljutnak ezek a produkciók. A Müpában esténként 1300-an ülhetnek a nézőtéren, a Zeneakadémián 900 hely van. A televízióban vagy a webcast közvetítések révén ez a szám megsokszorozódik. Csodálatos hangversenyek hangzanak fel, ezért is fontos, hogy ezeknek az előadásoknak maradjon nyomuk, hogy még többen átélhessék az akkor és ott születő élményt. Emellett lényeges az is, hogy archívumot építsünk. Elképesztő kincs, ami erről a korszakról zenei lenyomatként megmarad. A Müpában az archívum már 15 esztendeje gyarapodik, óriási művészek felvételeit gyűjtöttük össze. Most, a vészhelyzet alatt, a Müpa a honlapján hetente közread régebbi koncerteket, olyan hangversenyeket, amelyeket a televízióban még nem láthattak az érdeklődők. Ez olyan kínálatot jelent a közönségnek, hogy legalább a képernyő előtt ülve azt érezheti, továbbra is részese marad a Müpa-élménynek, s várja, hogy mielőbb visszatérhessen… Ez csodálatos misszió most. Arról nem is beszélve, hogy a különböző platformokon megjelenő közvetítésekbe olyanok is belebotlanak, akik egyébként nem váltanának jegyet egy koncertterembe, de a neten látva rádöbbenek, hogy érdemes ezekbe az előadásokba máskor is belehallgatni,

sőt akár el is mennek majd egy-egy hangversenyre… Talán így is újabb közönséget nyerhetünk meg a komolyzenének. Ráadásul így a felvétel a világ bármely pontjára eljuthat. Sokszor több visszajelzés érkezik egy-egy közvetítés után külföldről, mint az itthoni publikumtól. Egyébként most, hogy a hazai zenekarok is elérhetővé teszik a közönség számára a koncertjeiket, egyre több együttes mutatja be honlapján a Müpában született felvételeit.

❙ *Korábban mennyire tartották fontosnak az együttesek, hogy felvételek szülessenek az előadásaikról?*

– Érdekes volt a kezdeti hozzáállásuk, ami persze az évek során változott. Eleinte többen nagyon tartózkodóak voltak, nem könnyen járultak hozzá a felvételek készítéséhez. De aztán egyre több társulat felismerte, hogy mennyire fontos, hogy az előadásaikat megörökítsék az utókor számára is. A Nemzeti Filharmonikusokkal például rendszeres a kapcsolatunk, szinte minden koncertjüket rögzítjük, sokszor élőben sugározzuk, így ők kiválóan archiváltak. A mostani helyzetben lényeges is ez a gyűjtemény, hiszen így jócskán van mit nyilvánosságra hozni. Sok együttes figyel arra, hogy az összes előadásukat rögzítsék, így az Orfeo Zenekar és Purcell Kórus valamennyi előadását Vashegyi György irányításával élőben sugározzuk.

❙ *Gondolom, a mostani helyzetnek köszönhetően mindenki átértékeli majd a felvételek fontosságát.*

– Így van. Rájönnek, hogy mekkora kincs ez, hiszen amellett, hogy a közönséggel való kapcsolattartás most erre korlátozódik, megőrizzük a pódiumon születő, kivételes pillanatokat, ezáltal örök kulturális emlék marad. Én már a Magyar Televíziónál is tudatosan építettem a korszak zenei életének dokumentálását, tudom az értékét, jelentőségét egy archívumnak, melyben ott sorakoznak a zenei élet nagy alkotói és előadói.

❙ *Attól kár félni, hogy inkább ezt választja majd a publikum, és nem az élő előadásokat…*

– Azokat nem lehet pótolni. Sokat járok koncertekre, s azt látom, hogy minden zenekarnak van egy saját törzsközönsége, de van egy olyan mag is, amelynek tagjai estéről estére megtöltik a hangversenytermeket. A felvételekkel azonban tudják tartani vészhelyzetben is a személyes kapcsolatot. Egyúttal gondolni kell azokra a vidéki, kultúrát szerető emberekre is, akik ritkán jutnak el egy fővárosi koncertterembe, a sugárzásnak, a felvételeknek köszönhetően viszont ők is a részesei lehetnek az élménynek. Hogy a közönség szereti ezt a műfajt, talán az is jelzi, hogy a Müpában először csak az Előadóteremben kezdték el vetíteni a MET-es előadásokat, de akkora volt iránta az érdeklődés, hogy mostanra a Fesztivál Színházat is megtöltik a nézők.

❙ *Három éve az NKA Zeneművészet Kollégiumának tagja, egy éve a vezetője. Megszülettek már az idei pályázati kiírások, és mennyire reagálnak a most kialakult helyzetre?*

– Már több hete elkészültek a kiírások, természetesen ezek közül most néhányat a vészhelyzet miatt módosítottunk. A terveink szerint az új pályázatok között akad olyan, amely segítséget nyújt az oktatásban és abban is, hogy a művészek ebben a nehéz helyzetben továbbra is folytathassák működésüket, bevételekhez jussanak, boldoguljanak valahogyan a digitális platformokon. Hiszen nem tudjuk, hogy a mostani állapotok meddig tartanak… *R. Zs.*

„Mindig kell kompromisszumokat kötni!”

Lakatos Péter, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának dékánja tovább árnyalta a felsőoktatás helyzetéről készülő körképet, amikor a debreceni sajátságokról nyilatkozott. A Kar helyzete némileg szerencsésebb a máshol tapasztaltaknál, mivel az intézmény vezetése elfogadja és kompenzálja a deficites működést. Az utóbbi időben felmerült a könnyűzenei kurzusok tanrendbe emelésének kérdése is, ami erősen foglalkoztatja és megosztja a zenei közvéleményt.

❙ *Milyen feltételekkel került be az egykori Zeneművészeti Főiskola a Debreceni Egyetem karai közé?*

– Izgalmas új korszak kezdődött intézményünk életében, amikor csatlakoztunk a Debreceni Egyetem közösségéhez, majd hamarosan az Egyetem Zeneművészeti Karává válhattunk. A korábbi időszakban, a Zeneakadémia kihelyezett, vidéki tagozataként az ő szakmai és gazdasági fennhatóságuk alatt kicsit más volt az életünk. Nem kellett megmagyaráznunk, mit, miért teszünk így vagy úgy, hiszen mindannyian jól ismertük a zenei felsőoktatás működését. Az új helyzetben meg kellett ismertetnünk és el kellett fogadtatnunk a zenei felsőoktatás különlegességét egy olyan környezetben, ahol erről semmit nem tudtak, nem értették, nem ismerték. Volt, hogy komoly, átfogó költségvetési ellenőrzést kaptunk a hiányaink következtében, melynek ered-

ményeként kiderült, már az is nagy eredménynek számít, hogy csak annyi a hiányunk, amennyi. Mostanra az Egyetem vezetése nagy megértéssel és empátiával kezeli a helyzetünket. Mi vagyunk az intézmény legkisebb kara. Továbbra is csak előreláthatóan veszteséges költségvetést tudunk készíteni évről évre, de bízhatunk a kancellária segítségében. Mára nem firtatják, hogy miért van hiányunk, hanem segítenek annak kipótlásával, és ha lehetséges, beruházásokkal támogatják a működésünket. Cserébe ott vagyunk az Egyetem szinte minden fontos eseményén, és hallgatóinkkal, tanárainkkal műsorokat adunk a különböző karok és az intézmény központi rendezvényein. Erre nagyon nagy az igény és rendszeresen pozitív visszajelzéseket kapunk. Rektor úr megfogalmazása szerint nagy érték, hogy egy ilyen méretű, tudományos kutatásairól híres egyetemnek zeneművészeti kara van és ezt támogatni, őrizni kell. Mi ennek nagyon örülünk, és igyekszünk a magunk értékeit folyamatosan megmutatni.

❙ *Hogyan működik a zenei oktatás ebben az intézményben, milyen körülményeket tudtak teremteni a zeneoktatás számára?*

– Gulyás György alapító igazgatónk álmodta meg az intézményt, annak épületét, egy olyan oktatási metódust szem előtt tartva, ahol a vidékről érkező hallgatók bent lakhatnak az épületben, így szoros tanulói, zenész közösséget alkotva fejlődhetnek. Hatalmas előny, hogy a hallgatók a kollégium épületén belül csak lesétálnak a földszintre, és máris gyakorolhatnak. Jelenleg az eredetileg 160-170 hallgatóra tervezett épületünkben 200-220 hallgatónak kell biztosítani a tanórákat és a gyakorlási lehetőséget. Ez nem könnyű. Állandó feszültség forrása a kiemelt időszakokban, hogy ki juthat teremhez; néha még tanárként is meg kell küzdenünk azzal a helyzettel, hogy bár az időnk megengedné, a hallgató is ráér, tudnánk órát pótolni, de nincs szabad terem. Ugyanakkor nemrég állami pályázati forrásból sikerült a hangversenytermünket felszerelni egy profi négykamerás video-rendszerrel, lemezfelvétel minőségére képes mikrofonparkkal és felvevő rendszerrel. Még csak ízlelgetjük ennek előnyeit, de nagy élmény számunkra!

❙ *Milyen hatással vannak a működési feltételek a művészi munkára? Kell-e kompromisszumokat kötni a működtetés érdekében a minőség kárára?*

– Mindig kell kompromisszumokat kötni! A kérdés csak az, hogy tudunk-e az összképen fokozatosan javítani. A feltételeink egyébként átlagosak, de ez inkább elszomorító. Azok az összegek, amelyeket ki tudunk fizetni egy utazó tanárnak – márpedig vidéki intézményként sok oktatónk utazó tanár –, az óradíjak, a szállásleheto-ség, a fizetés mind nagyon szerény. Nyilván aki ezt vállalja, az nagyon elkötelezett kell, hogy legyen! Sajnos ez így van a teljes felsőoktatási szférában. A legjobb tudósok, kutatók, tanárok, művészek sokszor nem mennek el tanítani, mert az így kereshető összegek töredékei annak, amit más munkáért kaphatnak. Csak azok maradnak, akiknek szívügye a következő generációk nevelése, és ebben érzik igazán otthon magukat. Évek óta hallunk arról, hogy az egyetemi oktatók fizetése nem méltó ahhoz a munkához és azokhoz az elvárásokhoz, amelyeknek meg kell felelniük – ez így is van. Hogy mikor lehet majd változtatni ezen, nem tudom. A most kialakuló recesszióban ez egyre kevésbé tűnik tervezhetőnek.

❙ *Összességében milyen a kommunikáció az Egyetem vezetése és a művészeti kar vezetői között, mennyire veszik figyelembe a javaslataikat? Kérhetnek-e tőlük segítséget, igyekeznek-e a tárgyi és anyagi feltételeiket biztosítani?*

– Nekünk jó dolgunk van itt Debrecenben. Megvannak a nehézségeink, nagyon szűkös és hiányt termelő a költségvetésünk, de az Egyetem vezetése támogat bennünket és segíti az elképzeléseink megvalósulását. Ez persze nem volt mindig így, de az elmúlt öt év nagyjából már ilyen légkörben zajlik. Nyilván ennek része az is, hogy az Egyetem jól gazdálkodik és így van lehetősége arra, hogy a kultúra mecénásaként segítsen bennünket. Reméljük, ez még sokáig így marad, és szép lassan megvalósulhatnak a hosszútávú elképzeléseink is.

❙ *Sikerül-e elhelyezkednie a karon végzett zenészeknek, van-e igény arra a tudásra, amit megszereztek?*

– Mi nem panaszkodhatunk. A friss diplomásaink körülbelül 95%-a, három éven belül a nálunk végzettek 100%-a elhelyezkedik a pályán. Olyan nagy a tanárhiány, hogy az utolsó évesek szinte kivétel nélkül már nem csak a szakmai gyakorlatuk végett, hanem egyébként is tanítanak valamelyik zeneiskolában, vagy kisegítenek, esetleg el is helyezkednek valamilyen együttesben.

❙ *Mi az, amire nem készültek fel kellően, amit muszáj lenne máshogy oktatni a piacképes tudás érdekében?*

– Ez egy nagyon jó kérdés. Nekünk nagyon jót tett, hogy egy nagy egyetem kis karaként ki kellett jönnünk a művészek jól ismert „elefántcsonttornyából” és olyan

környezetben kell helytállnunk, ahol a magas kultúra – és ugyebár ezt képviselnénk – terjesztése missziós feladat. Azaz mindenki számára befogadható produkciókon keresztül kell megszerettetnünk, amit csinálunk, hogy utána a fajsúlyosabb koncertjeinket is örömmel hallgassák majd. Fontos megértenünk azt – és az oktatás során felkészítenünk a hallgatóinkat arra –, hogy a jövendőbeli kis diákjaik milyen családi környezetben élnek, milyen zenei hatások érik őket, mit szeretnek. És itt érünk el a sokat vitatott könnyűzene témájához is. Nem mondom, hogy szeretni, vagy művelni kellene, de ismerni mindenképpen! Már, ha meg akarom nyerni a diákomat annak, hogy az általam képviselt értékekre is nyitott legyen… Mi alapvetően minél szélesebb palettát szeretnénk kínálni a hozzánk érkezőknek. A régizene-játékhoz, a historikus előadásmódhoz való szoros kötődésem miatt is szívügyem a régizene oktatásának otthont teremteni. Jelenleg ezen a szakterületen nem lehet ma Magyarországon államilag finanszírozott módon diplomát szerezni. Ebben a műfajban kötelező – a régi korokhoz hasonlóan – külföldön is tanulni híres mesterektől, de hogy egy alap diplomáért is külföldre kelljen utazni, ez elfogadhatatlan. Nyilván az országunk zenei kultúrájában ez a fajta zenei előadásmód még nem olyan nagyon régen vetette meg a lábát, és sok nagy professzor nem érti, ezért ellenzi is, vagy egyszerűen csak nem törődik vele – de a fiatalok már nagyon nyitottak és érdeklődőek.

Emellett a másik véglet a könnyűzenei oktatás kérdése. A Debreceni Egyetem rektorának és kancellárjának határozott elképzelése, hogy a könnyűzene felsőfokú oktatását is meg kell honosítani az egyetemen. Mikor felvetették nekünk az ötletet, rögtön jeleztük, hogy ezt csak kiváló minőségben szabad megvalósítani. Ennek következményeként felkértek, hogy vállaljuk fel a feladatot. Elkezdtünk dolgozni az akkreditáción, s közben egy különálló épületben, az országban egyedülálló infrastruktúrával megkezdhettük a könnyűzene oktatását is szabadon választható egy szemeszteres kurzus formájában. Kicsiny kezdet ez még, de nagyon jó produkciók születtek belőle. Jelenleg az Egyetem minden hallgatójának meghirdetett kurzusról van szó, szóval döntő többségében nem zenészek, hanem orvostanhallgatók, jogászok, informatikusok és sok-sok más karról érkező hallgató vesz részt benne; magas a külföldi hallgatók aránya is.

❙ *Más karok is kínálnak kurzusokat az Egyetem többi karának hallgatói számára, vagy ez egy egyedülálló kezdeményezés? Miért fontos egy joghallgató számára, hogy elvégezhessen egy könnyűzenei kurzust?*

– A többi karon nem okozna ekkora feltűnést, ha a zenészek is részt vennének egy másoknak meghirdetett kurzuson – százhúsz történész mellett valószínűleg nem foglalkoznának azzal a hegedűssel, aki beülne az előadóterembe, mert többet szeretne megtudni Mozart koráról, hogy ezáltal jobban megérthesse a zenéjét. Mi már eddig is kínáltunk kurzusokat az általános műveltség bővítésére, hiszen egy egyetem attól egyetemes, hogy kitekintést enged más szakterületek irányába is, és a kötelező tantárgyak mellett ad valamennyi szabadságot a választható kurzusok terén. Visszatérve a szakindítás kérdésére: sok kiváló külföldi példa van előttünk, ahol nagyszerűen működik egymás mellett a komolyzenei és könnyűzenei oktatás. Ugyanakkor a hazai zenész közvélemény nagyon megosztott. Ennek több oka is van. Egyrészt számtalan kollégám gondolkodását meghatározza, hogy a zeneirodalom Bachhal kezdődik és Bartókkal véget is ér. Nos, ez az igen jelentős réteg ugyanúgy nem támogatja a historikus előadásmód oktatását, mint ahogy ellenzi a könnyűzene oktatását is, és nem érdekli a kortárs komolyzene sem. Az ok: az ismeret – és sokszor a kíváncsiság – hiánya. Amikor a könnyűzenére gondolnak, a tömegszórakoztatás igénytelen termékei jelennek meg a képzeletükben. Ezt mi mindannyian elutasítjuk… Ugyanakkor létezik valódi hangszeren, valódi zenészek által játszott könnyűzene is, ahol valós zenei és hangszeres tudást igénylő produkciók születnek. Számomra kétfajta zene létezik: jó zene és rossz zene, és minden zenei műfajban találhatunk példákat mindkettőre.

Mindenesetre megdöbbentett egy kutatás, amit egy, a könnyűzene oktatásával foglalkozó kollégám ismertetett meg velem. A lényege, hogy megvizsgálták, egy-egy országban milyen a hangszert használók aránya. Tehát nem csak a zenészeké, hanem az amatőr muzsikusoké, akik hangszeren tanultak, vagy autodidakta módon fejlődtek, van hangszerük és időnként használják is. Csak Bulgáriát előztük meg a listán! Minden más országban jobbak voltak az arányok. Ez a helyzet Bartók és Kodály országában! Szerintem ebben az esetben mindegy, hogy komolyzene, könnyűzene, népzene, vagy jazz – itt most komoly összefogásra, közös lépésekre van szükség! A magyarországi könnyűzenei tehetségkutatók színvonalán egyértelműen látszik, hogy az átlagos néző zeneileg teljesen analfabéta… Nem kellene ennek így lennie. Országunkban sok érték van, de ezek közül is kiemelkednek a világhírű muzsikusaink. Az a zenei tudás, amivel mi rendelkezhetünk, fontos érték lehet a nemzetközi megmérettetésben. Ez a mi kincsünk, ez az egyik legkeresettebb export termékünk. Szerintem érdemes ebbe belefektetnünk, amíg még nem késő, és behozhatatlanná nem válik a lemaradásunk.

❙ *Milyen tapasztalatai vannak a könnyűzenei tematikájú kurzusok működéséről? Nem tart attól, hogy óriási különbségek lesznek a különböző szakokon az azonos diplomát szerző muzsikusok tárgyi tudása között?*

– Most is vannak különbségek. Nem hiszem, hogy szabadna összehasonlítani a különböző hangszeresek, elmélet szakosok, népzenészek, jazz muzsikusok követelményrendszerét és elvárásait. Azt gondolom, egy megfelelően felépített, minőségre törekvő oktatás során

olyan könnyűzenei diplomákat lehetne kiadni, amelyek teljesen megfelelnének az átlagos elvárásoknak.

❙ *Mit gondol a szakmai véleményekről ebben a kérdésben, milyen visszajelzéseket kapnak a többi intézménytől, az oktatóktól és a hallgatóktól?*

– Ha arra gondol: kapunk kritikákat is bőven, de ezeket nyilván majd csak akkor lehet cáfolni, ha beindul a képzés és annak eredményei, megvalósuló színvonala megfelelő ellenérv lesz. Addig is lehet persze kommunikálni, de a sok évtizedes „beállt" gondolkodásmódot nem lehet egy-egy vitával megváltoztatni. Ami engem személy szerint lelkesít, az az, hogy a fiatal művészek, muzsikusok, zeneszerzők, akik nyitottan szemlélik a világot, figyelnek a változásokra, többségében helyeslik és támogatják az elképzeléseinket. Úgy gondolom, ebbe az irányba kell haladni, legalábbis nekünk mindenképpen, aztán majd a jövő bizonyítja, hogy igazunk volt, vagy sem.

❙ *Milyen perspektívát nyújt az intézmény a tanárainak?*

– Ez egy nagy küzdelem. Ahogy már korábban mondtam: a fizetések nem versenyeznek a külföldön, a nagy zenekaroknál, esetleg egy komolyabb szólókarrier során megkereshető összegekkel. Azonban akik meg tudják szerezni az oktatói minősítésüket, doktori fokozatukat, habilitációjukat, azokat igyekszünk minél hamarabb feljebb léptetni az egyetemi besorolásokban, és így egyre elfogadhatóbb bérezést nyújtani számukra. Nagy változás csak akkor várható, ha emelkedhetnek a bérek és az ehhez tartozó finanszírozás is. Talán egyszer ezt is megérjük…

❙ *A járvány által előidézett helyzet hogyan hat az Egyetem életére? A zeneoktatásban elég abszurdnak tűnik a távoktatás – mi erről a tapasztalata? Fognak-e diplomát kapni idén a végzős zenészek, milyen terveik vannak a felvételit illetően? Mi lesz az elhalasztott versenyekkel, kurzusokkal?*

– Óriási a kihívás! Ugyanis eddig semmi nem szorított bennünket arra, hogy az online térrel, az ott megvalósítható oktatással foglalkozzunk. Néhány éve még az is gondot okozott az oktatóinknak, hogy a hivatalos egyetemi e-mail címüket használják, figyeljék, mert csak azon küldhettünk hivatalos tájékoztatásokat… Mára mindenki igyekezett kitanulni a videós oktatás csínját-bínját, az online feladatok kiosztását, a különböző programok és alkalmazások használatát. Nagyon büszke vagyok a kollégáimra, mert kiválóan vizsgáztak rugalmasságból, alkalmazkodóképességből. Mostanra megvalósult az átállás és zajlik az oktatás. Lesznek diplomák és felvételik is. Még küzdünk azért, hogy a lehető legjobb feltételeket tudjuk majd biztosítani a hallgatóknak, de úgy látom, hogy sikerülni fog mindent időben kialakítani. A kurzusok, versenyek, koncertek pedig most halasztódnak, arra az időszakra, mikor újra visszatérhetünk a „normális" oktatási formákhoz. Addig meg igyekszünk kitanulni mindent, ami csak fontos lehet számunkra a jövőben is az online oktatási formákkal kapcsolatosan. *Mechler Anna*

„Gyerekként rögtön karmester szerettem volna lenni"

Maxim Vengerov nevét minden klasszikus zenét művelő és kedvelő ismeri, hiszen a világ egyik legjobbjának tartott, legismertebb hegedűművészéről van szó. Azt viszont kevesen tudják, hogy milyen pályára készült gyerekkorában, vagy miért választotta pont ezt a hangszert. Minderről és sok másról is faggattuk budapesti fellépése apropóján.

❙ *Nemrég a MÁV Szimfonikus Zenekarral közösen adtak koncertet. Ki választotta az elhangzó műveket?*

– Beethoven-év van – erről bizonyára mindenki tud, aki szereti a klasszikus zenét. Számomra egyébként minden év egy kicsit Beethoven-év is, hiszen gyakran játszom a hegedűversenyét és sokszor vezénylem valamelyik szimfóniáját. A zenekar szerette volna, hogy most is ilyen programot állítsak össze, hát így alakult. A koncert első felében Beethoven Hármasversenyét adjuk elő, két csodálatos ifjú szólista, Devich Gergely és Ránki Fülöp csatlakoznak hozzám. A második részben pedig a hetedik szimfóniát játsszuk, én vezénylem a zenekart. Nagyon sztenderd, de mégis frissítő a műsor. Beethovenre, mint szerzőre azt mondhatnám, hogy egyszerű, de ezzel együtt mégis nagyon komplex. Sokoldalú, sok színt jelenít meg a műveiben. Érezhető, hogy lélekkel teli muzsikáról van szó, és az a jó ebben, hogy változatosan lehet interpretálni. Persze az előadási mód nagyban függ a koncertteremtől és a közönség elhelyezkedésétől is. Ez a zene mindig más, nincs két egyforma előadás,

ezáltal bizonyos értelemben kortárssá válik. Folyamatosan alakul.

❙ *Milyen gyakran van alkalma ennyire fiatal szólistákkal színpadra lépni?*

– Nem mondanám gyakorinak, de nagyon várom, hogy színpadra léphessek velük. A fiataloktól mindig sokat lehet tanulni. Persze nagyon remélem, hogy a közönség engem is fiatal szólistának lát majd – *mondja nevetve.* – Azt hozzá kell tennem, hogy hiába vagyok „csak" 45 éves, de most van a 40. évfordulója annak, hogy színpadon koncertezem. Az első hangversenyt 5 évesen adtam. Annyira élveztem az elmúlt negyven évet, hogy úgy döntöttem, ezt a jeles dátumot megünneplem. Lényegében az idei összes koncertem ünnep, de most kifejezetten egy alkalomra gondolok: ez a hangverseny Londonban lesz június 12-én*, ahol kiváló kollégáim, Mischa Maisky és Martha Argerich lesznek partnereim Beethoven Hármasversenyében, az Albert Hallban. A kísérő zenekar az Oxford Filharmonikusok lesznek, ahol rezidens karmesterként is működtem. A koncerten előadom továbbá Sosztakovics első hegedűversenyét, és készülünk egy különleges műsorszámmal is. Ez Sarasate Navarrája lesz, de nem akárhogyan! Átírva 10 hegedűsre. A Royal College of Music növendékei csatlakoznak majd hozzám. Az intézményben jelenleg a „Polonsky Visiting Professor of Violin" titulust töltöm be.

❙ *Emlékszik még arra, hogy mit játszott ötévesen azon a bizonyos első koncerten?*

– Igen! Főleg rövid kis darabokat, például Paganini egyik könnyebb variációját egy romantikus témára, azt hiszem Csajkovszkij tollából. Összesen fél órás programot játszottam, ami elég sok, tekintve, hogy még kisgyerek voltam.

❙ *Feltételezem, nem öt évesen kezdett el hegedülni tanulni...*

– Egészen pontosan 4 éves és 8 hónapos voltam, mikor először kezembe adták a hangszert. Lényegében fél év kellett ahhoz, hogy ki tudjak állni a pódiumra. Gyorsan tanultam, talán nem túlzás ezt állítani – *mondja mosolyogva.*

❙ *Beszéljünk egy kicsit a szimfóniáról! Azért választotta a hetediket, mert ez a kedvence?*

– Mindegyik különleges. Kicsit olyan ez, mint ahogy minden évszaknak megvan a sajátossága, úgy Beethoven összes szimfóniája is saját profillal, egyedi hangulattal rendelkezik. Érdemes tudni, hogy a zeneszerző hallása 1798-ban, 26 évesen kezdett romlani, 1801-re nagyjából 60 százalékban elvesztette hallását. Mire eljutott a 3. (Eroica) szimfóniájának megkomponálásáig,

Fotó: Steirer Máté

addigra szinte már nem is hallott. Ez a szörnyű lelki állapot, testi fogyatkozás megjelenik a zenéjében: tele van szenvedéssel, drámaisággal. Ugyanez a végzetesség mutatkozik meg a hetedik szimfónia második tételében – itt viszont már a halvány reménysugár is megjelenik, hiszen a súlyos mollban írt részek között felbukkannak dúr epizódok, így a hallgatóság újra lélegzethez juthat. Pont olyan ez, mint az élet maga: változatos, sokszor nehéz, de mindig meg lehet benne találni a szépséget. A Beethoven műveiben felszínre törő érzelmi gazdaság miatt sokan érzik úgy: ez a zene nem a múzeumokba, az archívumokba való. Örök aktualitása miatt már-már kortársnak tekinthető.

Sokszor előfordul, hogy bizonyos interpretációk extrém, túl gyors tempókkal háttérbe szorítják a szimfóniák mondanivalóját. Én arra törekszem, hogy mindent annak megfelelően szólaltassak meg, amilyen érzelmi állapotban Beethoven volt a hangjegyek papírra vetése közben. Jó pár zenei gondolat csak úgy nyerheti el a valódi súlyát, ha a megfelelő időben és tempóban játsszuk. Beethoven minden hangja és rezdülése színtiszta arany. Amikor a hegedűversenyét játszom, gyakorta az átlagosnál vagy megszokottnál lassabb tempókat veszek, hogy a belső tartalom érvényesülhessen. Hiszem, hogy minél többet játszom a zenéjét, annál mélyebb szintekre jutok, annál többet érthetek meg belőle. A felszínt is lehet élvezni, de csak mélyre ásva lehet felfedezni a komplexitását, a csak rá jellemző világot, amit teremtett.

**Az interjú a járvány kitörése előtt készült.*

❙ *Ha már a hegedűversenyt említette: mennyire állandó vagy változó az előadásmód, ahogyan játszani szokta, vagy ahogyan „játszani kell" a művet?*

– Ön is hegedűs, úgyhogy pontosan érti, amit most mondok: az összes nagy hegedűverseny úgy íródott, mintha szimfónia lenne, tehát a zenekar nem csak kíséri a szólistát, hanem fontos szerepet tölt be. Mindegyik mű zenekari bevezetéssel indul, mint egy szimfónia első tételének eleje. A darab ott kezdődik, ahol a zenekar játszani kezd. Amikor a szólista belép, nem történik nagy változás, a szóló természetes vonalban követi a zenekari anyagot. Beethoven hegedűversenyénél ez különösen így van. Nem lehet csak úgy, a belépés előtti ütemekben feleszmélve valami teljesen más atmoszférával játszani, mint amit a zenekar hosszú percek alatt megalapozott. Pont emiatt nem mondanám, hogy lenne bármilyen megszokott interpretációm, amit mindig elő tudok húzni a színpadon. Az összes zenekarhoz és karmesterhez alkalmazkodom, ezáltal tudunk mindig valamilyen új színt mutatni. Ez persze bármilyen mű előadásánál igaz – ha például egy vonósnégyesben első hegedű lehetek, akinél általában a legnehezebb, legkomplexebb szólam, a „dallam" van, akkor is szinte mindent a többiek, az „ellenpont" határoznak meg.

❙ *Miért kezdett el vezényelni?*

– Sokan nem tudják, de én gyerekként rögtön karmester szerettem volna lenni. Sosem gondoltam arra, hogy hegedűművész váljék belőlem. Édesanyám kóruskarnagy volt és apám próbáira is gyakran ellátogattam, ő oboázott. De már a kezdet kezdetén is a karmestert figyeltem, ő nyűgözött le. Tetszett, ahogy mindent irányít, és én is úgy éreztem, hogy ily módon szeretnék a folyamat részese lenni. Született vezető személyiséggel és a zene szeretetével megáldva, zenészcsaládba születve nem is volt kérdés, hogy a karmesterség vonzott. A szüleim azt mondták, hogy ehhez előbb tanuljak meg valamilyen hangszeren játszani. Nem ők választottak helyettem, hanem gyerekként megkérdezték, min szeretnék játszani. Csak azért választottam a hegedűt, mert közvetlenül a közönség előtt foglalnak helyet a színpadon – *magyarázza harsányan kacagva.*

Aztán ténylegesen azért kezdtem el vezényelni, mert meg akartam ismerni a zenét nagyobb mélységeiben – kezdve azokkal a művekkel, amelyeket már sok-sok éven keresztül játszottam. Kicsit „dobozban" éreztem magam: hiába számítottam már akkoriban is jó hegedűsnek, szólistaként szükségem volt azokra a tapasztalatokra, amiket csak a zenekar vezetésével szerezhettem meg. Amióta karmesterként is működöm, sokkal többet tudok a szóló repertoárról, és ezt a tudást vissza tudom forgatni a szólista karrierembe. A másik dolog, ami motivált, az az óriási repertoár. A következő szint számomra a zeneszerzés lenne – meglátjuk, mit hoz a jövő. Egyáltalán, hogy van-e ma lehetősége bárkinek is ennyi mindent csinálni egyszerre. A társadalom afelé hajtja az egyént, hogy specializálódjon. Ezt már a korai pályafutásom során is tapasztaltam: amikor kimozdultam a szovjet Oroszországból és London felé nyitottam, Mozartot vagy Mendelssohnt játszottam volna szívesen. Erre ezt a választ kaptam: „Nem, mivel Oroszországból jössz, a Csajkovszkij hegedűversenyt szeretnénk hallani tőled." Úgyhogy azt játszottam, nem is egyszer... Mikor azt hittem, hogy kitörhetek a skatulyából, jött a többi orosz klasszikus; Prokofjev, Sosztakovics, Sztravinszkij. Ezután megálltam egy pillanatra és átértékeltem a történteket. Én mindent szerettem volna játszani, ezek után erre törekedtem. Hiába érzek bizonyos műveket közelebbinek magamhoz, amikor valamivel éppen dolgozom, az adott napra az lesz a kedvencem.

❙ *Elárulna pár kulisszatitkot? Először is, milyen húrokon játszik?*

– Ez jó kérdés! Nagyon sokáig játszottam Pirastro Evah Pirazzi garnitúrával, de most a Thomastik húrok felé fordult az érdeklődésem. Ezek kicsit talán alá vannak becsülve a Pirastrokhoz képest, pedig nagyon jó húrokról van szó! Mélyebb, intenzívebb tónust tudtam elérni velük, mint amire előzetesen számítottam. Persze ez nagyban függ attól, hogy milyen típusú, korú hangszeren játszik az ember. De mindenképpen érdemes kísérletezni.

❙ *Melyik a kedvenc Thomastik szettje?*

– Egyelőre a felfedezés fázisában vagyok, de ígérem, jövőre beszámolok a tapasztalataimról – *mosolyog szélesen.*

❙ *Hogyan készül fel egy koncertre az esemény napján?*

– Na igen, párszor felfutok a lépcsőn, hogy bemelegítsek – *viccelődik, aztán komolyra fordítja a szót* – attól függ, hogy van-e próbám aznap, vagy nincs. Ha délelőtt van, akkor utána megebédelek, alszom egy jót délután és igyekszem időben odaérni a koncertterembe. A sietségnél, kapkodásnál nincs rosszabb. Ha megérkeztem, lenyugtatom magamat és a légzésemet – gyakran végzek különböző meditatív légzőgyakorlatokat. Ezután nincs más hátra, mint felmenni a színpadra és elkezdeni.

❙ *Hogyan tartja karban, fitten magát?*

– Ez a teendő nagyon fontos minden hangszeres művész számára. Mivel a test folyton változik, néha tudatosan kell adaptálnunk magunkat ezekhez a változásokhoz. Néha magam is végzek különböző gyakorlatokat, tornákat, de szerencsére ezzel nekem nincs sok problémám. Lényegében csak emlékeztetnem kell magamat, hogy hol vannak a hangszeren a húrok, és figyelni rá, hogy a vérem továbbra is keringésben maradjon – *a gondolatsor közben hangosan felnevet* –, minden más pedig ott van a fejemben.

Hörömpöli Anna

A hangversenyről kritika a 49. oldalon olvasható.

Alexander-technika – egy módszer a fájdalommentes zenéléshez

**Hátfájás, kézfájás, ínhüvelygyulladás, fokális disztónia, stressz…
Egy nemrégiben végzett felmérésem szerint a megkérdezett zenészek 75 százalékának volt már a felsoroltakhoz hasonló, a hangszerjátékát akadályozó testi fájdalma, tünete. De mi a fájdalmak valódi oka, és hogyan szüntethető meg a probléma forrása?**

Fotó: Szűcs Ágnes

A zenészeket érintő nehézségekről

Hivatásos zenészként erős hátfájdalmam volt a gyakorlás kezdetétől nemcsak a végéig, hanem azon túl is. Emlékszem, milyen nehéz volt a hangszeres és zenei dolgok mellett erre is figyelmet fordítani. Próbáltam elmulasztani tornával, úszással, futással és egyéb, orvosok által javasolt módszerekkel, de ezek nem, vagy épp csak egy kicsit segítettek. Sok éves keresgélés után az Alexander-technika hozott végérvényes megoldást, általa nemcsak a problémám múlt el (4 éve nem fáj semmim), hanem teljesen világossá vált annak eredete és a módszer működési elve – ezt cikkem későbbi részében ismertetem. Hogy másokon is segíthessek, elvégeztem a budapesti Alexander-technika Tanárképző Iskolát, és kíváncsian kutattam, vajon hány muzsikusnak van művészetét hasonlóan akadályozó fájdalma. Ehhez kérdőívet töltött ki 140, aktívan gyakorló, különféle hangszereken játszó zenész, akik közül 105-en szenvednek olyan mindennapos problémáktól, mint kézfájás és ínhüvelygyulladás, állkapocs-, derék-, váll-, nyak-, vagy könyökfájdalom. A beszámolók szerint a panaszok a megkérdezettek minden igyekezete ellenére időszakosan visszatérnek hosszabb-rövidebb időre. Volt, akinél annyira ellehetetlenítette a hangszerjátékot a fájdalom, hogy hivatását végleg abbahagyni kényszerült. A komoly testi terhelést okozó hangszerhasználat, és az olyan stresszforrás, mint pl. a csaknem mindennapos közönség előtt játszás rontja a fájdalommentes zenélés esélyét. A testi fájdalmak pedig hangszerünk megszólalásának minőségét is befolyásolják. A zenei szándék lehető legjobb kifejezéséhez a lelkileg legkiélezettebb helyzetekben is olyan tökéletes koordinációra lenne szükség, ami az apró mozdulatok kontrollálását is lehetővé teszi. Ha ez – a fájdalom, vagy egyéb nehezítő tényező okán – meghiúsul, a nyilatkozatok szerint tehetetlenséget, sikertelenséget, türelmetlenséget, dühöt, csalódást, elkeseredést vált ki a zenészekből.

Az Alexander-technika hatékonyságáról a zenészek körében

Frederick Matthias Alexander (1869–1955), a módszer kifejlesztője, színészként szavalás közben folyton berekedt. Szervi ok híján hosszú éveken keresztül figyelte magát, és testében olyan fölösleges izomfeszültségeket

észlelt, melyek elengedésével hangképzőszerveinek rendellenes működése megszűnt, mozgása összehangoltabb, figyelme frissebb, lelkiállapota pedig nyugodtabb lett. 1890 körül kifejlesztett módszere által többek között kora orvosainak, politikusainak, zenészeinek, színészeinek nyújtott segítséget, akik már 20-30 alkalom után elsajátítottak egy megbízható, új testhasználatot. Láthatjuk, hogy az, hogy a zenészek az erőteljes terhelés következtében nehézségekkel küzdenek, nem csak korunk problémája: gondoljunk Glenn Gouldra vagy Robert Schumannra (hogy csak kettőt említsünk), akiknél a stressz és a mozgásszervi problémák fokális disztóniát eredményeztek. Yehudi Menuhin és Artur Rubinstein is arra kényszerült, hogy fájdalma enyhítése érdekében megoldás után kutasson. Ők már éltek azzal a lehetőséggel, hogy a már több mint 100 éves Alexander-módszert elsajátítsák, mely a külföldi művészeti egyetemeken évtizedek óta az oktatás részét képezi. Itthon is egyre több helyen ismerik fel fontosságát: a Zeneakadémián pár éve a felvehető tárgyak közé tartozik. Azok a válaszadók, akik az Alexander-módszert tanulták és alkalmazzák, a következő eredményekről számoltak be: fájdalmuk elmúlt, önbizalmuk nőtt, gyakorlásaik nyugodtabbak és tudatosabbak lettek. Stressztűrési képességük javult, lámpalázuk csökkent, az inspirált, kreatív játéknak pedig nagyobb tere nyílt. A beszámolók szerint kiállásuk magabiztosabb és nyitottabb lett. A módszer hatásmechanizmusát ismerve ez teljesen logikus. F. M. Alexander, a technika megalkotója ugyanis rájött, hogy a fájdalmat az izmok felesleges feszültége, nem pedig azok gyengesége okozza, és az Alexander-technika által a növendék egy tanár segítségével, egyéni órák keretében pont ezeket tanulja meg felismerni és elengedni. Ezt az egyszerű, gyakorlati módszert elsajátítva visszanyeri mozgása könnyedségét és teste optimális izomállapotát, mely többek között fájdalommentességet eredményez. Mielőtt úgy gondolnánk, hogy amennyiben kicsit odafigyelünk, mi magunk is érezzük és el tudjuk engedni a feszültségeinket, fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a sokéves izomfeszültségeinket idegrendszerünk megszokásként érzékeli, így azok észrevehetetlenné válnak számunkra. A feszültség tehát sokkal intenzívebb, mint amilyennek érzékeljük, és a kezdetekben egy igazán laza testi állapotot segítség nélkül nem tudunk előidézni magunknak. Ilyen téren tehát nem bízhatunk idegrendszerünkben. Ezt alátámasztja, hogy az Alexander-technikát alkalmazók a lazaságnak olyan állapotát ismerték meg a módszer révén, melyet korábban nem tapasztaltak és feltételeztek.

Mitől alakulnak ki a felesleges izomfeszültségeink?

Egy egészséges kisgyermek kb. 3-4 éves koráig tökéletes könnyedséggel és lazán mozog, nincs hanyagtartása és mozgásszervi fájdalmai. Később az elvárások, a stressz,

a nehéz iskolatáska (és a hangszer tartásából fakadó speciális testhelyzet) olyan feszültséget okoznak izmaiban, melyek hatására teste teljes izomzatának természetes állapota felborul: ha egyik pontján feszültség van, a többi ponton annak kompenzálásaképp ernyedtség és újabb feszültségek jelennek meg. Ez a felborult izomállapot először csak az azt kiváltó hatás ideje alatt van jelen (tehát pl. hangszerjáték közben, vagy egy stresszt okozó helyzetben), majd az ismétlődések miatt az idegrendszer megjegyzi és állandósítja (megtanulja) a feszültségeket. Ennek következtében egy idő után azok minden mozdulatban, sőt, nyugalmi helyzetben is jelen vannak (tehát egy egyszerű ülés, állás, vagy akár alvás közben is). Aki átesik ezen a folyamaton, felnőttkorára ezzel a feleslegesen feszült izomzattal végzi minden tevékenységét, így a hangszeren játszást is. Ez okozza fájdalmát, ami nem szüntethető meg tornával és kizárólag az adott rész kezelésével, hiszen annak feszültsége (és fájdalma) szinte minden esetben a test többi pontját lévő feszültségekből ered. Az izomzat használatának újratanulására, az idegrendszer számára új, laza érzetek elsajátítására van szükség. Ehhez nyújt segítséget egy Alexander-technika tanár, aki azáltal, hogy megemeli helyettünk pl. karunkat, és kéri, hogy közben mi próbáljuk teljesen elengedni azt, új érzetekhez juttatja idegrendszerünket. Persze a módszer ennél sokkal összetettebb, eredményessége pedig a tapasztalatok szerint vitathatatlan.

A hangszerhasználat során a fájdalom elkerülése és a hatékonyság érdekében számos izmot kell a lehető legalacsonyabb feszültségi szinten tartani – tehát testünket is meg kell tanulni használni. Az Alexander-technikát alkalmazó zenészek válaszából kiderült, hogy képessé váltak erre, mely által hiánypótló ismereteket szereztek zenész-hivatásukhoz, és hangszerjátékuk minősége alapjaiban megváltozott.

Éljünk a lehetőséggel!

(Kovács Kinga fuvolista és Alexander-technika tanár- +36 30 652 5386 kovacskinga@alexander.hu; www.kovacskinga.hu)

Gombos László: Planctus et consolationes – emlékmű zenekarra

Farkas Ferencet, aki közismerten a költészet és az énekhang szerelmese volt, aligha nevezhetnénk par excellence zenekari szerzőnek. Hiszen műveinek döntő többsége vokális kompozíció, hangszeres darabjai pedig általában kis apparátust igényelnek. Olykor azonban ő is a sokszínű szimfonikus zenekarban találta meg gondolatai kifejezőeszközét. A kivételes darabok közé tartozik a Fejős Pál filmrendező emlékére komponált *Planctus et consolationes* (Gyász és vigasz), amelynek kapcsán a 20 éve elhunyt mester előtt tisztelgünk.

Szinte valamennyi fővárosi zenekar játszotta

Az egyetlen nagy tételből álló, drámai erejű alkotás 1965 novemberében készült el, és az elkövetkező fél évszázadban a legtöbb fővárosi zenekar előadta. Sajnos – amint az kortárs zene esetében tipikus – nem került be az együttesek állandó repertoárjába, az elhangzást mindig valamilyen egyedi alkalom hívta életre. Amint a korabeli lapok tudósítottak róla, 1966 elején a *Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara* Lehel György vezényletével készített stúdiófelvételt, amelyet a Kossuth Rádió március 16-án közvetített „bemutató" megjelöléssel (később számos alkalommal ismételték). A hangversenytermi premierre 1967. április 17-én a Zeneakadémián került sor a *Filharmóniai Társaság* estjén, Ferencsik János vezényletével. Szintén Ferencsik dirigálta a művet a Hungaroton 1969-ben kiadott lemezén, de már az *Állami Hangversenyzenekar* élén. Utóbbiakkal adta elő a darabot Breitner Tamás 1971-ben a Zeneakadémián, Lamberto Gardelli pedig 1973-ban az Erkel Színházban és 1987-ben a Zeneakadémián. 2001-ben Kesselyák Gergely és a *Matáv Szimfonikus Zenekar* szólaltatta meg egy Szokolay-est keretében az MTA dísztermében, majd 2016–17-ben Takács-Nagy Gábor készített újabb lemezfelvételt a *MÁV Zenekarral*. A *Planctus et consolationes*t a hat hivatásos együttesen kívül talán mások is műsorra tűzték (vidéki adatot egyelőre nem találtunk, de tudjuk, hogy 1975-ben az Egyesült Államokban is előadták). Mindazok a fővárosi muzsikusok tehát, akik hosszabb időt töltöttek el egy zenekarban, nagy eséllyel megismerkedhettek Farkas e kiváló alkotásával.

In memoriam Pál Fejős

A *Planctus et consolationes* komponálásához egy szomorú esemény, Farkas ifjúkori jóbarátja, Fejős Pál (Paul Fejos, 1897–1963) halála szolgált inspirációként. Fejős

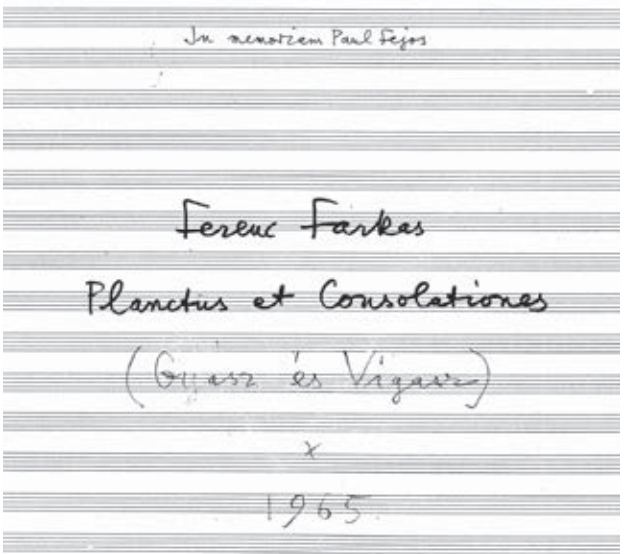

A Planctus et consolationes kéziratának címlapja

igazi polihisztor volt, kalandos életű filmrendező, forgatókönyvíró, orvos-bakteriológus, régész, antropológus, néprajzkutató, szervező, intézményvezető és egyetemi tanár. Ifjú éveiben, a frontszolgálat után folytatta az orvosi egyetemet (egyes források szerint vegyészetet is tanult), az Operaházban dolgozott díszlettervezőként, továbbá filmeket készített Magyarországon, Bécsben és Berlinben, majd 1926-tól Amerikában. Hamarosan a legnagyobb rendezők között emlegették, Chaplin is nagyra becsülte a munkásságát (bár akkor nem nagyon örülhetett, amikor 1928-ban Fejős *Az utolsó pillanat* című alkotása második helyre szorította saját *Cirkusz*át az év legjobb filmjeinek kritikusi listáján).

Fejős a 30-as évek elején itthon folytatta a forgatást, ekkor már Farkas Ferenc társaságában. A zeneszerző így emlékezett első közös munkáikra: „*1932-ben a* Tavaszi zápor *zenefelvételeit készítettük. A kísérőzenét Angyal László és Vincent Scotto írták, én a zenekarban játszottam. Fejős nagy Respighi-rajongó volt, s hallotta, hogy én nála tanultam Olaszországban. Talán ennek köszönhettem, hogy* Ítél a Balaton *című következő filmjének zenéjét velem és a már beérkezett Vaszy Viktorral, az egyetem énekkarának akkori vezetőjével íratta, aki egyben a kórusokat is vezényelte.*"

Farkas ezután Bécsbe és Koppenhágába is követte Fejőst, közben pedig egy földközi tengeri kiránduláson vettek részt: „*A* Sonnenstrahl *(Mégis szép az élet) forgatásán az első mozzanattól kezdve részt vettem. Fejős ezt*

A Planctus et consolationes kéziratának szerzői kézirata

a filmjét igen nagy költségvetéssel készítette, négy nyelvű változatban. Számára a forgatókönyv csak kiindulási pont volt, színészeivel sokat próbált, gyakran improvizált. A bécsi Sascha műtermeiben forgattunk, s a külső felvételekhez a stáb az azóta elpusztult Cobenzl kastélyszállóban lakott. Ugyancsak Ausztriában készítettük a Frühlingsstimmen*-t (Tavaszi hangok) Oskar Karlweisszel, Szőke Szakállal és Adele Kernnel a főszerepekben... Mielőtt a következő, Dániában készült filmjeinkről beszélnék, hadd emlékezzem meg arról a felejthetetlen tengeri útról, amelyet 1934-ben Fejőssel, Lothar Wolf vágóval és Sidney Robbins amerikai orvos barátunkkal tettünk a Földközi-tengeren. Egy hónapot töltöttünk egy teherszállító hajó fedélzetén. Fejőst mágikusan vonzották a régi, patinás városok, fáradhatatlan volt a megismerésükben.*"

Farkas Ferenc és Fejős Pál 1933-ban a Mégis szép az élet forgatásán

A rendező a filmezéstől fokozatosan a régészet és a néprajz felé fordult. Ebben érdekes átmenetet képeztek madagaszkári forgatásai: „*A* Det gyldne Smil [Az arany mosoly] *volt az utolsó játékfilm, amelyet Fejőssel együtt készítettünk. Fejős már korábban érdeklődött a történelem előtti, primitív művészetek iránt. Most Madagaszkárba ment, hogy az itt élő törzsek életét, szokásait, művészetét filmszalagra rögzítse. Mintegy huszonöt madagaszkári dokumentumfilmet kellett kísérőzenével ellátnom. Nem volt könnyű feladat, de a berlini fonogramarchívumban talált madagaszkári dallamok nagy segítséget jelentettek.*"

Ezt követően Fejős bejárta a Távol-Keletet, expedíciókat vezetett Latin-Amerikában, majd az 40-es években végleg felhagyott a filmezéssel, és New Yorkban telepedett le. A Wenner-Gren antropológiai kutatási alapítvány igazgatója lett, emellett a Stanford, a Yale és a Columbia egyetemeken tanított. Farkas 1962 végén Bécsben és a közeli Burg Wartensteinben, az alapítvány osztrák központjában találkozott utoljára a már nagybeteg Fejőssel. Amikor néhány hónappal később, 1963 tavaszán táviratban értesítették a haláláról, feltehetően már a lesújtó hír pillanatában elhatározta, hogy méltó zenei emléket emel barátjának.

A kis formák mestere

Már említettük, hogy Farkas Ferenc több mint ezer alkotása között feltűnően kevés a nagyformátumú, önálló zenekari alkotás (a színpadi és oratorikus művekben természetesen nála is fontos szerepe van a zenekarnak). Ennek oka nyilvánvalóan nem a komponista valamilyen hiányosságában keresendő, hiszen még azok is, akik egészen másfajta zenei stílust tartanak korszerűnek vagy egyedül üdvözítőnek, egyöntetűen fejet hajtottak és haj-

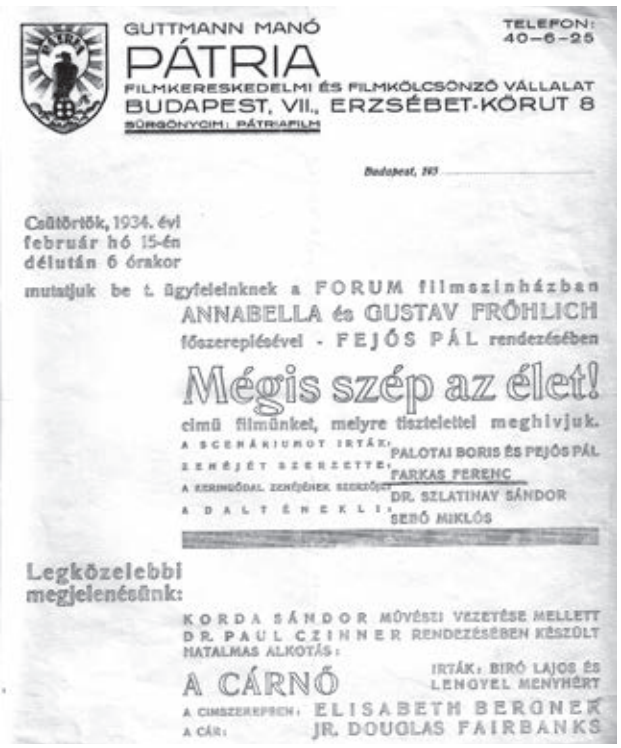
GUTTMANN MANÓ
TELEFON: 40-6-25
PÁTRIA
FILMKERESKEDELMI ÉS FILMKÖLCSÖNZŐ VÁLLALAT
BUDAPEST, VII., ERZSÉBET-KÖRÚT 8
SÜRGÖNYCÍM: PÁTRIAFILM

Budapest, 193

Csütörtök, 1934. évi
február hó 15-én
délután 6 órakor
mutatjuk be t. ügyfeleinknek a FORUM filmszínházban
ANNABELLA és GUSTAV FRÖHLICH
főszereplésével - FEJŐS PÁL rendezésében
Mégis szép az élet!
című filmünket, melyre tisztelettel meghívjuk.
A SZENÁRIUMOT ÍRTÁK: PALOTAI BORIS ÉS FEJŐS PÁL
ZENÉJÉT SZERZETTE: FARKAS FERENC
A KERINGŐDAL ZENÉJÉNEK SZERZŐJE: DR. SZLATINAY SÁNDOR
A DALT ÉNEKLI: SEBŐ MIKLÓS
Legközelebbi
megjelenésünk:
KORDA SÁNDOR MŰVÉSZI VEZETÉSE MELLETT
DR. PAUL CZINNER RENDEZÉSÉBEN KÉSZÜLT
HATALMAS ALKOTÁS:
A CÁRNŐ
ÍRTÁK: BIRÓ LAJOS ÉS LENGYEL MENYHÉRT
A CÍMSZEREPBEN: ELISABETH BERGNER
A CÁR: JR. DOUGLAS FAIRBANKS

Fejős Mégis szép az élet! c. filmjének bemutató plakátja, 1934. febr. 15.

tanak ma is Farkas páratlan szakmai tudása előtt. Amit a hangszerekről, a zenekarkezelésről és a hangszerelésről egyáltalán tudni lehet, annak ő már fiatalon a birtokába került. Az önálló zenekari művek viszonylag kis számát – a költészet iránti vonzódásán túl – Farkas személyisége, egyéni karaktere magyarázza. Amellett, hogy sosem kereste a harsány effektusokat, a túlzott feszültséget és a drámai ellentéteket, távol állt tőle monumentalitás valamennyi formája. Önkifejezését a miniatűr formákban és a néhány (vagy éppen egyetlen) előadót foglalkoztató kamarazenében találta meg. Ezért komponált több száz dalt és szólódarabot, duettet, triót és kvartettet, valamint tengernyi kórusművet, amelyet énekkar helyett többnyire három vagy négy énekes is megszólaltathat. Zenéjének alapegységét két-három perces (gyakran ennél is rövidebb) zárt tételek és szakaszok alkotják. Kantátái és színpadi művei is inkább a színes antik mozaikokhoz, mint az egy tömbből faragott emlékművekhez állnak közel. Amelyik darabja meghaladja a 10–15 percet, az többnyire 4–8 tételből áll, és szvitszerű a felépítése. Az is jelzés értékű, hogy Farkas a versenyműveit többnyire concertinónak, szonátáit pedig szonatinának nevezte, szimfonikus zenekar helyett pedig inkább vonós zenekart vagy kamaraegyüttest alkalmazott.

Farkas Ferenc és a szimfonikus zenekar

Farkas szimfonikus zenekari művei tehát bizonyos szempontból kivételesek az életműben, és feltételezésünk szerint többnyire nem belső alkotói szükségletnek,

hanem valamilyen külső körülménynek köszönhették a születésüket. Jelen vizsgálódásunkba nem számítjuk bele a népdalfeldolgozásokat, a színpadi művek (operák, balettek, kísérőzenék) részleteit és a filmzenékből összeállított szviteket, hiszen a szerző eredendő szándéka ezekben az esetekben nem egy öntörvényű zenekari alkotás létrehozása volt.

Az említett külső körülmények között első helyen a jubiláló zenekarok és ünneplő városok megtisztelő felkérései állnak, amelyeket egy zeneszerző nehezen utasíthat vissza. Ide tartozik az Egri Szimfonikus Zenekar jubileumára komponált *Mátrai táncok* (1968), az Eger Város által rendelt *Ünnepi nyitány* (1969), a Budapesti Filharmóniai Társaság megalakulásának 125. évfordulójára írt *Filharmonikus nyitány* (1978), a Sopron Város felkérésére komponált *Soproni zenélőóra-variációk* (1976), a *Szegedi szökőkút szimfónia* (1979), valamint a Le Nouvel Orchestre de Montreux számára írt *Suite montreusienne* (1988) és a *Trois morceaux en forme de poire* (Három darab körte formában) hangszerelése Erik Satie zongoradarabja nyomán (1991). A két utóbbi darab megrendelése Farkas Andrásnak, a zeneszerző fiának köszönhető, aki az együttes karmestere volt.

Ugyancsak Farkas András inspirálta Liszt *Funérailles* című zongoradarabjának (*Harmonies poétiques et religieuses*, no.7) mesteri hangszerelését, pontosabban annak befejezését. Ugyanis Farkas, aki Keleti Márton 1970-ben forgatott Liszt-filmjének (*Szerelmi álmok*) zenei összeállítását végezte, eredetileg csupán egy négy perces részletet hangszerelt a zongoraműből. Az előzetes vetítésen részt vett a fia is, akit annyira megragadott a hangzás eredetisége és átütő ereje, hogy rávette édesapját a teljes zenekari változat elkészítésére. Ennek befejezésére 1974-ben került sor Liszt szellemében: a zongoramű hatását Farkas a zenekar sokkal differenciáltabb színeinek segítségével mélyítette el, és a mű mondanivalóját tágabb dimenziókba helyezte. Farkas András a MÁV Szimfonikusokkal mutatta be a darabot, amely később Kocsis Zoltán elismerését is kivívta. Ő 2006 novemberében tűzte a Nemzeti Filharmonikusok műsorára.

A fent említett műveket, valamint a tanulóéveket lezáró *Divertimento*t és a 40-es évek közepén komponált, kísérletező *Preludium és fugá*t, a *Szimfónia*t és a *Planctus et consolationes*t leszámítva talán nem is találunk Farkas életművében több önálló, eredetileg is nagyzenekari előadásra szánt darabot. A szerző karakteréről sokat elárul egyetlen *Szimfónia*jának a története. 1952-ben végre ő is megpróbálkozott a négy tételes, hagyományos műfajjal, de két előadás után visszavonta a kompozíciót (a bemutatón a SZOT Zenekart Vaszy Viktor, majd egy évvel később a Rádiózenekart Somogyi László vezényelte). Az első és második tételt *Szimfonikus nyitány* és *Elégia* címmel önálló művekként továbbra is előadhatónak tartotta, majd 1970-ben a harmadik tételből a *Scherzo sinfonico*t készítette. A teljes mű alcíme – *„In memoriam 1945. április 4."* – inkább a kötelező érvényű elvárást, mint Farkas szándékát tükrözte, a feltételezett programhoz viszont jól illett az a sokak által már ismert zenei anyag, amelyet a szerző a *Felszabadult föld* című filmhez írt kísérőzenéjéből használt fel. A Zeneszerzők Egyesületében elhangzott és a sajtóban megjelent bírálatok elvették Farkas kedvét a darabtól, mivel a szemére hányták, hogy nem ábrázolta kellő erővel az ostrom megrázó élményét, az ország felszabadítását, a háború pusztítását, és nem siratta el elég megrázóan a szovjet hősöket. A kritika tulajdonképpen igaz volt: Farkas nem tudott, de nem is akart megfelelni ezeknek az elvárásoknak. Zenéje az alkotó tükörképét mutatja: kerüli az érzelmek eltúlzott kifejezését, a harsány hangtömegeket és a fájdalmasan szívbemarkoló pillanatokat, hiszen elsődleges célja a szépség és a harmónia keresése. Érvényes mindez a *Planctus és consolationes*re is, bár témájának megfelelően nem mellőzheti az erőteljesebb hangzásokat. A legdrámaibb hatást azonban nem a fortissimóval és az éles disszonanciákkal éri el, hanem a megnyugvás, a vigasztalás rezignáltan visszafogott ábrázolásával.

Emlékmű, de miért zenekarra?

Felmerül a kérdés, hogy barátjának emlékére Farkas miért nem vokális művet komponált, mint tette azt annyi más esetben. Az apparátus megválasztásában ezúttal is szerepet játszhatott a megrendelő elvárása, erről azon-

Fejős Pál Farkas Ferencnek dedikált portréja, Bécs 1933.

ban kevés információval rendelkezünk. A zeneszerző egyik interjújában a *Planctust* is felsorolta a *„rádiós serkentésre született”* művek között, egy másik újsághírben pedig az szerepel, hogy a *„Rádió felkérésére”* komponálta. Ha valóban felkérésre készült a mű, nehezen képzelhető el, hogy lemezfelvétel esetén a Rádió ne ragaszkodjon a saját együtteséhez, miközben ugyanazon a korongon a *Tavaszvárás* kantátában is a Rádiózenekar szerepelt. Sokkal valószínűbb, hogy Farkas Fejős Pál személye miatt döntött a zenekar mellett. Ugyanis ennek köszönhetően ismerték meg egymást, és éveken át tartó közös munkájuk során ez az együttes jelentette a kapcsolatot közöttük. Ráadásul Fejős kedvenc zeneszerzője Farkas korábbi mestere, Ottorino Respighi volt, akinek különösen a szimfonikus költeményeit szerette.

Fejős elsősorban azért választotta Farkast, mivel már ekkor híres volt arról, hogy bámulatosan tudott rögtönözni, bármikor, bármilyen megadott stílusban, időtartamban és apparátusra. Kincset érő képességek voltak ezek akkor, amikor a beszéd, a mozgás, a kép és a zene együtt, egymással kölcsönhatásban született a forgatás során. Fejős néhány hónap után már hűségesen ragaszkodott ifjabb munkatársához, és amint a rendező 1933-ban Bécsben dedikált portréjára írta, maga is sokat tanult a muzsikustól: *„Ferinek; türelmes tanítómesteremnek, szíves segítőtársamnak, kedves barátomnak – őszinte hálával, sok szeretettel, meleg kézszorítással.”* Ugyanakkor Farkas is sokat tanult a filmezésnek köszönhetően, melynek során mindenekelőtt a zenekar virtuóz kezelését sajátította el. Fejős támogatását élvezve bátran kísérletezhetett az együttessel, és mivel ő maga volt a karmester, azonnal hallhatta az eredményt és kipróbálhatta legújabb ötleteit.

A Gyász és vigasz szerkezete

Farkas Ferenc, a kis formák fent nevezett mestere ritkán komponált olyan negyed óránál is hosszabb, egyetlen nagy ívből álló művet, mint a *Planctus et consolationes*. Felépítésében az egymást attacca követő szakaszok kontrasztja, valamint a szimmetriát kisebb aszimmetriával megtörő elrendezése játssza a főszerepet. A partitúrában az alábbi nyolc, zárójelbe tett felirat olvasható:

> Introduzione – Marcia funebre I. – Consolatio I. – Marcia funebre II. – Consolatio II. – Consolatio III. – Furioso – Consolatio IV.

A mű tehát a címben jelzett kétféle lelkiállapot, a gyász és a vigasztalás váltakozásait sűríti egyetlen tételbe. Kétségkívül programzenéről van szó, amelyet Farkas így jellemzett: *„Villanásnyi, egymásba olvadó tételeiben [...] a halálhír döbbenete, a gyászindulók komor lüktetése, az elmúlt időket idéző fátyolozott derű, a kikerülhetetlen halál ellen való hasztalan lázadás hangja, majd megnyugvást, vigasztalást kereső hangulatok sorakoznak fel.”* A bevezetés (*Introduzione*) egyszerre ábrázolja a halál pillanatát és a hír okozta megdöbbenést, majd a gyászinduló váltakozik a vigasztalás különféle fázisaival (*Marcia funebre I. – Consolatio I. – Marcia funebre II. – Consolatio II.*). A halálmenet másodszorra még fájdalmasabbnak, szinte megállíthatatlannak tűnik. A *Consolatio II.* a vidámság és fiatalság emlékeinek kissé elhangolt felidézésével a scherzo szerepét tölti be műben. A szerző a szakasz megnevezése után eredetileg oda is írta a scherzo-megjelölést, ez azonban a későbbi forrásokban már nem szerepel.

Farkas zenekari és versenyműveinek 5. albuma, melynek első száma a Planctus et consolationes (Toccata Classics 2017)

A mű felezőpontja után nem következik újabb gyászinduló, hanem megfordul hangulatváltások eddigi rendje: két vigasztaló szakasz fogja közre az utolsó szenvedélyes tételt (*Consolatio III. – Furioso – Consolatio IV.*). A *Consolatio III.* eredetileg a *Citatum* címet viselte, mivel zenei idézettel kezdődik és zárul: három ütem szólal meg Fejős egyik kedvenc darabjából, Respighi *Róma kútjai* című művének utolsó, negyedik tételéből (*A Villa Medici kútja alkonyatkor*). Farkas az egész tételt az idézetből bontotta ki. A cselló szólamát imitálva egymás után lépnek be a hangszerek, majd a fuvola megszólalásától kezdve a dallam tükörfordításban hangzik el. A hetedik szakasz, a *Furioso* a sors elleni lázadás utolsó megnyilvánulása. Ennek hangjától több fázisban jutunk el az utolsó vigasztalásig (*Consolatio IV.*), a Teremtő akaratába történő beletörődésig és a végső megnyugvásig. Sóhajszerű dallamok és szép akkordok búcsúztatják a halottat a harangok távoli hangjai mellett.

Farkas ezzel a szuggesztív erejű alkotással köszönetet mondott Fejős Pálnak az együtt töltött szép napokért, a filmkészítés során végzett inspiratív munkáért, és soha meg nem fakuló, hangzó emlékművet emelt barátjának, a század egyik kiváló polihisztorának.

Koncertekről

Malina János

MÁV Szimfonikus Zenekar, 2020. február 22.
Bartók Béla nemzeti Hangversenyterem – Művészetek Palotája

A MÁV Szimfonikusok Charles Dutoit után ismét egy méltán világhírű, nagyszerű művész partnereként lépett a budapesti közönség elé: február 22-i Beethoven-hangversenyükön Makszim Vengerov működött közre hegedűművészként és karmesterként is. Ez semmiképp sem jelenti azonban azt, hogy a zenekarnak vagy a Müpa pódiumára lépő többi művésznek – Ránki Fülöpnek (zongora), Devich Gergelynek (gordonka) és a karmester Christoph Campestrininek – a mester árnyékában kellett volna maradnia. A koncert első felében Beethoven C-dúr Hármasversenye csendült fel Campestrini vezényletével, ebben Vengerov hangszeresként vett részt. A második részben azután ő állt a zenekar elé, hogy elvezényelje Beethoven 7. szimfóniáját.

A Hármasverseny alapjában véve alkalmi kompozíció, s ez Beethoven esetében nem is egyszer azt jelenti, hogy a mű nem tudja végigjárni a szokásos, különösen küzdelmes alkotói folyamatot, és így nem éri el azt az ideális állapotot, azt a karcolhatatlan tökélyt, amelyet többek között hegedűversenye és zongoraversenyei képviselnek. Ez természetesen Beethoven szintjén értendő: a Hármasverseny is makulátlan mesterségbeli tudással, a szólóhangszerek lehetőségeinek maximális kihasználásával van megírva, de nem olyan végletesen koncentrált és összetéveszthetetlenül egyéni alkotás, mint műveinek java. Miután pedig – a műfaj követelményeinek eleget téve – a Hármasverseny igen hálás játszanivalót jelent a szólisták számára, megszólaltatásának kulcsa az előadók teljesítményében rejlik. Egészen elsőrangú szólisták ugyanis pusztán a zene anyagszerűségének szuggesztív érzékeltetésével feledtetni tudnak minden hiányérzetet. Nos, azúttal egy ilyen előadásnak lehettünk tanúi.

A szólista-hármas karakterét elsősorban Vengerov és Ránki játéka és egyénisége határozta meg. Nekik tulajdonképpen minden hangjuk zenei esemény volt, tehát egyedül is biztosítani tudták a hallgató figyelmének folyamatos fenntartását. Vengerov a tőle megszokott módon a tökéletes lazaság és szabadság rugalmas alapzatáról indította hatalmas emocionális töltetű gesztusait és frázisait, melyek egyszerre hatottak magabiztosnak, gömbölyűen megformáltnak, gyöngyözőnek és tökéletesen kontrolláltnak. Játéka mintegy megtestesítette a zenei kifejezés lehetőségeinek teljességét. Ránki Fülöp játékáról pedig három dologra asszociál az ember: derűre, harmóniára és őserőre – ám ez az őserő nem valamilyen félelmetes természeti tünemény, hanem barátságos, pozitív és emberi erő, amely nem fenyeget, hanem bizakodást kelt. A kétfajta magatartás ugyanakkor harmonikusan viszonyult egymáshoz, már a két művész magasrendű alkalmazkodási igénye miatt is. Nem sok hiányzott ahhoz, hogy a szólisták Benjáminja, Devich Gergely is kettőjük teljesen egyenrangú partnere legyen. Az egyik körülmény, ami gátolta ebben, Devich vonzóan puha, pasztellszínű, ám kissé matt csellóhangja volt. A másik, amely nyilván összefügg ezzel, az, hogy mindvégig rendkívül kulturált és választékosan formált játékából hiányoztak az igazán szenvedélyes, érzelmileg telített pillanatok (amelyekre a hangszer karaktere olyan kiválóan alkalmas). Bízzunk benne, hogy Devich Gergely még előtte áll egy olyan érési folyamatnak, amely ebből a szempontból is teljessé teszi majd technikailag is igen meggyőző játékát.

Abban, hogy a Hármasverseny izgalmasabb benyomást keltett bennünk az átlagos előadásnál, a szólistákon kívül természetesen a határozottan, precízen és szuggesztíven vezénylő Christoph Campestrininek és az ő nyelvét jól értő zenekarnak is része volt.

A 7. szimfónia előadása még harmonikusabb zenei élménnyel szolgált, hiszen egy korszakos remekmű és egy karmesterként is hallatlanul izgalmas tehetségű, all-round zenész találkozott egymással. Vengerov vezénylését, tisztán vizuális szempontból, akár tenyerestalpasnak is nevezhetnénk; a hangzó eredmény azonban arra figyelmeztet, hogy ne a külsőségek alapján ítélkezzünk. A szimfónia ugyanis olyan tiszta, erőteljes karakterekkel szólalt meg, annyi melegség volt a lírai szakaszokban, annyi finom hangsúly, feszült várakozás, szökellő könnyedség és magával ragadó fokozás tanúi voltunk, olyan rugalmasan bánt az idővel Vengerov, hogy legfeljebb a vezénylés látszólagos egyszerűségéről beszélhetünk, amely mögött alapos részletmunka áll, és amely csupán álcája a rendkívüli művészi súlynak és kisugárzásnak.

A MÁV Szimfonikusok tökéletes hangszernek bizonyultak a karmester kezében. Az egész zenekar és külön a vonósok telten, lekerekítetten, homogén együttesként szólaltak meg. Valósággal kisütött a nap a nyitótétel gyors részének szökellő indulásakor, megrendítő volt előadásukban a lassú tétel komor megszólalása, majd később a brácsadallam simogatóan szép vonala; remekeltek a fafúvósok a scherzóban, kristálytiszta, telt akkordokat hallottunk mindenütt – mindenesetre a máris csúcsra járó Beethoven-szimfónia-dömpingnek az eddigi legszebb darabja volt ez az előadás.

Malina János

Savaria Szimfonikus Zenekar – 2020. február 23.
Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem – Művészetek Palotája

„Felfedezések" címmel adott igen érdekes hangversenyt a Savaria Szimfonikus Zenekar a Művészetek Palotájában február 23-án, Madaras Gergely vezényletével. A műsort teljes egészében jellegzetesen nemzeti hangvételű kompozíciók alkották, amelyek mind a múlt század tízes és húszas éveiben keletkeztek, ám két olyannyira különböző zenei hátterű országban, mint – a művek keletkezése és a hangverseny időrendjében – Anglia és Magyarország. És valóban a felfedezés erejével hatott, hogy a program a vártnál több párhuzamos vonást tárt fel a hangverseny két félideje között. Hogy mindkét félidőben hallottunk versenymű(szerű) darabot, és hogy mindkét anyagban szerepelt „rapszódia" című vagy alcímű kompozíció, arról még gondolhatjuk, hogy ezeket a párhuzamokat csupán a válogatás generálta. Az azonban már jóval izgalmasabb körülmény, hogy Bartók mellett az I. világháborúban elesett zeneszerző-tehetség, George Butterworth is hozzá hasonlóan, fonográffal, tudományos igénnyel gyűjtött népdalt – s ő ráadásul a népzene mellett a néptáncnak is avatott ismerője, sőt gyakorlója volt.

A koncert első számaként a fiatalon elhunyt Butterworth kevés fennmaradt műve közül talán a legmaradandóbb, a kortársak által nagyra értékelt A Shropshire Lad – rapszódia zenekarra című tízperces zenekari kompozíciója hangzott fel – egy zenekarkezelésében, színvilágában meglepően érett és tömör hangköltemény sok-sok őszi színnel és melankóliával. Madaras Gergely szépen bontotta ki előttünk a mű ködös atmoszféráját, ezáltal ideális bevezetést szolgáltatva egy „még angolabb" és sokkal ismertebb, immár inkább depresszív-tragikus, mintsem csak borongós műhöz: Elgar nevezetes Csellóversenyéhez, amelyet a szerző „háborús requiemjeként" is szokás emlegetni. Elgar lelkiállapotára a közvetlen közelről megélt világháborús eseményeken kívül a felesége halála is rányomta a bélyegét, s a mű nagy részét egy erdei ház magányában komponálta. Mindezt könnyű a csellóversenyből is kihallani, ám ez a mű sokkal jelentékenyebb, gazdagabb alkotás annál, hogy csupán ennyit mondjon el a hallgatójának. Nem véletlen, hogy egy fiatal, átütő tehetségű virtuóz, Jacqueline du Pré vitte diadalra a darabot évtizedekkel annak megszületése után. A Müpában ugyancsak egy fiatal, átütő tehetségű, virtuóz hölgy, a belga Camille Thomas játszotta a versenymű magánszólamát – hogy méltó utódról van szó, azt mindjárt a művet megnyitó szóló-recitatívóból megérezhettük. Sötéten izzó csellóhangja széles kifejezési skálával párosult a zokogástól a kirobbanó fájdalomig, de az Allegro molto tételrészben Thomas briliáns technikája és a könnyedséghez való affinitása is megmutatkozott. Madaras, alaposan a mű mélyére hatolva, képes volt érzékeltetni annak karaktergazdagságát és zenei sokszínűségét, a Savaria zenészei pedig kitűnő partnereinek bizonyultak.

A hangverseny második fele Bartók 1. és 2. rapszódiájának hegedűre és zenekarra adaptált változatával kezdődött. A különben kitűnő műsorfüzet szemérmesen hallgatott a zenekaros változatok átirat jellegéről, tehát arról, hogy ebben az esetben csak a legtágabb értelemben beszélhetünk versenymű jellegről. Azt hiszem, hogy – a kétzongorás-ütőhangszeres szonáta versenymű-átiratához hasonlóan – ezek az adaptációk is nélkülözik az eredeti elementáris szuggesztivitását. Ha tehát a fiatal Langer Ágnes szólójával a két rapszódiát hangulatosnak, sőt többnek is: precíznek és élettelinek, de az igazi átütőerőt nélkülözőnek érzékeltük, akkor az valószínűleg nem Langer, Madaras vagy a zenekar odaadásán és kifogástalan teljesítményén múlott.

Utolsó számként csendült fel Dohnányi Ernő Ruralia Hungarica című ritkán hallható zenekari szvitje, amely szerzőjének legjobb zenekari kompozíciói közé tartozik. Egyaránt érvényesül benne hatalmas karmesteri tapasztalata, fölényes hangszerelési tudása és fantáziája, valamint időről időre elemi erővel felszínre bukkanó humora. Valóságos jutalomjáték volt ez egy olyan zenekar számára, mint a Savaria Szimfonikus Zenekar, amely összeforrott hangzását, játékának ritmikai intenzitását és a különböző zenekarrészek kiegyensúlyozott technikai teljesítményéét is megcsillogtathatta benne. Hadd húzzam alá külön a mű 4., lassú tételét, amely kitárulkozó hangjával Dohnányi jellegzetes ihletkitöréseinek egyike, s amelyet ezen az estén igazán nemes és poétikus módon tolmácsolt Madaras Gergely és a szombathelyi zenekar.

Malina János

Szegedi Szimfonikus Zenekar – 2020. február 25.
Szegedi Nemzeti Színház

Pál Tamás vezényelte a Szegedi Szimfonikus Zenekart február 25-én a Tisza-parti Nemzeti Színházban. A programban a három nagy bécsi klasszikus szerző művei szerepeltek születésük sorrendjében: Haydntól a La passione melléknevű, 49-es számú f-moll szimfónia, az egyik legkorábbi a 35–40 éves kora között komponált szenvedélyes hangú szimfóniák közül; Mozarttól a 22 évesen Párizsban komponált C-dúr fuvola-hárfaverseny; és Beethoven 7. (A-dúr) szimfóniája. A program elkerüli az effajta „full Classics" koncertek fő veszélyét, azt, hogy Haydnt afféle „bemelegítéshez éppen megfelelő" kismesterként kezeli, viszont azon az áron, hogy Mozartot hozta hasonló helyzetbe kevés, igazán átütő művei egyikének, az ő szintjén inkább méltán közkedvelt szórakoztató zenei darabnak nevezhető kettősversenynek a Hetedik elé helyezésével.

A La passione – könnyen lehet, hogy a cím nem általában a szenvedélyre, hanem a passió-időszakra utal – tehát Haydn nagyságrendjét kellő súllyal demonstráló darabot, ez alkalommal azonban bizonyos hiányérzettel hallgattam. Egyrészt azért, mert először is meg kellett barátkoznom a szegedi Nemzeti Színház meglehetősen sivár akusztikájával, amelyen nem sokat javított a zene-

kar mögött ferdén elhelyezett hangvető tükör – bár jól mutatta a javító szándék meglétét. A hiányérzet második oka összefüggött az elsővel: bármennyire igaz, hogy a kegyetlen akusztika igazságtalanul teregetett ki minden apró gyarlóságot, szétszólást és egy bizonyos alapvető kásásságot, egyes fúvósok játékában pedig a félénk, szárnyalónak nem nevezhető játékot, mindez tapasztalható volt, és arra utalt, hogy ilyen kamarazenekari létszámban történő szerepléshez az együttesnek még le kell győznie bizonyos korlátokat. A harmadik hiányérzetet Pál Tamás megközelítése okozta azáltal, hogy – talán valamiféle „klasszikus egyensúlyt" keresve – Haydn folyamatosan „ugrásra kész" zenéjét mindegyre lekerekíteni igyekezett, hatalmas ívekbe fogta össze, ami által a különféle izgalmas effektusok túlságosan megszelídültek, és rendre elmaradtak a Haydn zenéjére jellemző izgalmak és hirtelen váltások.

A Mozart-kettősverseny kevésbé érzékeny az effajta problémákra, hiszen két hálás és briliáns hangszerszólam köti le elsősorban a hallgató figyelmét. Bálint János (fuvola) és Razvaljajeva Anasztázia (hárfa) játékában pedig volt mire figyelnünk. Miközben Pál Tamás ebben a darabban remekül ragadta meg a tempókat és a karaktereket (az operás karaktereket is találóan hangsúlyozta egy-egy érzelmesebb moll-pillanatban), Bálint János játéka a szó legjobb értelmében elegáns volt: könnyed és szökellő, ha kellett, választékosan érzelmes, agogikailag hajlékony és sokszínűen artikulált – mindehhez hangja is magvasan, fényesen csengett. Razvaljajeva Anasztázia ugyancsak nagyon szuggesztíven, kontrolláltan és magabiztos technikával hárfázott, s a két közös kadenciában tökéletes szinkronban, egymást inspirálva játszott a két művész.

A Beethoven-szimfónia azután lényegesen súlyosabb és kiegyensúlyozottabb zenei élményt hozott. A hatalmas remekmű immár tökéletesen megfelelt a karmester művészi egyéniségének, és a teljes létszámban játszó zenekar is egy nagyságrenddel homogénebb hangzással és meggyőzőbben zenélt – már csak Pál Tamás szuggesztív vezénylésének hatására is. Ez a magával ragadó erő már a nyitótétel lassú bevezetésében megjelent, és mindvégig emlékezetessé tette és egységbe is foglalta az egész szimfóniát. Szuggesztív váltásoknak, kitárulkozó pillanatoknak lehettünk tanúi, s a karmester és a zenészek érezhető élvezettel tárták fel Beethoven zenéjének színfantáziáját. Az Allegretto daktilikus „harmónia-dallama" érdekes egyéni karakterrel öltött testet: Pál, bár szép sötétbarna színt kevert ki a mély vonósokból, komótos tempójával nem a tragikus, hanem inkább az elgondolkodó karaktert hangsúlyozva – majd roppant energiával korbácsolta fel és nyugtatta le újra a ritmikai monotóniája révén ekszta-tikussá váló folyamatot. Ebből az anyagból rakétaként tört fel a Presto, emlékezetes precizitással előadott triójával. S Pál a zárótételben, amelyet Wagner a tánc apoteózisának nevezett, ugyancsak meg tudott mutatni eredeti karaktereket: hajsza- és indulószerű elemeket. Erőteljes előadás volt.

Malina János

Győri Filharmonikus Zenekar – 2020. február 27.
Richter-terem

Február 27-én „Kikelet" címmel adott hangversenyt a Győri Filharmonikus Zenekar a Richter-teremben, a „Felfedezések 2019/2020" hangversenysorozat részeként. Az est vendégkarmestere a fiatal Káli Gábor volt, aki az utóbbi időben sok elismerést aratott a nemzetközi hangversenyéletben, és szerencsére itthon is rendszeresen szerepel különböző zenekarok élén. Érdekes, bár tavaszinak csak részben mondható programot vezényelt: Bartók Bélának a Tizenöt magyar parasztdal című zongoraciklus darabjaiból válogatott, meghangszerelt és két tételbe szervezett, Magyar parasztdalok című zenekari művét, Dvořák kései, ritkán játszott szimfonikus költeményét, A vízimanót (Vodník), végül pedig Schumann I. (B-dúr), „Tavaszi" szimfóniáját.

Bartók 1933-ban elkészült zenekari népdalfeldolgozásátiratai két évvel később követték a jóval népszerűbb Magyar képeket, és nyilván ugyanazt a célt szolgálták: hogy növelje azoknak a zenekari kompozícióinak csekély számát, amelyek könnyebben befogadhatóak a közönség többsége számára, mint az utolsó két jelentős mű, a két zongoraverseny. A Magyar parasztdalok mindazonáltal kevésbé bizonyult sikeresnek elődjénél, részben a hálás zsánerdarabok hiánya miatt, részint pedig azért, mert a viszonylag rövid népdalok az egy tételbe történő összegyúrás ellenére is kevésbé hatásosak zenekaron, mint az eredeti zongoraváltozatban. Az interpretáción amúgy nem múlott semmi: koncentrált és színekben kaleidoszkópszerűen gazdag előadásnak lehettünk tanúi, egyszersmind megfigyelhettük a Richter-terem pódiumának kitűnő akusztikai tulajdonságait is. Ebben az akusztikai térben az összes hangszer, bárhol helyezkedjék is el a pódiumon, kitűnően hallható, a kialakuló hangzáskép (ez a zenekar erénye is persze) gömbölyű és meleg, anélkül, hogy ennek az áttetszőség, a részletek hallhatósága áldozatul esne. Ha valami nem ideális ebben a teremben, akkor az, sajnos, építészeti adottság: jól esne, ha – a pécsi „új" hangversenyteremhez hasonlóan – ez a nemesen összegyúrt, koncentrált hangzás nagyobb teret tölthetne be, tágasabb teremben nyerhetné el végső tér-élményét.

A kitűnő „repertoárértékű" Dvořák-darab, a zenekari életművet lezáró öt kései szimfonikus költemény egyike, eléggé elüt a sokat játszott szimfóniáktól: modernebb, meglepetésekben, effektusokban gazdagabb, üdébb-frissebb amazoknál, a szüzsé horrorszerű elemei ellenére. Káliék előadása érzékenyen mutatott rá a partitúra eredeti vonásaira, helyenként a kései Liszt zongoradarabjait idéző, komor harmóniáira, expresszíven rajzolta meg a szélsőséges érzelmeket, és szépen építette fel a hatalmas fokozásokat.

Ezzel együtt a hangverseny tetőpontját a Schumann-szimfónia képezte, amely jelentőségével és sajátos szépségeivel az eladók számra a legnagyobb kihívást jelentette; ezek a kihívások pedig a legjobbakat hozták ki karmesterből és zenekarból egyaránt.

Legelőször a nyitótétel szinte Mendelssohnt idéző, ifjúi lendülete ígérte azt, hogy igazán értő és jelentős előadásra számíthatunk. A lassú bevezetésből kitörő Allegro molto vivace remek tempója feltartóztathatatlannak bizonyult, ami azonban ennél is több, nem vált monoton száguldássá, hanem számtalan finom retorikai gesztus, s a zene játékos karaktere számára is helyet biztosított; Káli vezényletében az erőteljesség figyelmes eleganciával társult. Emellett most bontakozott ki igazán, teljes egészében a zenekari hangzás a maga teljes, harmonikus szépségében. A vérpezsdítő kezdet után a Larghetto áhítatos nyugalma jelentett tökéletes kontrasztot a maga nagy legato íveivel és meleg színeivel. Egy apró hiányérzetem mégis volt, ámbár lehetséges, hogy ez a pódium terének talán túlságosan is „jó" akusztikájával függ össze: úgy tetszett ugyanis, hogy nem hallok igazi pianissimókat a zenekartól, mint ahogy talán már a nyitótételben is kontrasztosabbak lehettek volna a subito pianók.

A bonyolult szerkezetű, eseménydús scherzo megint elbűvölt sodrásával, könnyedségével, az első trió a keresetlen vidámságával, s egy kellő türelemmel s így nagy hangsúllyal megváratott, jóleső fermatás szünettel. Az agogika választékossága és jelentékenysége azután a zárótételben is megmutatkozott. Kálinak „volt ideje" mindenre, miközben a hangulatilag finoman fodrozott tételből valóban képszerű, pompás tablót formált. S ne felejtsük el külön megdicsérni a pompás kürtszólamot se…

Malina János

Miskolci Szimfonikus Zenekar- 2019. március 5.
Művészetek Háza

Egy kissé mintha esetlegesen alakult volna a Miskolci Szimfonikus Zenekar március 5-i, a Művészetek Házában Ménesi Gergely vezényletével adott hangversenyének műsora. A szendvicsszerű szerveződés világos volt ugyan: két szelet bécsi mester között az ötvenes évek magyar kompozíciói (miért is ne); de utóbbiak és a Schubert-darabok mellett Mozart C-dúr fuvola-hárfaversenyének a műsorba szuszakolása – egy másik teljes értékű versenymű, egy nyitány, egy (igaz, viszonylag rövid) zenekari szvit meg egy félórás szimfónia mellé – inkább az (egyébként kitűnő) szólistáknak tett gesztusnak tetszett, semmint organikus programépítésnek. (Azért a korrektség kedvéért leírom: a koncert végén elkaptam a közönség egyik tagjának megjegyzését, aki így sóhajtott fel: „Még elhallgattam volna őket"…)

A hangverseny két zenei súlypontja mindenképpen Szervánszky Endre Fuvolaversenye és Schubert 6., C-dúr szimfóniája volt – ezek érdekes módon egymás mellé szorultak a hangverseny végére, miután a lazább, oldottabb műsorszámok: Schubert két Nyitány olasz stílusban című darabja közül a C-dúr hangnemű (D 591), a divertimento-hangvételű Mozart-kettősverseny és Járdányi Pál Tánczenéje már elhangzottak.

TISZTELETJEGGYEL

A karmester szeme

A koronavírus-járvány következtében kialakult helyzet, a nyilvános rendezvények elmaradása világszerte kényszerszünetet hozott a szimfonikus zenekarok életében is. A bezártság, az emberi kapcsolatok közvetlen ápolásának ellehetetlenülése egy olyan időszakban, amikor máskülönben csúcsra jár a koncertszezon, a böjt és a húsvét pedig önvizsgálatra indít, pótcselekvésre késztetett mindenkit, akinek nemcsak a szakmai kötelességtudat és a rutin szempontjából, hanem érzelmileg is fontos a zene. Nem is kellett sokat várni az első inkább újszerű, izgalmas, semmint zenei élményt nyújtó produkciókra – amatőröktől és világhíres együttesektől egyaránt. A telefonon összejátszott Beethoven-szimfónia, a darabokból összevágott Bach kantáta és egyéb próbálkozások az elszántság miatt voltak meghatóak vagy lelkesítőek, és egyúttal talán még azoknak is felhívták a figyelmét a komolyzene szépségére, akik amúgy csak a telefonok virtuális élményeiből élnek. A találékonyságnak és a marketingnek másik szép megnyilvánulása volt a MÁV Szimfonikusok autós akciója. Az elcsendesedett városban Strauss keringőket sugárzó autó az utcánkban még az amúgy leginkább lakodalmas rockot hallgató mogorva idős szomszéd számára is kedves gesztusnak bizonyult.

Mégis: a zenei élmény pótlásához, az élőzene hiányából fakadó elvonási tünetek kezeléséhez nyilván más kell. Nem mondom, hogy a gyerekeim olykor a ház különböző sarkaiban, de azonos időben, skype-on megtartott zongora-, fuvola-, szaxofon- és csellóórája nem okoz „katartikus" élményt – bár az talán mégis inkább a szintén szobafogságra kényszerített tanáraik heroizmusáról szól. Viszont azok az intézmények és zenekarok, amelyek megnyitották az archívumaikat, és ingyenesen hozzáférhetővé tették a korábbi koncertek felvételeit, nagy-nagy szívességet tettek mindazoknak, akik amúgy megtöltik a koncerttermek széksorait. Ugyanez mondható el a Mezzo tévécsatorna opera- és koncertközvetítéseiről is, amelyek e rendkívüli helyzetben igencsak felértékelődtek.

S ha választani kell a megannyi virtuális tiszteletjegy közül, hadd írjak most a Berlini Filharmonikusok digitalconcerthall.com oldaláról, ami nem pusztán a zenei élmények végtelen tárházát biztosítja, hanem egyszerűen beszippant a zenekar életébe. Azáltal, hogy Herbert von Karajan működése óta rendszeresen rögzítik a hangversenyeket, de még Furtwängler idejéből is van néhány felvétel, a néző szinte együtt öregszik a zenekari tagokkal. A tíz-húsz-harminc éve fújó hórihorgas angolkürtöst látja megőszülni, a sztár fuvolistát megpocakosodni, de persze nem ez a lényeg. A közeli felvételek által, ahogy a kon-

A Schubert-nyitány szürkébb nyitószakasza után a gyors rész könnyedén, gördülékenyen és precízen szólalt meg; általában, az egész hangverseny során talán kétszer fordult elő pillanatnyi aszinkronitás a zenekarban, ettől eltekintve a gyors mozgások és repetíciók is mindig példásan együtt voltak. A Mozart-versenyműben – a karmester és a zenekar korrekt közreműködésével – elsősorban a két hangszerszólista, Matuz István és Szilvásy Júlia teljesítményében gyönyörködhettünk. Hangszínben – gyanítom, elsősorban a meleg, tömör akusztika következtében – jóval kevésbé hatottak karcsúnak, „gyöngyházfényűnek", mint általában, vagy mint legutóbb éppen a két Szegeden hallott szólista. Viszont mind a ketten kitűntek éneklő dallamformálásukkal – ami különösen a hárfa esetében szép teljesítmény –, játékuk artikulációs és dinamikai differenciáltságával, pontosságukkal, és különösen a lassú tétel eseményekben gazdag kadenciájában. Mindehhez a zenekar kifogástalanul precíz játékával tűnt ki.

A hangverseny második félidejének első száma a 100 évvel ezelőtt született jelentős zeneszerzőre és kimagasló jelentőségű népzenetudósra, Járdányi Pálra emlékezett. 1950-ben komponált, az életművön belül különösebb súllyal nem rendelkező, de könnyen emészthető, hét rövid tételből álló szvitje biztos tudással és jó ízléssel megírt darab, számos Kodály- és Bartók-áthallással. A kor elvárásai őt is arra szorították, hogy a „formalizmus" vádját elkerülendő, a „néphez" közeli és neki szóló zenét komponáljon; de ő legalább igazán közelről ismerte azt a népzenei anyagot, amelyet feldolgozott. Szépen szólaltak meg a kodályos oboa-, klarinét- és kürtszólók, és kifogástalanul, csiszoltan szólt az egész zenekar.

Ezután Szervánszky Endre 1953-ban befejezett, a fuvolás Jeney Zoltánnak ajánlott fuvolaversenye következett, amely viszont a kor egyik legfontosabb magyar versenyműve és szerzőjének egyik főműve. Matuz István, aki a Jeneyt követő generációban az egész magyar fuvolarepertoár kiemelkedő specialistája, abszolút anyanyelvi szinten és lehengerlő virtuozitással játszotta a fuvolaszólamot, beleértve a zárótétel cadenzájának transzcendens nehézségű, „kétszólamú" szakaszát. A teljes szimfonikus zenekar ellensúlyaként hallatlanul magvas és nagy átütőerejű fuvolahangja is itt volt igazán a helyén. A zenekar is tejesen rendben volt, sőt helyenként kifejezetten imponáló, így a lassú tétel hatásos négy kürtös epizódjában.

A zárószámban, a Schubert-szimfóniában végre megérteni véltem, miért volt bennem mindvégig valamilyen hiányérzet a zenekarral kapcsolatban. Tudniillik rájöttem, hogy az ok nem a zenekarban, hanem a karmesterben rejlik. Ménesi Gergely jól képzett karmester, biztosan irányít, mozdulatai kontrolláltak, sőt a tempói is „ültek". A Schubert-szimfóniában azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a zenének inkább a felületi

certteremben sosem, személyes viszony alakul ki a zenekar tagjaival is. És a digitális koncertélmény innentől olyan érdekessé válik, hogy emléke legalább annyira bevésődik az ember agyába, mint egy élménydús élő hangverseny. Mert rá lehet keresni az egyes muzsikusokra, sokukról kis portréfilm is található az oldalon, a zenekari tagok maguk beszélgetnek a szólistával vagy a karmesterrel az előadott művekről. Apró anekdoták, személyes történetek, a zenészek mindennapjaiból ellesett pillanatok teszik igazán az együttest a muzsikus egyéniségek öntudatos, kreatív és lelkes közösségévé. Nincsenek persze illúzióim: nyilván itt is van belül megannyi feszültség, izgalom és intrika, de ennek ellenére a prezentáció mesteri – és persze a koncertek zenei minősége is.

És ha már szóba kerültek a karmesterek: az is nagy nyereség a nézőknek, hogy a felvételeken nem csak hátulról látják a dirigenst, mint a hazai koncerttermekben általában. Azért szeretem különösen a berlini és a hamburgi filharmónia épületét, mert voltaképp körbe lehet ülni a pódiumot, vagyis nem csak az orgonaülésen szorongóknak adatik meg a szembenézés lehetősége a karmesterrel. Márpedig ez is egy olyan momentum, ami egy zenekar életének, belvilágának, mi több, lelkének ismerete, megértése szempontjából fontos lehet. Mert persze azt hátulról is látni, ha valaki esetleg unottan szeleteli a levegőt vagy túlmozgásos, vagy zavarosan üt, ha üt egyáltalán. De azt érzékelni, ahogy egy szemvillanással, egy mosollyal vagy akár az extázisig fokozott átéléssel tart kapcsolatot a zenészekkel az, akinek a pálca van a kezében, az egy egészen más tapasztalat. S ahogy a berliniek felvételein nehezen tudom megérteni a folyamatosan behunyt szemű, kicsit pozőr Karajan varázslatát, olyannyira vagyok lenyűgözve Simon Rattle már-már szertelenségbe hajló, túláradóan intenzív jelenlététől, ami minden egyes szólam egy-egy hangsúlyos megszólalásakor azonosulni tud a zenészekkel – akiket persze ez szintén teljesen magával ragad. De persze ugyanígy érdekes megfigyelni Thielemann lelkesedni is tudó kapellmeister-attitűdjét, Barenboim szigorú profizmusát vagy az aktuális vezető karnagy, Kirill Petrenko oroszosan érzelgős pillantásait. És még hosszan sorolhatnánk a jeles dirigenseket.

De félig-meddig visszatérve a hazai zenei életbe, rendkívüli tiszteletjegy érkezett az elektronikus postafiókomba nagycsütörtökön, április 9-én. Kobajasi Kenicsiró 80. születésnapja alkalmából egy 1998-as felvételen Mahler II. „Feltámadás" szimfóniáját vezényelte a Nemzeti Filharmonikusok, vagyis akkor még az Állami Hangversenyzenekar élén a tokiói Suntory Hallban. A japán rendező nem erőltette meg magát azzal, hogy a zene logikáját követve a megszólaló hangszereket mutatta volna, ehelyett leginkább Kobajasira fókuszált. A felvétel így is lenyűgöző, a maestro kézmozdulatain, gesztusain túl a szeme nem csak a zenei megformálás apró nüanszait segített megérteni, hanem azt is, hogy miért szerették, szeretik őt azok is, akik mindig elölről nézik, vagyis a zenészek, és nem csak azok, akik általában hátulról – vagyis a közönség. Isten éltesse sokáig! *(Prőhle Gergely)*

tényezőire koncentrál, amelyek alatt többnyire nem rejlik elég differenciáltság a dinamika, az artikuláció és az agogika tekintetében. Először az tűnt fel, hogy amikor Ménesi mozdulataival egyértelműen decrescendót jelez, akkor abból szinte semmi nem valósul meg. De az éles dinamikai váltások is alig voltak érzékelhetők: egy szál fuvolájával Matuz István dinamikai kontrasztjai jóval kifejezettebbek voltak. Azután nagyon sok volt a hosszabb szakaszokon egyenletesen lüktető, már-már gépies mozgás, a tagoló szerepű (mikro)cezúrák hierarchiája nélkül. Mindezt, úgy látszik, nem követelte meg a próbán, s az eredmény egy alapvetően eseményekben szegény, helyenként monoton hatást keltő zenélés lett, kifejezetten jó színvonalon előadva. Kivételek leginkább – szerencsére – a Schubert-szimfóniában akadtak, például a Scherzóban végre megjelent a könnyedség, a szökellő karakter, valamitől élni kezdett a basszus; majd a zárótétel rossinis csintalansága sem sikkadt el, és a kezdő anyag visszatérése is kellően elő volt készítve.

Én még bizakodom.

Fittler Katalin

Pannon Filharmonikusok – 2020. március 6.
Bartók Béla nemzeti Hangversenyterem – Művészetek Palotája

Univerzum – ezzel a címmel hirdették az Aranyfedezet című program március 6-i hangversenyét, s tegyük hozzá, nem alaptalanul. Hiszen Balázs Béla misztériumjátékának elhíresült (költői) kérdése, mely a színpad helyét a „kint-e vagy bent" korántsem eldönthető/eldöntendő kérdéssel feszegeti, transzponálható az univerzumra is, amelyet ki-ki „leképezhet", s jó esetben le is képez, magában. Mindez tűnhet poézisnak (részben az is!), ám legalább annyira fontos, hogy a József Attila által meghirdetett programra (a mindenséggel mérd magad) is ablakot nyit. Mindez vonatkoz(hat)ott a szerzőkre, jó esetben magukévá teszik ezt a programot az előadók is, és akkor minden bizonnyal megérinti a hallgatóságot is.

Ami a műsort illeti, az univerzum különböző szegmenseit villantották fel, a pillanatképtől a belefeledkezésre alkalmas atmoszférákig. Örömmel fogadtuk nyitányként Lili Boulanger rövid szimfonikus költeményét, a Tavaszi reggelt, ami ékes bizonysága annak, hogy a Pannon Filharmonikusok korántsem elégednek meg a közismert repertoárdarabok vetésforgójával, hanem időről-időre ritkaságokkal örvendeztetik meg közönségüket – s vélhetőleg magukat is, hiszen ilyenkor nem kell számolni előadói hagyományokkal, s azok ismeretében kialakítani a saját elképzelést, hanem mintegy közvetlen párbeszédet folytathatnak a partitúrával. Nem kevés tanulságot jelenthet számukra, hogy 24 esztendős szerző munkáját szólaltatják meg, így a hangszerelés – a tanultakon kívül – arról is árulkodik, hogy milyen hangszínvilágot ismerhetett élő zenei tapasztalatai alapján a komponista.

Az est legnagyobb zenei élményét a szólista Kelemen Barnabásnak köszönhetően Sibelius Hegedűversenye jelentette. Egyszerűen lenyűgöző a személyiségnek az ereje, amely teljes intenzitással van jelen pódiumra lépésétől az utolsó hang kicsengéséig. Hegedülni, magas színvonalon, világszerte sokan tudnak – de nála megvan valamiféle nem tanítható többlet is. Kétségkívül élmény lehet ilyen szólistával játszani, a gordonkaművész-dirigens méltó hangzó környezetről gondoskodott számára. Az erőteljesen szólista-centrikus nyitótételben Kelemen Barnabás mintha tudomást sem vett volna partnereiről – az ő teljesítményüket dicséri, hogy megtehette ezt. A lassú tétel folyamán is az volt az érzésünk, hogy szólisztikus játszanivalóval kitüntetett zenekari játékosok vonták kamarazenei közelségbe. E közelség érzetét erősítette a zenekari szólamok kidolgozottsága, a szép tónusú színekkel. Az érzékeny dinamikai árnyalásnak köszönhető változatos hangszínvilág külön erénye, hogy a legharsányabb pillanatokban sem a hangosság ereje hatott, hanem a tónus intenzitása. Szép ajándékként értékeltük a két ráadást, a Bach- és Paganini-tételt.

Holst héttételes szvitje, mely népszerűségével úgy árnyékolja le a szerző oeuvre-jének további részeit, mint A négy évszak Vivaldi gazdag versenyműtermését, ritka vendég koncerttermeinkben. A hallgató szívesen eljátszik a gondolattal: vajon eme program-címek nélkül is hasonló sikerdarab lenne? Ellesett pillanatok: gyakran zizzent a műsorismertető, amikor időről-időre tájékozódó információt kerestek az érdeklődők. Talán nem lenne felesleges a tételcím-feliratok kivetítése (egy-egy egész tétel folyamán), hogy könnyen társítható legyen a zenei anyaggal. És akkor még szabadabb teret kaphat a hallgatói fantázia, korábbi ismeretanyagok függvényében a görög istenek (alakjának, karakterének, cselekedeteinek) felidézésével, s talán olyanok is lesznek, akik megpróbálják átélni „a bolygóknak az emberi pszichére gyakorolt hatását". Addig viszont több figyelem jut az előadói felkészültség értékelésére.

És hadd legyen itt a helye annak az elismerésnek, amely méltán kijár a mindig a legelegánsabbak közé tartozó együttesnek: a közönség idős(ebb) generációi számára természetes, ám a fővárosi koncertélet gyakorlatában sajnálatosan ritka az a „viselkedés-kultúra", amely sajátja a Pannon Filharmonikusoknak: zené(lés)re irányuló figyelmük mellett ritkán engednek annak a késztetésnek, hogy a nézőteret pásztázzák, vagy – miként sajnos vezető fővárosi zenekarainknál sűrűn előfordul – akár „kommunikáljanak" hozzátartozóikkal-ismerőseikkel. Ez is része „Aranyfedezet"-üknek.

Jövő évi programjaikat az „Ezüstcsillanás" jegyében hirdetik meg – de ez ne tévesszen meg senkit: nem az érmék színére rímel (az I. helyezést követően a II. helyet foglalva el), hanem – miként előzetes tájékoztatójukból megtudtuk – az ezüstcsillanás „egy izzó folyamat eredménye és egy kitüntetett pillanat lehetősége". Csak remélhetjük, hogy valamennyi szereplésük egy-egy ilyen pillanat időbeli kiterjesztése lesz.

Tisztelt Olvasónk!

Huszonhét éve jelenik meg folyamatosan szaklapunk, amely eljut a magyar szimfonikus zenekarokhoz, zenei intézményekhez, könyvtárakhoz és azokhoz, akik érdeklődnek a zene iránt, de arra is kíváncsiak, hogy miként működik egy zenekar, milyen szakmapolitikai döntések befolyásolják azokat a teljesítményeket, amelyek révén egyre értékesebb és magasabb színvonalú hangversenyeken vehetnek Önök részt.

LEGYEN 2020-BAN IS ELŐFIZETŐNK!

A

a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének, valamint a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének közös szaklapja, amely a Magyar Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg

évi 6 ALKALOMMAL

Éves előfizetőknek postaköltséggel együtt 2020-ban: 5500 Ft/év

ROVATAINKBAN FOGLALKOZUNK

a magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenetörténeti írásokkal, szakszervezeti témákkal, jogvédelemmel, hangszertörténettel, oktatással, a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint közöljük a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége tagzenekarainak próbajáték felhívásait.

INNEN MEGTUDHATJA, MI TÖRTÉNIK A HANGVERSENY-PÓDIUMON ÉS MÖGÖTTE!

Megrendelési szándéka esetén kérjük, jelezze e-mailben csekk, vagy áfás számla igényét a pontos cím, illetve a számlázási cím feltüntetésével.

Megrendelhető e-mailben: info@zenekarujsag.hu

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK TAGJAI:

HIVATÁSOS SZIMFONIKUS ZENEKAROK

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar Közhasznú Nonprofit Kft.
Cím: 1221 Budapest, Tóth József u. 47.
Levélcím: 1775 Budapest, Pf. 122
Művészeti titkárság: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b. IV. ép.
Telefon: 322-1488 • Fax: 413-6365
E-mail: nfo@bdz.hu • www.bdz.hu

Duna Szimfonikus Zenekar Duna Palota Nonprofit Kft.
1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Tel./fax: (+36-1) 355-8330
E-mail: duna.szimf@dunapalota.hu
www.dunaszimfonikusok.hu

Győri Filharmonikus Zenekar
9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452 • Fax: (96) 319-232
E-mail: office@gyfz.hu • www.gyfz.hu

Kodály Filharmónia Debrecen
4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200 • Fax: (52) 412-395
E-mail: info@kodalyfilharmonia.hu
www.kodalyfilharmonia.hu

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár Nonprofit Kft.
1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Tel.: 411-6600 • Fax: 411-6699
E-mail: info@filharmonikusok.hu
foigazgato@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Rádió Zenei Együttesek Szimfonikusok – Énekkar – Gyermekkórus
Székhely:
1037 Budapest, Kunigunda útja 64.
Levelezési cím: 1088 Budapest, Bródy Sándor u. 5-7.
E-mail: info@radiomusic.hu
www.radiomusic.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar
1087 Budapest, Kerepesi út 1–5.
Levélcím: 1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 338-2664 • Tel./fax: 338-4085
E-mail: office@mavzenekar.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar Nonprofit Kft.
3525 Miskolc, Fábián u. 6/a.
Tel.: (46) 323-488
E-mail: info@mso.hu • www.mso.hu

Óbudai Danubia Zenekar
1033 Budapest,
Laktanya u. 35. (I. em., 2-es kapucs.).
Tel.: (+36-1) 373-0228, (+36-1) 269-1178
E-mail: info@odz.hu • www.odz.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs
7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.
Tel.: (72) 500-320 • Fax: (72) 500-330
E-mail: info@pfz.hu • www.pfz.hu

Savaria Szimfonikus Zenekar
9700 Szombathely, Rákóczi u. 3.
Tel.: (94) 314-472 • Fax: (94) 316-808
E-mail: info@sso.hu • www.sso.hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar
6720 Szeged, Széchenyi tér 9.
Korzó Zeneház
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu • www.symph-szeged.hu

Szolnoki Szimfonikus Zenekar
5000 Szolnok, Hild tér 1
Aba-Novák Kulturális Központ
Tel.: (30) 9358-368
E-mail: info@szolnokiszimfonikusok.hu
www.szolnokiszimfonikusok.hu

Zuglói Filharmónia Non profit Kft. – Szent István Király Szimfonikus Zenekar
1145 Budapest, Columbus u. 11.
Tel.: (36 1) 467-0786
E- mail:
rendezveny@zugloifilharmonia.hu

EGYESÜLETKÉNT MŰKÖDŐ ZENEKAR

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550 • Fax: 331-9478
http://www.bpo.hu

KAMARAZENEKAROK

Liszt Ferenc Kamarazenekar
1036 Budapest, Kiskorona utca 7.
Tel/Fax: +36 1 250 4938
lfkz@lfkz.hu http://www.lfkz.hu

REGIONÁLIS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE

1088 Budapest, Krúdy Gyula u 15. III./40.
Elnök: Szabó Sipos Máté
szabosiposmate@gmail.com
Főtitkár: Horváth Gábor • paga1@freemail.hu

* * *

Békés Megyei Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím: Békés Megyei Szimfonikus Zenekar Közhasznú Kulturális Egyesület
Békéscsaba 5600 Andrássy út 3.
Telefon: 20/4322-948
E-mail: uhrinviktor@freemail.hu
Honlap: www.bekesszimf.hu
Művészeti vezető: Uhrin Viktor

Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület Magyarország
(korábbi Váci Szimfonikus Zenekar)
2120 Dunakeszi, Állomás sétány 17.
Honlap: www.vszz.net
E-mail: vaciszimfonikus@gmail.com

Egri Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím: Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület
Eger 3300 Knézich K. u. 8.
Telefon: 20/964-1518
Honlap: www.egriszimfonikusok.hu
Művészeti vezető: Szabó Sipos Máté

Gödöllői Szimfonikus Zenekar
Levelezési cím: Gödöllői Szimfonikus Zenekar Alapítvány
Gödöllő 2100 Ady Endre sétány 1.
Telefon: 30/546-1852
E-mail: gso.zenekar@gmail.com
Honlap: www.gso.hu
Művészeti vezető: Horváth Gábor

Kecskeméti Szimfonikus Zenekar, Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központ
6000 Kecskemét, Deák tér 1.
Telefon: 06-20/3230-001
E-mail: kszztitkar@gmail.com
gerhat.laszlo@gmail.com
Honlap: www.hirosagora.hu
Művészeti vezető: Gerhát László

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar
Pro Kultúra Sopron Nonprofit Kft.
9400 Sopron, Liszt Ferenc utca 1.
www.prokultura.hu

Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Közhasznú Egyesülete
Székhely: 4400 Nyíregyháza,
Szent István u. 12.
mobil: 30 9656 453
E-mail: szabolcsiszimf@gmail.com
Képviselő: Nagy Gyula

Tatabánya Város Szimfonikus Zenekara
Levelezési cím: TatabányArt Művészeti Egyesület
Tatabánya Fő tér 34.
Telefon: 30/6926489
E-mail: gezaroman@t-online.hu
Művészeti vezető: Román Géza

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS LAPJA, A NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM TÁMOGATÁSÁVAL.

A szerkesztőség levelezési címe:
ZENEKAR MŰVÉSZETI BT.
1222 Budapest, Fenyőtoboz utca 6.
e-mail: info@zenekarujsag.hu
www.zene-kar.hu
Felelős kiadó és szerkesztő: **POPA PÉTER**

Nyomás: EPC nyomda

ISSN: 1218-2702

Az interjúkban és a kritikákban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul. Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

FON
TRADE MUSIC

Egy valódi hangszerbolt

Kiemelkedően széles választékkal várjuk vásárlóinkat 2020-ban is!

fontrademusic.hu

1081 Budapest, Kiss József utca 14.
+36 1 210 2790, +36 30 488 6622
Nyitvatartás: h-p 9^{00} -17^{30}

Adams Alexander Alphasax A&S Bach Bags Berg Larsen BG Blackburn Buffet Crampon B&S Cannonball Cherub Conn-Selmer Courtois D'Addario Denis Wick Dotzauer Edwards Francois Louis Gard Gator Getzen Hammig Hohner Holton Hoyer Jody Jazz Jupiter Keilwerth King König & Meyer Kromat Leblanc Lorée Ludwig Majestic Manhasset Marca Marigaux Melton **Muramatsu** Musser Neotech P. Mauriat Pearl Powell Rigotti Sankyo Schagerl Schilke Schneider Schreiber Seiko Selmer Silverstein Steuer Straubinger Studio 49 Theo Wanne Trevor J. James Vandoren Wilde+Spieth Wittner Yamaha Yanagisawa Zoom